

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANS BİLİM DALI

ARICILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIKLARININ BELİRLENMESİ:
BİNGÖL UYGULAMASI

Hazırlayan

Fatma Betül TUNCEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Müslüm POLAT

Bingöl-2021

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

ARICILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN
BELİRLENMESİ: BİNGÖL UYGULAMASI

Hazırlayan
Fatma Betül TUNCEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Müslüm POLAT

Bingöl-2021

Not: Bu çalışma Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BÜBAP) kapsamında desteklenmiştir.

Proje No: BAP-İİBF.2020.00.001

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	vii
TEZ KABUL VE ONAY	viii
ÖNSÖZ..	ix
ÖZET....	x
ABSTRACT.....	xi
KISALTMALAR	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
DENKLEMLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TANIMI	3
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BELİRLENMESİNDE TEMEL BİLEŞENLER ..	5
1.2.1. Bilgi	5
1.2.2. Tutum.....	8
1.2.3. Davranış	9
1.2.4. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Skorları	10
1.3. BİREYİN FİNANSAL OKURYAZAR KABUL EDİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR.....	11
1.3.1. Para Yönetimi Davranışı.....	12
1.3.2. Borçlanma Davranışı.....	13
1.3.3. Yatırım ve Tasarruf Davranışı	14
1.3.4. Bütçe Yönetim Davranışı.....	15
1.3.5. Risk Yönetimi Davranışı.....	16
1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ETKİLEYEN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER.....	17
1.4.1. Yaş	17
1.4.2. Cinsiyet	18
1.4.3. Eğitim Durumu	19
1.4.4. Gelir Seviyesi.....	19
1.4.5. Servet ve Zenginlik Derecesi	20
1.5. FİNANSAL OKURYAZAR OLMANIN GEREKLİLİĞİ.....	21
1.6. FİNANSAL OKURYAZAR OLMANIN FAYDALARI	22
1.6.1. Finansal Okuryazar Olmanın Birey ve Hanehalkına Sağladığı Faydalar	23
1.6.2. Finansal Okuryazar Olmanın Ekonomiye Sağladığı Faydalar	25

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL EĞİTİMİN KAPSAMI

2.1. FİNANSAL EĞİTİMİNİN ANLAM VE KAPSAMI	27
2.2. FİNANSAL EĞİTİMİN BİLEŞENLERİ.....	28

2.2.1.	Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans Bilgisi.....	29
2.2.1.1.	Para.....	29
2.2.1.2.	Enflasyon.....	30
2.2.1.3.	Deflasyon.....	32
2.2.1.4.	Tasarruf.....	33
2.2.1.5.	Bütçe.....	34
2.2.2.	Bireysel Bankacılık.....	35
2.2.2.1.	Bireysel Bankacılık Ürünleri.....	36
2.2.3.	Bireysel Emeklilik.....	39
2.2.4.	Sigortacılık.....	41
2.2.5.	Finansal Tablolar.....	43
2.2.5.1.	Temel Finansal Tablolar.....	44
2.2.5.2.	Yardımcı Finansal Tablolar.....	45
2.2.6.	Sermaye Piyasaları.....	46
2.2.7.	Türev Piyasalar.....	52
2.2.8.	Vergi.....	55
2.2.8.1.	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler.....	56
2.2.8.2.	Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler.....	58
2.2.8.3.	Servet Üzerinden Alınan Vergiler.....	61
2.2.9.	Matematik ve Faiz Hesapları.....	64
2.3.	FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER.....	66
2.3.1.	Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri.....	67
2.3.1.1.	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).....	67
2.3.1.2.	Avrupa Birliği (AB).....	68
2.3.1.3.	Dünya Bankası (WB).....	69
2.3.2.	Ülkeler Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	71
2.3.2.1.	Amerika Bileşik Devletleri (ABD) Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	71
2.3.2.2.	İngiltere Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	73
2.3.2.3.	Almanya Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	74
2.3.2.4.	Japonya Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	74
2.3.2.5.	Avustralya Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	75
2.3.3.	Türkiye’de Yürütülen Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	76
2.3.3.1.	Hükümet Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	76
2.3.3.2.	Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülmekte Olan Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	81
2.3.3.3.	Özel Bankalar Tarafından Yürütülmekte Olan Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	82
2.4.	ARICILIK FAALİYETLERİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULAR

3.1.	ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	85
3.2.	LİTERATÜR TARAMASI.....	89
3.3.	ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	96
3.4.	ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	97
3.5.	ARAŞTIRMA VERİ ANALİZ YÖNTEMİ.....	98
3.6.	BULGULAR.....	99
3.6.1.	Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular.....	99
3.6.2.	Finansal Okuryazarlık Ölçeği Frekans, Ortalama Ve Standart Sapma Bulguları	101
3.6.3.	Finansal Okuryazarlık ve Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	107
3.6.4.	Finansal Okuryazarlık ve Kredi Kartı kullanımı Arasındaki İlişki.....	108

3.6.5.	Kruskal Wallis Analiz Bulguları.....	111
3.6.6.	Matematik ve Faiz Hesaplamaları Ölçeği Analiz Bulguları.....	129
SONUÇ, ÖNERİ VE TARTIŞMA		132
KAYNAKÇA.....		138
EK-1: ANKET FORMU.....		160

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Bingöl’deki Arıcıların Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

29/10/2021

Fatma Betül TUNCEL

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatma Betül TUNCEL tarafından hazırlanan “*Arıcıların Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bingöl Uygulaması*” başlıklı bu çalışma, [25/02/2021] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından [İşletme] Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Halim TATLI İmza:
Danışman : Doç. Dr. Müslüm POLAT İmza:
Üye : Doç. Dr. Yunus KILIÇ İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2021 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yaşar BAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Yaptığım çalışma süresince bilgisini, sabrını ve desteğini esirgemeyen, yüksek lisans ihtisasım boyunca bilgisinden bolca yararlandığım kıymetli danışmanım Sayın Doç. Dr. Müslüm POLAT' a teşekkürlerimi sunarım.

Gerek yüksek lisans ihtisasımı tamamlarken gerekse tez yazım sürecinde benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli eşim Sayın Hüsni TUNCEL' e ve canım kızım Şerir Seza TUNCEL' e sonsuz sevgimi sunar, teşekkür ederim.

Çalışma süresince kızım ile ilgilenerek, bana en büyük manevi desteği sağlayan babam Mahmut VAROL, annem Fahriye VAROL ve kardeşlerim Serra Nur VAROL, Ayşin Varol ve Mehrika Zeynep VAROL' a sonsuz sevgim ile teşekkürlerimi sunarım.

Fatma Betül TUNCEL

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Arıcıların Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Bingöl Uygulaması
Tezin Yazarı: Fatma Betül TUNCEL
Danışman: Doç. Dr. Müslüm POLAT
Ana Bilim Dalı: İşletme
Bilim Dalı: Muhasebe ve Finansman
Kabul Tarihi:
Sayfa Sayısı: 167 sayfa
<i>Bireylerin finansal bilgi eksikliği sonucu yanlış tercihlerde bulunması, aldatılması gibi riskler ile karşı karşıya kalması, finansal okuryazarlığın önemini ortaya koymaktadır. Birçok devlet finansal okuryazarlığı arttırmak ve finansal eğitimleri yaygın hale getirmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar.</i>   <i>Yapılan çalışmada, Bingöl il ve ilçelerinde arıcılık mesleği icra edenlerin finansal okuryazarlığını ölçmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda Bingöl arıcılar derneğine kayıtlı bulunan 918 arıcı ve bağımsız arıcılardan “kolayda örneklem” metodu ile 260 katılımcı seçilmiştir. Seçilen katılımcılara üçlü likert tipi anket uygulanmıştır. Anketler yüz yüze uygulanmış olup sonuçlar “SPSS” istatistik programı ile analiz edilmiştir.</i>
<i>Man Whitney U testi ve Kursal Wallis testi kullanılmıştır. Ayrıca Kruskal Wallis analizlerinde anlamlı farklılık belirlerken eşit varsayılmayan varyanslar için Tamhane’s T2 testi uygulanmıştır. Çıkan sonuçlara göre katılımcıların temel düzey ekonomi ve finans boyutunda ve bununla birlikte matematik ve faiz hesaplamalarında, finansal tablolarda, yatırım gibi alt boyutlarda fikirlerinin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların vergi ve mevzuat alt boyutunda bildiklerinin yanlış olduğu tespit edilmiştir.</i>
Anahtar Kelimeler: Finansal bilgi, Finansal Eğitim, Finansal Farkındalık, Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitimin İçeriği

ABSTRACT

Bingöl University Social Sciences Institute Master Desertion

Thesis Title: Determination Of Financial Literacy Levels Of Beekeepers: Bingöl Application

Author of the Thesis: Fatma Betül TUNCEL

Counselor: Assoc. Doç. Dr. Müslüm POLAT

Department: Business

Branch of Science: Accounting and Financing

Accepted Date:

Page Number: 167 page

The fact that individuals face risks such as making wrong choices and being deceived due to lack of financial information reveals the importance of financial literacy. In addition, low financial literacy is seen as one of the main reasons for the crisis environment in the world economies. Many states are carrying out various studies to reduce financial literacy and increase financial education.

In this thesis, it is aimed to measure the financial literacy of those who work in beekeeping in Bingöl provinces and districts. In this context, 260 participants were selected from 918 beekeepers registered to Bingöl Beekeepers Association and independent beekeepers using the "easy sampling" method. Three Likert type questionnaires were applied to the selected participants. The questionnaires were applied face to face and the results were analyzed with the "SPSS " statistics program.

Man Whitney U test and Kursal Wallis test were used in this study. In addition, Tamhane's T2 test was applied for variances that were not assumed equal while determining a significant difference in Kruskal Wallis analyzes. According to the results, it was determined that the participants did not have ideas on the basic level economy and finance dimension, as well as in mathematics and interest calculations, financial statements, and sub-dimensions such as investment. In

addition, it was determined that what the participants knew in the tax and legislation sub-dimension was wrong.

Keywords: Financial Knowledge, Financial Education, Financial Awareness, Financial Literacy, Content of Financial Education

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEC	: Amerika Tasarruf Eğitim Konseyi
ASIC	: Avustralya Menkul Kıymet ve Yatırım Komisyonu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BIST	: Borsa İstanbul
BBANK	: Bireysel Bankacılık
BM	: Birleşmiş Milletler
CYFI	: Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu
EDFE	: Avrupa Finansal Eğitim Veri Tabanı
EFT	: Elektronik Fon Transferi
E&S	: Emeklilik ve Sigorta
FED	: Amerikan Merkez Bankası
FINRA	: Finansal Sektör Düzenleme Kurulu
FTAB	: Finansal Tablolar
FLD	: Finansal Okuryazarlık Vakfı
FLEC	: Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu
FSA	: Finansal Hizmetler Kurulu
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
INFE	: OECD Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği
KDV	: Katma Değer Vergisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M&F	: Matematik ve Faiz
NEFE	: Finansal Eğitim Ulusal Vakfı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PISA	: OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Vakfı
SEC	: Amerika Sermaye Piyasası Kurulu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDEF : Temel Düzey Ekonomi ve Finans
TEB : Türkiye Ekonomi Bankası
V&M : Vergi ve Mevzuat
WB : Dünya Bankası

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Finansal okuryazarlık şeması	5

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Finansal bilgi, tutum ve davranış skorları.....	11
Tablo 2.1: Türkiye’de Uygulanan 2020 Yılı Gelir Vergisi Tarifeleri.....	57
Tablo 2.2: Türkiye’de 2013-2020 Yılları Arası Kurumlar Vergisi Oranları.....	58
Tablo 3.1: Ölçekler Dağılım Normallığı Sonuçları.....	98
Tablo 3.2: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	100
Tablo 3.3: Katılımcıların Mesleki Deneyimleri	100
Tablo 3.4: Katılımcıların Kredi Kartı ve BES Kullanımı	101
Tablo 3.5: Ölçekler Betimleyici İstatistik Sonuçları	101
Tablo 3.6: Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans Boyutu Frekans Analizi.....	102
Tablo 3.7: Bireysel Bankacılık Boyutu Frekans Analizi.....	103
Tablo 3.8: Emeklilik ve Sigortacılık Boyutu Frekans Analizi	104
Tablo 3.9: Finansal Tablolar Boyutu Frekans Analizi	105
Tablo 3.10: Yatırım Boyutu Frekans Analizi.....	105
Tablo 3.11: Vergi ve Mevzuat Boyutu Frekans Analizi	106
Tablo 3.12: Cinsiyet ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki	107
Tablo 3.13: Cinsiyet ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar	107
Tablo 3.14: Meslek Durumu ve Finansal Okuryazarlık Mann Whitney U Testi Sonuçları	108
Tablo 3.15: Meslek Durumu ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar	108
Tablo 3.16: Kredi Kartı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki	109
Tablo 3.17: Kredi Kartı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar	109
Tablo 3.18: BES Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki.....	110
Tablo 3.19: BES Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar	110
Tablo 3.20: İnternet Bankacılığı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki ...	111
Tablo 3.21: İnternet Bankacılığı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar	111
Tablo 3.22: Yaş Aralıkları ve Finansal Okuryazarlık Kruskal Wallis Analizi	112
Tablo 3.23: TDEF & Yaş Aralıkları Tamhane’s T2 Sonuçları	112
Tablo 3.24: BBANK & Yaş Aralıkları Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	113
Tablo 3.25: E&S & Yaş Aralıkları Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	114
Tablo 3.26: V&M & Yaş Aralıkları Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	115
Tablo 3.27: Eğitim Düzeyi ve Finansal Okuryazarlık Kruskal Wallis Analizi.....	115
Tablo 3.28: TDEF ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları.....	116
Tablo 3.29: BBANK ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	117
Tablo 3.30: E&S ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	119
Tablo 3.31: FTAB ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları.....	120
Tablo 3.32: Yatırım ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	122
Tablo 3.33: V&M ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	124
Tablo 3.34: Meslek Süresi ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal Wallis Analizi	125
Tablo 3.35: TDEF ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları.....	125
Tablo 3.36: BBANK ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	126
Tablo 3.37: E&S ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları.....	127
Tablo 3.38: FTAB ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	128
Tablo 3.39: Yatırım ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	128
Tablo 3.40: V&M ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları	129
Tablo 3.41: Katılımcıların Tasarruf Yapabilme Yeteneği	130
Tablo 3.42: Katılımcıların Faiz Hesaplayabilme Yeteneği.....	130

DENKLEMLER LİSTESİ

Denklem 2.1: Basit Faiz Formülü	65
Denklem 2.2: Bileşik Faiz Formülü	66

GİRİŞ

Toplumda yaşayan bireylerin tamamı yaşamlarını devam ettirebilmek için belli bir gelire sahiptir. Elde edilen gelirin nasıl harcanacağı tamamen bireyin tercihine bağlı kılınmıştır. Birey gelirin tamamını, tüketime dönüştürebilir, yastık altında tasarruf olarak tutabilir veya atıl olarak tutmayıp vadeli vadesiz mevduat hesaplarına yatırabilir ya da gayrimenkul alımı yaparak yatırıma dönüştürebilir. Hangi seçeneğin bireye optimal fayda sağlayacağı bilinci ise finansal okuryazarlıkla doğrudan ilişkili olmaktadır.

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda kazanmış olduğu tecrübe ve bilgi ile planlı bir şekilde parayı yönetebilme kabiliyetleridir. Finansal bilgi sahibi kişilerin büyük yatırımcı veya uzman kişi olması gerekmez, hesabını bilen planlı harcama yapabilen her birey aynı zamanda finansal okuryazar olarak değerlendirilebilmektedir.

Bireylerin elde etmiş oldukları geliri koruyabilmeleri ve gelirini arttırabilmeleri için, piyasaları doğru okuyabilmeleri gerekmektedir. Finansal bilgi ve finans okuryazarlığı sadece hisse senedi alım satımı yapan, tahvil, bono gibi araçların ihracını yapan kuruluş, holding ve bireysel yatırımcıları ilgilendirmemektedir. Emeklilik planlaması yapan, sigorta yatıran, aylık kart faizi hesaplayan ve asgari tutar ödeme yapan hane halklarını da yakından ilgilendiren bir olgu olmaktadır.

Global hale gelen piyasa koşullarında finansal ürün yelpazesi giderek artmakta ve karmaşıklaşmaktadır, bu durum beraberinde bireylerin ürkerek piyasanın dışına çıkmasına sebep olmaktadır. Bununla beraber bilgi bireyleri daha güçlü hale getirerek piyasalara daha aktif katılımın önünü açmakta, böylece ülke ekonomisi gelişimine katkı sağlamaktadır.

Finansal okuryazarlık son yıllarda ülke politikalarında yer almakla beraber, finansal cehaletin ekonomik krizlere sebep olduğu öngörölmüş ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi maksadıyla finansal okuryazarlık oldukça önemli hale gelmiştir. Uzmanların, araştırmacıların ve finansal eğitim veren kuruluşların dikkatini çeken finansal okuryazarlık ile alakalı, son yıllarda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde başta çalışan kadınlar, ev hanımları orta öğretim ve lisans

düzeıyı öğrencileri olmak üzere, işsizler, akademik personel ve kamu personelleri ve çeşitli meslek gruplarının finansal okuryazarlık seviyesi belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Elde edilen bulgularda genel olarak dünyadaki finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik akademik yayın, seminer, konferans gibi birçok proje gerçekleştirilmektedir.

Finansal farkındalığı arttıracak olan ve finansal okuryazarlığı geliştirecek mutlak yol finansal eğitimidir. Finans okuryazarlığı sadece uzmanları profesyonel yatırımcı ve girişimcileri ilgilendiren bir konu olarak görülmemeli, toplumdaki hane halklarından, öğrencilere, ev hanımlarından, çiftçilere kadar tüm grupları ilgilendiren bir konu olarak düşünülmelidir. Yapılan tez çalışması bu kapsamda, Bingöl'deki arıcılık faaliyeti ile uğraşan bireylerin finansal okuryazarlıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Birinci bölümde finansal okuryazarlık kavramının ne olduğuna, finansal okuryazarlığı oluşturan bileşenlere, kimlerin finansal okuryazar sayılabileceğine, finansal okuryazarlığın gerekliliğine ve finansal okuryazar bireylerin hangi yetkinliklere sahip olmaları gerektiğine değinilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın hane halkı bireyelerine ve ekonomiye sağlamış olduğu faydalar ayrı ayrı sıralanmıştır. İkinci bölümde finansal eğitim kavramının ne olduğuna ve önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca çalışmada kullanılan anket bulunan ölçek ışığında finansal eğitimde bulunması gereken öğeler tek tek açıklanmıştır. Bununla beraber finansal okuryazarlıkla alakalı dünyada ve Türkiye'de yürütölmekte olan çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Bingöl'de arıcılık faaliyeti ile uğraşan bireyelerin finansal okuryazarlığı ölçeği ile finansal okuryazarlık düzeyleri ölçölmüştür. Çıkan bulgulara sonuçlara ve önerilere bu bölümde yer verilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlıkla alakalı yapılan literatür taramasına da bu bölümde yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TANIMI

Finansal okuryazarlık kavramını açıklayan tek bir tanım bulunmamaktadır (Aprea vd, 2016, s.54). Finansal okuryazarlık kavramına kelime olarak bakıldığında; okuryazarlık kelimesi para ile ilgili kavramları çağrıştıran finans kavramı ile birleşince, bireyin para ile ilgili durumlarda bilmesi gereken temel bilgi ve bu bilgi ışığında tutum ve davranışlarına yön verme becerisi anlamını çıkmaktadır (Karaaslan, 2020, s.12).

Finansal okuryazarlık kavramı yeni bir kavramdır, buna karşın üzerine çokça araştırma yapılmıştır (Kim, 2001; Bowen, 2002; Hogarth, 2002; Cude vd, 2006; Worthington, 2006; Servon ve Kaestner, 2008; Temizel ve Bayram, 2011; Tomaskova vd, 2011; OECD, 2012; Mak ve Braspenning, 2012; Pamukçuoğlu, 2019). Gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra aşağıda finansal okuryazarlığı tanımlayan kurumlar ve çalışmalardan birkaçı örneklendirilmiştir.

2004 ve sonrası dönemde bilhassa “PİSA 2012” ile finansal okuryazarlıktan bahseden ve bu konuda toplumun çeşitli kesimlerine eğitimler düzenleyen OECD’nin finansal okuryazarlık tanımlaması önem arz etmektedir. “PİSA 2012”de kişilerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için bilgi sahibi olmaları artan bilgi sonucu finansal tutum ve davranışlarına yön verebilme becerisi olarak tanımlanmıştır (OECD, 2012, s.5). Ayrıca Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından yapılmış bir çalışmada finansal okuryazarlık, bireylerin parayı kullanırken edindiği bilgi doğrultusunda vereceği rasyonel kararların bütünü olarak ifade edilmiştir (TEB ve Boğaziçi Üniversitesi, 2014, s.8). Dünya bankası ise finansal okuryazarlığı, birikimle sağlanan bilgi artan bilgi sonucu beceri, beceriden tutum ve davranışlara doğru bir süreç olarak ifade etmiştir (Uygun, 2014, s.6).

Finansal okuryazarlığı çeşitli boyutları ile irdeleyen Miller ve diğerleri (2009, s.34) finansal okuryazarlığı; bireylerin finansal kavram ve ürünleri anlayarak, yardıma

ihtiyaç duyduklarında nereye başvuracaklarını bilmeleri ve finansal refahlarını arttırabilmeleri için atacakları etkin adımlar olarak tanımlamışlardır.

Orton (2007, s.9) Finansal okuryazarlığı matematiksel işlem yapabilme becerisi ve finansal kavramları anlayabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Altman (2012) ise finansal işlem yapabilmek için bilgi yetenek ve özgüvene sahip olmak olarak tanımlamıştır. Worthington (2006, s.34) ise finansal okuryazarlığı dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı şekilde yorumlamıştır. Buna göre dar anlamda finansal okuryazarlık bütçeleme, tasarruf, yatırım gibi temel mali konulara odaklanmaktadır, geniş anlamda ise ekonomik koşullara göre bireylerin finans kararlarına yön çizmesi olarak ifade edilmiştir. Hogarth (2002, s.45)'de finansal okuryazarlığı Worthington (2006)'ya benzer şekilde yorumlamıştır. Hogarth (2002, s.45)'ye göre finansal okuryazarlık, bireylerin elinde bulunan para ve varlık gibi finansal araçlarına yön verebilme bilgi ve becerisidir. Temizel ve Bayram (2011, s.12) finansal okuryazarlığı sınırlı kaynakların doğru kullanımı için gerekli finans bilgisi olarak tanımlarken, Pamukçuoğlu (2019, s.18) temel finansal bilgi ışığında gelir ve bütçeye ilişkin hesaplamaların doğru yapılarak bireyin mikro ve makro düzeyde sağladığı fayda olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımda ise; Finansal okuryazarlık kişilerin finansal anlamda kendilerini güvence altına almaları ve finansal piyasalarda etkin davranış sergileyebilmeleri için gerekli beceriler bütünüdür şeklinde yapılmıştır (Tomaskova vd., 2011, s.23).

Farklı kültürlerde finansal okuryazarlık kavramı yerine “*finansal farkındalık*” “*finansal yetkinlik*” “*finansal sorumluluk*” kavramları da kullanılmaktadır (Huston, 2010, s.3; Gökmen, 2012, s.76; Aktaş, 2015, s.6). Aktaş (2015, s.23) finansal okuryazarlığı finansal yetkinliğin alt başlığı olarak değerlendirilmiş olup finansal okuryazarlığın finansal yetkinliğe göre daha dar kapsamlı olduğunu ileri sürmüştür. Orton (2007, s.15)'da finansal okuryazarlık kavramını Aktaş (2015) gibi finansal yetkinlik kavramından daha dar kapsamlı değerlendirmiştir. Ayrıca finansal yetkinliği “*bilgi ve anlama*” “*finansal sorumluluk*” ve “*finansal yetkinlik*” olarak gruplandırmıştır. Ayrıca Boldie (2006, s.19) finansı bütçe, tasarruf, yatırım, sigorta gibi konuları kapsayan bir ekonomi alt dalı olarak yorumlamıştır. Mak ve Braspenning (2012, s.320) diğer tanımlardan farklı olarak finansal okuryazarlığı şematik olarak ele almıştır.

Şekil 0.1: Finansal okuryazarlık şeması (Mak & Braspenning, 2012).

Literatürde finansal okuryazarlık ile alakalı çalışmaları arttırmak mümkün olup finansal okuryazarlığa ait tek ve ortak bir tanım olmadığı görülmektedir. Finansal okuryazarlığın düşük olduğu sonucu veren çalışmalarda dahi finansal okuryazarlık tanımı kesin şekilde yapılamamaktadır (Remund, 2010, s.280). Yukarıda bahsi geçen literatür ışığında finansal okuryazarlık için; kişilerin mikro düzeyde gündelik hayatlarındaki finansal olayları kavrayabilme ve edinilen finansal bilgi ile parayı kullanabilme becerisidir, şeklinde bir tanımlama yapmak yanlış olmayacaktır.

Sahip olunan finansal bilgi ile para varlık yönetimi, kredi ve faiz uygulamaları yön verilip gelecek planlaması yapılabilmektedir. Sınırlı kaynaklar ile maksimum fayda elde etmek finansal araçların doğru kullanımı ile mümkün olmaktadır. Bununla birlikte toplumun her kesimin olduğu gibi gençlerinde doğru finansal kararlar ile uzun yaşam sürelerini doğru yönetmeleri gerekmektedir (Aktaş, 2015, s.126).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BELİRLENMESİNDE TEMEL BİLEŞENLER

Finansal okuryazarlığın belirli temel içeriklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar; finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış şeklinde sıralanabilmektedir. Aşağıda finansal okuryazarlığın temel bileşenleri olan bilgi, tutum ve davranış açıklanmıştır.

1.2.1. Bilgi

Bir bireyin finansal okuryazar olarak tanımlanması için en temel; faiz oranları, bankacılık ve kredi uygulamaları, gelir, gider, bütçe, tasarruf, yatırım, sigorta sistemi gibi temel finansal altyapıya sahip olması beklenmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015,

s.4). Daha ileri düzey bir finansal bilgiye sahip bireylerin ise; repo, ters repo, kaldıraç oranları, varant, hisse senedi alımı gibi araçlar arasında tercih yapabilmeleri beklenmektedir (Özdemir, 2011, s.8). Ayrıca Özdemir (2011)' e göre finansal bilgi makroekonomik düzey bilgi ve mikro ekonomik düzey finansal olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kişilerin gündelik hayattaki karmaşık işlem dengesini anlayabilmesi ve gelecek planlarını yaparken doğru kararlar verebilmesi finansal bilgi seviyesi ile doğru orantılı olmaktadır (Kuyumcu, 2018, s.24). Ayrıca Huston (2010) incelemiş olduğu 52 makalede araştırmacıların %47'sinin finansal okuryazarlık ve finansal bilgiyi aynı anlamda yorumladığını belirlemiştir. Er ve Çetinkaya (2018, s.15)'ya göre finansal bilgi eksikliği bulunan bireyler finansal işlemleri yeterince kavrayamamakta finansal piyasa süreçlerinden uzak kalabilmekte ve sonuç olarak ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Borçlanma kişilerin eline geçen gelirden daha fazlasını harcama yapmasıdır (Bihari vd. 2012, s.21). Güler (2017, s.54) finansal bilgi eksikliği ile yapılan harcamaların dozunun fazla olması tasarruf eksikliği daha sonra yıkıcı etkilere sebep olabileceğini ifade etmiş ayrıca borçlanma araçlarından en önde geleni olan kredi gibi kıymetlerin doğru ve etkili kullanılabilmesin en önemli koşulunun bilgi olduğunu belirtmiştir. Borçlanma ve finansal bilgi arasındaki bağı tespit etmek için bir başka araştırma da Lusardi ve Tufano (2009, s.413) tarafından yapılmıştır buna göre; Düşük finansal okuryazarlığa sahip bireyler daha yüksek komisyon ve faiz giderleri yapma eğilimindedirler. Neredeyse komisyon giderlerinin üçte birinin finansal bilgi yetersizliğinden kaynaklandığı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmada tespit edilmiştir. Ayrıca (Chen ve Volpe, 1998, s.97) yüksek borç maliyetleri altına giren bireylerin daha düşük finansal okuryazarlığının olduğunu belirtmişlerdir.

Kadoya ve Khan (2020, s.15)'a göre finansal okuryazarlığın alt yapısında finansal bilgi bulunmaktadır. Hilgert vd. (2003) ise Finansal bilgi artışı ve tutum ile davranış arasında güçlü bir bağ olduğunu belirtmektedir. Buna göre dört temel finansal yönetim çeşidi bulunmaktadır, bunlar: "*Tasarruf, Yatırım, Kredi yönetimi ve Nakit akışı yönetimidir*". Hilgert vd. (2003, s.256)'nin yapmış oldukları çalışmaya göre finansal yönetimler hakkında bilgi artışı sağlandıkça finansal kararlar ile ilgili risk alabilme ve finansal yönetimlere katılımın daha fazla arttığı ve bununla beraber

aile arkadaş gibi sosyal çevreden sağlanan finansal bilgi artışı da finansal süreçlere katılımı arttırmıştır.

Finansal bilgisi az olan bireylerin emeklilik ve sonrası için daha az yatırım ve tasarruf yaptıkları görülmüştür (Atkinson ve Messy, 2012, s.245). Ayrıca Lusardi ve Mitcheel (2008, s.413)'in yapmış olduğu araştırmada kredi kartı kullanımının daha bilinçsizse yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kredi kartının sadece asgari düzeyinin ödemesi faiz ve ilave giderlerin pek dikkate alınmaması da bir başka sorundur. Bahsi geçen sorunların temel sebebinin ise düşük finansal bilgi olduğu kanısına varılmıştır (Lusardi ve Mitcheel, 2008, s.415).

Bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları çeşitli finansal kararlarda rasyonel bir tercih yapabilmesi için finansal bilgiye sahip olması gerekmektedir (Altıntaş 2009, s.23). Ayrıca finansal bilgi bireylerin davranışlarına yön verebilmektedir. Perry ve Morris (2005, s.67) finansal bilgi ve davranış şekline bakıldığında bireylerin harcama tasarruf yatırım yapma gibi finansal eğilimlerinin temel belirleyicilerinden birisinin finansal bilgi olduğunu ifade etmişlerdir.

Küreselleşen dünya koşullarında bireylerin faydalanabileceği finansal araçlar gün geçtikçe artmaktadır. Hisse senetleri, opsiyon ve türev araçlar bu seçeneklerden bazıları olmakla beraber, bireylerin bilinçli olarak yapacakları küçük çaplı yatırımların kaldıraç etkisiyle katlanarak çoğalması mümkündür. Bireylerin kazançlarını bu şekilde arttırabilmeleri ancak finansal bilgi ile mümkün olmaktadır (Karataş, 2017, s.25).

Literatüre bakıldığında birçok araştırmacının (Hilgert vd. 2003; Lusardi ve Mitchel, 2008, s.413; Altıntaş, 2009; Adkinson ve Messy, 2012) ortak görüşü; tüketici tutum ve davranışlarının temel belirleyicisinin finansal bilgi olduğudur. Bilgiye ulaşmanın çeşitli yolları mevcut olmakla birlikte, her kesimden bireyin finansal bilgiye ulaşması mümkündür. Araştırmalar (Chen ve Volpe, 1998; Hilgert vd., 2003; Lusardi ve Mitchel, 2008; Altıntaş, 2009; Huston,2010; Adkinson ve Messy, 2012; Er ve Çetintaş, 2018; Kadoha ve Khan, 2020) göstermektedir ki finansal bilgi ve birikim arttıkça yatırım, tasarruf, harcama ve bütçe yönetimleri olumlu yönde etkilenmektedir.

1.2.2. Tutum

Tutum genel tanımıyla; organize olmuş, edinilen bilgi sonucu sinirsel olarak davranışa hazır halde bulunmadır (İnceoğlu, 2010, s.158; Nash, 2011; s.87; Atkinson ve Messy, 2012; Alkaya ve Yağlı, 2015). Tutum davranışın bir önceki aşamasıdır (Nash, 2011, s.87). Bu tanımdan yola çıkarak bir davranış ortaya koymanın en temelinde tutum bulunmaktadır demek doğru olacaktır.

Tutum; bir olay, bir olgu, bir durumu algılama biçimi ve davranışı ortaya çıkarma eğilimidir (TDK, 2019). İnceoğlu (2010, s.123)'na göre tutumu bireysel değerlendirmek yanlış olacaktır çünkü tutumu etkileyen çok çeşitli etmenler mevcuttur. İnceoğlu (2010, s.125) bu etmenleri bireylerin topluma entegre olma süreci, bireyin bilgi ve birikimi, yaşadığı sosyo-ekonomik çevre, edinilen tecrübeler ve bireylerin şahsi özellikleri olarak saymıştır.

Finansal tutum kişinin finansal meselelerde inanç duygu düşünce gibi durumların birey davranışlarını yönlendirmesidir (Onur ve Nazik, 2014, s.13). Finansal tutum bireyin finansal refahını doğrudan etkilemektedir. Hayatında kısa vadeli planlar yapıp anlık hazzardan keyif alan bireylerin ileriye yönelik tasarruf yapma bilinçleri de olumsuz olmaktadır (Atkinson ve Messy, 2012, s.425). Ayrıca olumsuz finansal deneyim geçiren bireylerin daha sonra finansal tutumları olumsuz olmakta ve finansal hedeflerine ulaşmakta güçlük çekmektedirler (Hastigs vd., 2012, s.234). Finansal tutum ve davranış arasında sıkı sıkıya bir bağ bulunmaktadır (Fünfgeld ve Wang, 2009). Finansal okuryazarlık bireyin daha iyi bir gelecek kurabilmesi için gerekli bilgi beceri tutum ve davranışın birbiri ile uyumlu halde çalışmasıdır (Alkaya ve Yağlı, 2015, s.12). Nash (2011, s.89)'e göre ise tutum ve davranışlar birbirini pozitif ve negatif yönde etkileyebilmektedir, ekonomik buhran döneminde sürekli artan bir enflasyon ortamında kişinin geleceğe yönelik tutumu karamsar olabilmekte ve bu durumda finansal davranışı olumsuz etkilenerek tasarruf ve yatırımında düşüş yaşanabilmektedir. Baştürk vd. (2017, s.167) ise tutumun bireysel tasarruf davranışını doğrudan etkilediğini savunarak, kısa vadeli istek ve arzularını gerçekleştirmek isteyen bireylerin tasarruf davranışlarının gelişmeyeceğini belirtmişlerdir.

Tutum ve davranışın birbiri üzerindeki etkisini inceleyen Fünfgeld ve Wang (2009, s.245) finansal tutumu beş boyut olarak belirlemiş; endişe boyutu, finansal

konularda yaşanan endişeyi, sezgisel kararlar boyutu, bireyin finansal konularda nasıl karar verdiğiine ilişkin olup, serbestlik boyutu, para harcama eğilimlerindeki artışı ifade etmektedir. Bununla birlikte ihtiyati tasarruf boyutu, bireyin zor zamanlar için tasarruf yapmasını anlatırken finansal konulara ilgi boyutu ise bireyin finansal konularla ne kadar ilgilendiğinden bahsetmektedir. Finansal tutumu boyutlandıran ve davranış ile ilişkisini inceleyen bir başka çalışmada Kılcan ve Ergür (2019, s.62) tarafından yapılmıştır. Kılcan ve Ergür' e göre tutum "*sıkılgan, mutlu, savurgan, bilinçli ve tasarruflu*" boyutlarından oluşmaktadır.

1.2.3. Davranış

Davranış; organizmanın tek başına veya ortamda göstermiş olduğu faaliyetlerin bütünüdür (Şimşek vd., 2015, s.200). Eroğlu (2017, s.27) ise davranışı "*dışardan gözlemlenebilecek şekilde bireyin dışardan uyaranlara karşı göstermiş olduğu uygulamaların bütünüdür*" şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlar ışığında, davranış; edinilen bilginin karar verirken kişinin zihin dünyasında yarattığı etki ile uygulamaya geçiş halidir demek yanlış olmayacaktır.

Finansal davranış; Kişilerin içinde buldukları finansal koşulları takip edebilmeleri, alışverişlerini daha bilinçli yapmaları, kısa ve uzun vade yatırım planları yapabilecek donanımda olmaları, kredi ve borçlanmalarını kendi mali yapılarına göre organize edebilmelerini kapsamaktadır (Alkaya ve Yağlı, 2015, s.12). Temel anlamda finansal davranış olarak, nakit ve bireysel ödemeler, kredi yönetim becerisi ve tasarruf kabiliyeti sayılabilmektedir (Xiao, 2014, s.56). Ayrıca finansal davranış birey veya hanehalkının tasarruf, sigorta, yatırım gibi finansal araçları yönetebilme kabiliyetleridir (Öcal, 2019, s.19). Kişilerin günlük rutin hayatında vermiş olduğu küçük finansal kararlar bulunmaktadır. Örneğin, mağazanın önünden geçince beğendiğimiz bir gömlek varsa ona sahip olmak amaçlı satın alma veya hafta sonu için yapılan tatil planı gibi kararlar finansal bir karar niteliği taşımaktadır. Günlük verilen bu gibi küçük çaplı finansal kararlar değersizmiş gibi gözükse de sık sık verilmeye başlandığında hesapsızca bir tüketime dönüşebilmekte ve bireyleri dönem sonu hesaplarında zor durumlara sokabilmektedir. Bir finansal harcama yapılırken veya ileriye dönük bir finansal karar verilirken maliyet, uzun zamanda kişiye katacağı kar, gibi ayrıntılar hesaplanarak karar verilmesi gerekmektedir (Akyıldız, 1996, s.79).

Finansal davranışa sahip bireyler, para kazanma, yönetme, yatırım yapma gibi konularda etkin kararlar alabilen bireylerdir (Willis, 2008, s.48).

Danes ve Haberman (2007, s.25) bireylerin gündelik hayattaki finansal tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik yapmış oldukları bir çalışmada, finansal davranışı ölçmeye yönelik beşli likert sorular sorarak bireylerin kendilerine uygun olan seçeneği birden beşe kadar puanlamalarını istemişlerdir. Bu sorular şu şekildedir;

- Ürün satın alırken fiyat karşılaştırması yaparım.
- Tüketim yaparken ihtiyaç/istek ayrımı yaparım.
- Önceden yapmış olduğum bütçe planına göre hareket eder, ödemelerimi not ederim.
- Para yönetimi yaparken kendime hedef koyarım.

Biçer ve Altan (2016, s.16) Finansal karar verebilme becerisinin bireylerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterebildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Kurtoğlu (2014, s.45) ise bireylerin finansal kararlar verirken algı, tutum ve davranış şeklini belirleyen en önemli faktörlerden birisinin psikolojik etki olduğunu belirtmiştir.

Ekonomi ve psikoloji biliminin her ikisinde insan kaynaklı olduğundan ikisinin birbiri ile ilişkisini araştıran birçok çalışma yapılmıştır (Rabin, 1998, s.67; Soydal, 2010, s.78; Eser ve Toigonbaeva, 2010). Ayrıca klasik iktisadın öncülerinden olan Adam Smith (1773-1790) ve David Huma (1771-1776) bireylerin ekonomik davranışlarını değerlendirirken psikoloji biliminden yararlanmışlardır (Soydal, 2010, s.70). Ekonomi bireylerin finansal isteklerini değerlendirirken, psikoloji birey davranışlarını ve bu davranışların nedenleri ile ilgilenmektedir (Eser ve Toigonbaeva, 2010, s.56). Bireylerin finansal tercihlerde bulunurken psikolojik olarak davranışını yönlendiren faktörün araştırılması “davranışsal ekonomi” kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Rabin, 1998, s.68).

1.2.4. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Skorları

Finansal tutum ve davranış skorları ile bireylerin kısa vadeli istekleri ile uzun vadeli finansal planlarına ilişkin tutum ve davranışları ölçümlenmektedir (Karaca, 2018, s.5). Finansal davranış skorları satın almadan evvel düşünme, faturaları zamanında

ödeme, gider ve bütçeleme, tasarruf ve harcamalara yönelik ortaya konulan pozitif davranışları incelemeyi hedeflemektedir (Karaca, 2018, s.6).

Tablo 1.1: Finansal bilgi, tutum ve davranış skorları

Yıl	Finansal Bilgi Skoru			Finansal Tutum Skoru			Finansal Davranış Skoru		
	Ort.	Med.	Std. Sap.	Ort.	Med.	Std. Sap	Ort.	Med.	Std. Sap.
2013	22.8	23.0	8.6	15.5	15.0	4.4	21.6	23.0	9.4
2014	19.9	23.0	9.1	14.1	14.0	4.0	25.4	27.0	8.1
2015	21.2	23.0	7.7	15.0	15.0	4.2	24.0	23.0	8.9
2016	20.6	23.0	8.6	14.6	15.0	3.8	25.1	27.0	8.8
2017	21.0	23.0	7.7	14.2	14.0	3.6	25.7	27.0	8.3
2018	21.2	23.0	8.0	15.0	15.0	3.8	25.5	27.0	8.7

Kaynak: TEB 2018

Türkiye’de 2018 yılı bilgi skoru; 21,2 olarak hesaplanırken, finansal tutum ve davranış skoru 25,5 olarak hesaplanmıştır (Karaca, 2018, s. 2-3).

1.3. BİREYİN FİNANSAL OKURYAZAR KABUL EDİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR

Gündelik hayatın içerisinde sık kullanılan finansal işlemleri anlayabilme hali bireyin finansal okuryazar olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Gökmen (2012, s.20) finansal okuryazar bireyin değişen ve güncellenen finansal işlemlere paralel olarak kendisini geliştirebilmesini ve bilgilerini güncellemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Mason ve Wilson (2000, s.122) dünya genelinde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca finansal cehalete sebep ise, bireylerin finansal kavramlar hakkında yeteri kadar fikirlerinin olmaması ve bireylerin finansal bilgiye nasıl ulaşacaklarının bilinmemesi olarak gösterilmiştir.

ABD’de başkana sunulan bir faaliyet raporu ile finansal okuryazarlık: ömür boyu finansal refah içinde yaşamak için kaynakların bilgi ve becerinin tam ve etkin kullanılması olarak tanımlanmış olup, finansal okuryazar sayılabilmeyi aşağıda sayılan becerilere bağlamıştır: (PACFL, 2008, s.3)

- Etkin bir bütçeleme yapabilmek,
- Beklenmedik durumlar için fon oluşturmak,
- Kredi kartı ve kredilerin kullanım özelliklerini bilmek,
- Yatırım araçlarını kavramak,

- Sigorta kavramını bilmek,
- Emeklilik planlaması yapmak,
- Tasarruf kavramını bilmek,
- Faizin ne olduğunu bilmek,

Hilgert ve Hogart (2002, s.34) finansal okuryazar kabul edilebilecek birey özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralarken, yine Capuano ve Ramsay (2011, s.34) finansal okuryazarlık ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir;

- Finansal sistemi algılayabilme ve sisteme dahil olma,
- Parayı yönetebilme kabiliyetine sahip olma,
- Bireyin bilgi, beceri ve davranış halinin uyum içinde olması,
- Etkin plan ve bütçe yapabilmesi,

Capuano & Ramsay (2011, s.34) ise bireylerin finansal okuryazar sayılabilmesi için bazı temel davranış becerilerine sahip olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Etkin bir bütçe yönetimi yapabilmek,
- Borçlanma yönetimi yapabilmek,
- Yatırım ve tasarruf planlamasını doğru yapabilmek,
- Risk yönetimi yapabilmek,
- Finansal ürün türleri temel yapıları ile anlayabilmek ve finansal ürünler arasında karşılaştırma yapabilmek,

1.3.1. Para Yönetimi Davranışı

Para tarihten bu yana toplumlarda gerek mübadele aracı gerek satın alma biçimi gerekse borçlanma aracı olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Para ile alakalı temel matematiksel işlem becerisinin olması bireylerin finansal konular ile alakalı daha nitelikli kararlar alabilmelerine yardımcı olmaktadır (Gökmen, 2012, s.45). Bu doğrultuda bireylerin paranın zaman değeri, faiz, iskonto hesaplamaları, enflasyon gibi etkiler hakkında bilgi sahibi olmaları bireyleri finansal sistem içerisine dahil etmektedir (Sarıgül, 2019, s.10).

Beal ve Delpachitra (2010) finansal okuryazarlığın en temel gereklerinden biri olan para yönetiminin, bireylerin ekonomik, psikolojik ve sosyokültürel yapılarından etkilendiğini belirtmektedirler.

Etkin ve bilinçli bir para yönetiminde paranın zaman değeri diğer bir ifade ile faiz oranı göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Örneğin bugün elimizde bulunan 2000 TL iki yıl sonra elimize geçecek olan 2000 TL'den daha kıymetlidir çünkü iki yıl sonra paranın değeri düşebilmekte ve faiz kazancından mahrum kalılabilmektedir (Kutlu, 2019, s.40). Finansal bir işlem yaparken bireye işlem getirisinin, paranın maliyet ve zaman değerinin iyi hesaplanması finansal bilgi ile mümkün olmaktadır (Sarigül, 2019, s.50). Ayrıca paranın zaman değeri söz konusu olduğunda bilinmesi gereken ve göz ardı edilmeyecek bir diğer husus ise enflasyon olgusudur. Bu bağlamda finansal işlem yapılırken veya finansal bir karar alınırken enflasyon etkisinin gözlemlenmesi gerekmektedir (Öcal, 2019, s.6).

1.3.2. Borçlanma Davranışı

Finansal okuryazarlığa sahip bireyler borç yönetimi, harcamalarını planlı yapabilme, ödemelerini zamanında yapabilme ve kredi araçlarını kullanma hususunda daha temkinli ve daha rasyonel davranmaktadırlar (Gökmen, 2012, s.28).

Bireylerin doğru yatırım yapmaları ve finansal araçları kullanımı en başta finansal altyapı gerektirmekle birlikte sadece finansal okuryazarlığa bağlı değildir, bireyin tüketim ve finansal kararlarını etkileyen sosyal, psikolojik, ekonomik etmenler bulunmaktadır. Bununla beraber finansal okuryazar bireyler tüketimlerini emeklilik sonrası düşünerek planlamakta, kredi gibi borçlanma araçlarını daha temkinli ve minimum düzeyde tutarak kullanmaktadırlar (Capuano ve Ramsay, 2011, s.252).

Acil ihtiyaçlar için veya planlanmamış harcamalar için çıkış kapısı olarak görülen kredilerin uzun vadedeki işlem maliyetleri, faiz oranları ve ödenmemesi durumunda oluşabilecek yasal yaptırımları iyice araştırılması gerekmektedir. Ayrıca kullanılan kredilerin doğru planlanmamış olması, tüketimdeki aşırılık kredinin geri ödeme zamanının gelmesiyle bireyleri mali çıkmaza sürükleyebilmektedir (Fettahoğlu, 2015, s.112). Bununla birlikte zamanı gelen kredinin ödenmeyerek taksitlendirilmesi de kişilerin mali yapısında fazladan işlem maliyetlerine sebep olmaktadır (Sarigül, 2019, s.89).

Türkiye’de bulunan TBB Risk Merkezi istatistiklerine göre kredisini ödeyemeyen kişi sayısının yıldan yıla arttığı belirlenmiştir. Bu sayı 2018 yılı sonunda 1.388.673 iken, 2019 yılı sonunda bireysel kredisini ödeyemeyen kişi sayısı 1.403.546’dır (TBB, 2020). Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireyler krediler konusunda daha temkinli davranmakla beraber, belirsiz ekonomik koşullarda daha rasyonel finansal kararlar verebilmektedirler. Ayrıca bireylerin vermiş olduğu rasyonel kararlar neticesinde piyasalardaki sert dalgalara, yıkıcı etkiler bertaraf edilebilmektedir (OECD, 2005, s.8).

1.3.3. Yatırım ve Tasarruf Davranışı

Bireylerin tasarruf bilincinin artması en başta tasarruf yöntemleri ve finansal eğitim ile mümkün olmaktadır. Tasarruf artışı kısa vadede hane halkının mali yapısını olumlu etkilemekte uzun vadede ise yurt içi tasarruf oranı artışı cari açık oranlarını düşürerek istikrarlı bir ekonomiye yardımcı olabilmektedir (Gökmen, 2012, s.90).

Tasarruf kavramı genel tabiriyle elde olan kaynakların ziyan edilmemesi ile gerçekleşen bilinçli bir tüketim hali olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, Mağazaya giren bir kişi üç gömlek alabileceken ihtiyacının sadece bir gömleğe olduğunu düşünerek mağazadan tek gömlekle çıkabiliyorsa bu bir tasarruf davranışı olarak nitelendirilebilmektedir (Pompian, 2012, s.65). Bununla birlikte bireylerin tasarruf düzeyi, yatırımların belirleyici faktörü olmaktadır. Ekonomilerin büyümesi için yatırıma ihtiyaç duyulmakla birlikte yatırımın alt tabanında ise tasarruf bulunmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012, s.35). Ayrıca Küresel dünyanın bireylere sunmuş olduğu tüketim seçeneklerinin giderek artması, satın alma süreçlerinin daha kolay hale gelmesi ve pazar ağlarının büyümesiyle birlikte tasarruf oranları gittikçe düştüğü gözlemlenmektedir (Hayta, 2011, s.45). Fakat unutulmaması gereken husus ise tasarrufun bireylerin emeklilik sonrasında rahat ve huzurlu bir hayat geçirebilmeleri için teminat oluşturduğudur (Sarıgül, 2019).

Kişilerin beklenmedik bir durumla karşılaşmaları ihtimaline karşı mali planlar yapması finansal okuryazar bireyin en önemli özelliklerindedir. Bununla beraber Mali plan yapmadan harcamalarda bulunmak kişileri ekonomik krizler, hastalık sakatlık gibi beklenmedik durumlara karşı dirençsiz hale getirmektedir (Hayta, 2011, 167). Buna karşın bireylerin tüketim ve harcama seçenekleri ve harcamaya ayırdıkları bütçe miktarı sürekli olarak değişmekle birlikte bireyin gelir durumu sabit

kalmaktadır. Bireyin sabit gelire karşın değişken harcamalarını kontrol altında tutması tasarruf için daha fazla miktar oluşmasına yardımcı olacaktır (Gültekin, 2020, s.76). Öte yandan Tasarruf dar anlamda bireylerin refah düzeyinde değişiklik meydana getirmekle geniş anlamda ise reel ekonomi içerisinde faydalı fonlara katkı sağlayarak ekonominin gelişimine yardımcı olacaktır.

Usul ve Diğerleri (2002, s.33), yatırım ve tasarruf davranışın bireylerin şahsi özelliklerine göre değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda hırslı bireylerin girişkenliğinin ve risk alma düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilirken, daha temkinli ve garantici bireylerin daha düşük riskler alarak yatırım yaptıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte finansal araçları ve işlemleri doğru algılayan bireylerin tasarruf ve yatırım düzeylerinde artış olduğu ifade edilmiştir (Şahin ve Barış, 2017, s.88). Bireylerin tasarruf bilinci ve yatırım davranışını etkileyen başlıca faktörler bulunmaktadır bunlar (Erkiletlioğlu vd., 2011, s.50);

- Ekonominin içerisinde bulunan enflasyon oranları,
- Kredi seçenekleri ve faiz oranları,
- Ülkenin ekonomik kalkınma ve büyüme oranları,
- Bireylerin kişisel gelir durumu,
- Bireyin yaşı, eğitim durumu gibi bir takım demografik özellikler,
- Piyasaların genel yapısının güvenilirliği,

Yurtiçi tasarruf kalemini, ülke içerisinde ki kamu tasarrufları ve özel tasarruf kalemleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte özel tasarruflar ise hane halkının yapmış olduğu bireysel tasarruflardan meydana gelmektedir (Bozkurt, vd., 2019, s.76). Ayrıca yurt içi tasarrufları arttırmak, ülke için düşük gider kalemler ve güvenilir bir kaynak olma özelliği taşımaktadır (Şahin ve Barış, 2017, s.90).

1.3.4. Bütçe Yönetim Davranışı

Bütçe kavramı, parayla doğrudan ilişkili bir kavram olmakla birlikte Latince kökenli bir kelimedir. Ayrıca Latince’ de “Bulga” Fransızca’ da “Bouge” İngilizce’ de ise “Budget” şeklinde kullanılan “para torbası” anlamına gelen bir kelimedir (Tüğen, 1999, s.9). Bütçe, belirli dönemler içerisinde bireyin elinde bulunan paranın belirli kayıtlar altında gelir ve gider olarak planlanma süreçlerinin tamamıdır (Öztürk ve Demir, 2015, s.120).

Finansal okuryazar kabul edilen bireylerin planlı bir şekilde harcamalarını yönettiği ve gereksiz giderlerini kısıtladığı görülmektedir. Bununla beraber bireylerin hane halkı içerisine gelen geliri etkin şekilde kullanabilmesi finansal bilgisi ile alakalıdır (Gökmen, 2012, s.120). Günlük hayatta kişinin market alışverişi, eğitim masrafları planlaması, fatura ödemeleri gibi rutinleri yaparken nelere dikkat ettiği ve ne kadar planlı davrandığı para yönetimini ifade etmektedir (Hayta, 2011, s.34). Bütçe yönetiminde en önemli kavram, bireylerin sabit ve değişken giderleri ölçüsünde gelirini kullanabilmesidir (Gökmen, 2012, s.45)

Finansal planlama; bireyler için en tasarruflu planın oluşturularak, gelirin etkin kullanımını ile hayattaki finansal hedeflere ulaşabilmek arasında geçen süreçtir. (Pompian, 2012). Finansal planlama, aylık kira ve fatura ödemesi, kredi kartı ödemesi gibi kısa vadeli planları kapsamakla beraber, bireylerin çocukları için düşündükleri eğitim masrafları, sağlık masrafları veya emeklilik sonrası rahat edebilmek için yapmış oldukları uzun vade planlamaları da kapsamaktadır (Sancak, 2012). Ayrıca Finansal planlama yapmak, bireyler için yol haritası oluşturularak ulaşılmak istenen hedefin neresinde olduğuna dair fikir vermektedir. Bununla birlikte Finansal planlamanın en önemli parçası bütçeledir, doğru bir bütçe yönetimi ile beraber gelir/gider kontrolünün yapılması ile istenen finansal hedefe ulaşmak kolay olacaktır (Öztürk ve Demir, 2015, s.78).

1.3.5. Risk Yönetimi Davranışı

Risk farklı durumlardaki organizasyonları tanımlarken değişik şekillerde kullanılmaktadır. Örneğin sigortacılıkta risk; beklenenden farklı bir olayın ortaya çıkma ihtimali olarak tanımlanırken bankacılıkta risk ise verilen kredinin geri ödenmeme ihtimali olarak tanımlanabilmektedir. (Seyidoğlu, 1994). Finansal risk ise planlanan ve olması beklenen olaydan farklı olayların meydana gelmesi ile kişinin mali durumunda azalma meydana gelmesi durumunu ifade eder (Emhan, 2009). bir diğer ifade ile finansal risk, malvarlığı veya çeşitli kıymetli emtiaların yitirilme ve zarara uğrama ihtimali gibi sapmaları içermesi olarak tanımlanabilmektedir (Seyidoğlu, 2010, s.430).

Riskin çeşitli dereceleri mevcut olmakla beraber, gelecek ile alakalı bireyin öngörüsü arttıkça almış olduğu risk oranı doğru orantılı olarak azalacaktır. Finansal bilgi ve tecrübenin artışı ile ayrıca gelecek tahmininde kullanılan dokümanların

doğruluk oranının yüksek olmasıyla beraber öngörü yükselecek ve bunun sonucunda doğru finansal kararlar verilerek risk faktörü bertaraf edilecektir (Sayılğan, 2013, s.45). Bununla beraber Drucker (1996, s.320) Finansal anlamda riski en aza indirmek için öncelikle bireylerin gereksiz risklerden uzak durmaları gerektiğini belirterek, bireylerin gelecekle alakalı risk seviyelerini düşük tutmalarının onlara avantaj sağlayacağını belirtmiştir. Bununla elde edilecek fayda ve karlılık oranının zarar ve maliyetten fazla olduğu durumlarda risk alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Finansal risk içerisinde olan bir diğer kavram ise risk yönetimidir. Risk yönetimi dar anlamda risk yönetimi ile sigortacılık eşdeğer tutulmaktadır. Geniş anlamda ise risk yönetimi kar zarar gibi kavramları üstlenen bir girişimci olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca bu yaklaşımlara ek orta yolcu risk yönetimi ise; risk yönetimini açıklarken bu iki bakış açısının karmasını ele almaktadır (Greene, 1991, s.18). Risk yönetimi bireylerin finansal plan yaparken göz ardı etmemesi gereken bir husustur ayrıca finansal planın bir parçası olarak düzenli bir şekilde risk analizlerinin yapılması gerekmektedir (Sayılğan, 2013, s.56).

1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ETKİLEYEN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin artması, finansal eğitimin yaygınlaşması için finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerin anlaşılması gerekmektedir Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir ve zenginlik derecesi gibi demografik özellikler bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerine etki etmektedir (Kılıç, 2016, s.16). Finansal okuryazarlığa etki eden demografik özellikler ile alakalı yapılmış çalışmalara literatür kısmında yer verilmiş olup bu kısımda kısaca açıklanacaktır.

1.4.1. Yaş

Dünyada genel olarak finansal okuryazarlık seviyesi düşük olmakla beraber genç yaştaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2011). Ayrıca gençler finansal anlamda kendilerine rol model olarak ebeveynlerini almaktadır, dolayısıyla düşük finansal bilgiye sahip ailelerin çocukları da finansal olarak az bilgi sahibi olmaktadır (Alhabeeb, 1999; Cude vd., 2006; Jorgensen, 2007, s.56). Clarke ve diğerleri (2005, s.23) küçük yaştaki bireylerin

finansal bakış açılarını şekillendiren ana kaynağın aile olduğunu belirtmiştir. Buna göre çocuk yaştaki bireyler aileleri ile beraber yaşadıkları finansal zorlukları hayatlarının sonraki döneminde tekrar yaşayabilmektedir. Ayrıca aile bireylerinin finans düzeyi yüksek ise, bu durum küçük yaştaki bireyin, para yönetimine, tasarruf, bütçe oluşturma gibi finansal deneyimlerine büyük ölçüde etki edecektir (Jorgensen, 2007, s.59; Lusardi vd., 2010, s.70). Bu durumun aksini iddia eden çalışmalar da mevcuttur; Lusardi ve Alessie (2011 s.64) düşük finansal okuryazarlık sebebi ile finansal krizler yaşayan ailelerdeki küçük yaştaki bireyler, sonraki hayatlarında bu durumu motivasyon kaynağına dönüştürebilmekte ve finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltebileceklerini belirtmektedirler. Köksal (2019, s.75) Türkiye’ de bulunan genç nüfusun finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu belirtmekte ayrıca ebeveyn kontrolündeki lise düzeyi gençlerin daha çok nakit kullandıkları, buna karşın kendi bütçesini kontrol eden üniversite öğrencilerinin ise kredi kartı kullandığını ifade etmiştir.

Lusardi ve Mitchell (2011) dünyada bulunan yetişkinlerdeki finansal okuryazarlık düzeyinin çeşitli demografik özelliklere göre değiştiği ve buna karşın 40-60 yaş arasındaki orta yaş ifade eden yetişkinlerde, finansal okuryazarlığın uğraşılan iş ve meslek dolayısıyla gençlere ve yaşlılara göre daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

1.4.2. Cinsiyet

Yapılan çalışmalarda genel olarak kadınların finansal okuryazarlık oranlarının erkeklerden daha düşük olduğu çalışmalarda ifade edilmiş olsa da (Chen ve Volpe, 2002, s.5 ; Lusardi ve Mitchell, 2008; Sarıgül, 2015, s.6; Luksander vd., 2014) Wagland ve Taylor (2009, s.5) finansal okuryazarlığın cinsiyetle bağlantısı olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Kempson ve Perotti (2013, s.65) kadınların bazı finansal konularda erkeklerden daha dikkatli olduğunu savunmaktadır.

Finans sektöründe her gün gerçekleşen değişim ve ilerleme bireyleri finansal bilgiye ulaşmaya mecbur kılmıştır, bununla birlikte toplumsal cinsiyetin kadına dayattığı bazı mitler son yıllarda kırılmış ve kadınlarda artık aktif ekonomide rol almaya başlamıştır (Kutukız ve Özden, 2018, s.43). Önceleri erkeklerin ev iktidarında, yönetici sınıfında, üst düzey siyasi ve ekonomik yapılarda daha çok rol alması son yıllarda kadınlarında artan eğitim seviyesi ve bilgisi sayesinde yıkılmıştır (Akdoğan,

2019, s.98). Ayrıca Kadınların ekonomik anlamda güçlenmesi son yıllarda ülkelerin politikalarında sıkça adı geçen bir konu olmuştur (Kutukız ve Özden, 2018, s.45). Özellikle 2012’de toplanan G20 ülkelerinin ortak bildirgesi ile OECD/İNFE ve WBank tarafından kadınların finansal okuryazarlığının artırılması yönünde engellerin tespit edilip kaldırılması ve bunu raporlar halinde sunması istenmiştir (OECD, 2020).

1.4.3. Eğitim Durumu

OECD ‘nin 12 Ekim 2016’da yayınladığı yetişkinlerde finansal okuryazarlık yetkinlik anketine göre; Türkiye finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış ölçümlemesi anketinde katılan 30 ülke arasından 21.sırada yer almaktadır. Ayrıca 17 OECD ülkesi içerisinde finansal okuryazarlıkta 15. Sırada yer almaktadır (OECD, 2020).

Finansal davranışlar küçük yaşlardan itibaren başlar küçük yaşlarda ki çocukların tasarruf bütçeleme, borçlanma gibi finansal davranışları ebeveynlerinin tutumlarına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla aileye bağımlı haldeki çocuklar üniversitede kendi bütçelerini yönetmek zorunda olduklarında zorluklar çekmektedirler (Er ve Taylan, 2017, s.316). Ayrıca Lisans eğitimine başlayan gençler ilk kez finansal işlemler ile bireysel mücadele etmek zorunda kalmakta; çeşitli banka işlemleri, kredi kart ödemeleri, harç ödemeleri, ev kirası ödemeleri gibi çeşitli işlemleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu durum bireyleri finansal tecrübe sahibi yapmakta ve finansal okuryazarlık oranını arttırmaktadır (Worthington, 2006). Ayrıca Temizel ve Bayram (2011, s.12) genç yaşta finansal ürün ve işlemler hakkında bilgi sahibi olarak finansal işlem yapabilen gençlerin, sonraki yaşamlarında daha rahat ve başarılı bir hayat sürebileceğini belirtmişlerdir. Bu görüşe ek olarak Danes ve diğerleri (1999, s.34) liselerde verilen sistematik bir finansal eğitim ile bireylerin sonraki yaşamlarında finansal piyasaları iyi yönetebilme kabiliyetine sahip olabileceğini ayrıca zenginlik ve refah içerisinde yaşama fırsatı elde edebileceğini belirtmişlerdir.

1.4.4. Gelir Seviyesi

Literatürde bulunan çalışmalar finansal okuryazarlık ve gelir seviyesi arasında anlamlı bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır (Al-Tamimi ve Bin Kalli, 2009; Agarwalla vd., 2015; Tuna ve Ulu, 2016).

Tuna ve Ulu (2016, s.80) gelir seviyesi yüksek olan bireylerin artan gelir ile birlikte daha fazla finansal bilgiye ihtiyaç duyduğunu, ayrıca artan gelir beraberinde bireylerin finansal ürünleri kullanma ve yönetmeye daha çok ihtiyaç duyduğunu ve finansal bilgiye ulaşmada daha fazla çaba sarfettiğini ifade etmektedirler. Al-Tamimi ve Bin Kalli (2009, s.512) gelir seviyesindeki artışının yatırım kararlarını etkilediğini ve doğru yatırım kararları için finansal okuryazar olmak gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Agarwalla vd. (2015) ailelerin gelir düzeyi ve rehaf düzeyindeki artışın finansal okuryazarlık düzeyindeki artışta beraberinde getireceğini belirtmişlerdir.

1.4.5. Servet ve Zenginlik Derecesi

Servet ve zenginlik derecesi ile finansal okuryazarlık arasında bir bağ bulunup bulunmadığı ile alakalı literatür incelendiğinde yapılan çalışmalarda zenginlik ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir; (Davies ve Lea, 1995; s.665; Campbell, 2006, s.52; Jorgensen, 2007, s.65; Delavande vd., 2008, s.578; Monticone, 2010). Hayhoe (2002, s.92) bu etkinin tek bir yönü olmadığını ifade ederek, bireylerin demografik özelliklerine tutum ve davranışlarına göre etki yönünün değişebileceğini belirtmiştir. Ayrıca Delavande ve Diğerleri (2008, s.570) ise gelir seviyesi ile finansal okuryazarlık arasında kuvvetli bir bağ bulunmasına karşın zenginlik ve finansal okuryazarlık arasında daha düşük bir bağ bulunduğunu belirlemişlerdir.

Davies ve Lea (1995, s.572) Düşük gelirli öğrencilerin belli bir seviyenin altında kalmamak için, kredi kartını daha sık kullanacaklarını ve borç süresini daha uzun tutacaklarını, bu durum sonucunda ise finansal bilgi öğrenmeye mecbur kalacaklarını ifade etmiştir. Campbell (2006, s.40) “*Amerikan Konut Anketi*”(AHS) veri anketlerini kullanarak yapmış olduğu bir araştırmada zengin bireylerin ekonomik durumu daha düşük olan bireylere göre finansal konularda daha az risk alma ve daha az hata yapmaya özen gösterdiklerini belirlemiştir. Buna karşın Jorgansen (2007, s.65) lisans ve master düzeyi öğrencilere yapmış olduğu çalışmada finansal okuryazarlık ve bireylerin ekonomik statüleri arasında belirgin bir farka rastlanılmadığını ifade etmiştir.

1.5. FİNANSAL OKURYAZAR OLMANIN GEREKLİLİĞİ

Finansal okuryazarlık; bireylerin parayı etkin yönetimini, parayı yönetirken risk faktörlerini algılayabilmesini, finansal araçlara ilişkin doğru bilgiyi nasıl temin edeceğini saptayarak, bireyin finansal araçlara ulaşabilmesini, finansal araçların etkin ve yetkin olarak kullanabilmesini ifade etmektedir (Hayta, 2011, s.239). Finansal okuryazarlığın neden gerekli olduğu sorunsalı incelendiğinde çıkan ortak sonuçta görülmektedir ki; finansal araç yelpazesinin giderek genişlemesi, finansal kanalların karmaşık yapısı, piyasaların global hal alması ve finansal bilginin giderek artması finansal okuryazar olmanın gerekliliğini ortaya koymuştur (Habschick vd., 2007, s.126). Ayrıca Widdowson ve Hailwood (2007, s.72) Gelişen ve globalleşen dünya koşullarında finansal okuryazarlığın demografik özellikler farketmeksizin her kesimden bireye verilmesi kişisel yarardan ziyade toplumsal fayda ve ekonomik kalkınma sağlamaya yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir.

Finansal okuryazar olma zorunlulukları OECD tarafından aşağıdaki şekilde gruplanmaktadır; (OECD, 2005, s.12)

- Finansal piyasaların eskide daha sade bulunmasına karşın günümüzde kişilerin türev piyasalar gibi daha karmaşık finansal ürünler ile karşı karşıya kalması,
- Ani nüfus patlaması (2. Dünya savaşı sonrası OECD ülkeleri), yaşam süresi uzaması gibi durumlarda vergi durumları, mülk yapısı, sigorta düzenlemeleri gibi finansal ürünlere daha fazla ihtiyaç hissedilmesi,
- Özellikle son 10-15 yılda yaşanan hisse senedi, fon ve bireysel emeklilik hesaplarında yaşanan artışlar kişilerin gelirinde belirgin artışlar meydana getirmesi,
- Daha önceleri sermaye piyasalarına ilişkin sınırlı ve düşük tecrübeye karşın günümüz sermaye piyasalarında yaşanan değişimler,
- Düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip bireylerin yatırım aracı olarak daha geleneksel yöntemler tercih etmesi (gayrimenkul ve altın gibi yastık altı değerler)
- Emeklilik sigortalarında meydana gelen değişimlerin bireyleri daha doğru tercihler yapmaya mecbur kılması.

Günümüzde kredi kartı gibi elektronik para aracılığı ile alışverişe yönelim soyut para kavramını öne çıkarmış, bireyler adeta para harcamıyor hissine kapılmıştır, bu durum para yönetimini daha zor hale getirmiş ve bireylerin borç yükünü arttırmıştır. Bu durumun önüne geçmek finansal okuryazar olmayı ve finansal bilgiye ulaşmayı zorunlu kılmaktadır (Lusardi vd., 2010, s.415; Reed ve Cochrane, 2012).

1.6. FİNANSAL OKURYAZAR OLMANIN FAYDALARI

Küresel çapta işlem gören finansal yapılar birey hayatında gittikçe daha katmanlı hal almaya başlamasıyla bireylerin finansal bilgi öğrenmeleri kaçınılmaz hal almaktadır. Bununla beraber bireylere sunulan hizmetlerin üstü kapalı anlatılması, reklam gibi araçlar ile bireylerin aldatılması gibi mağduriyetlerin önüne geçmek için finansal bilgi edinmek birey için şart hale gelmektedir (Gökmen, 2012, s.167). Ayrıca bireyler hayat boyu piyasalarda zorluklar ile karşılaşma riskine sahiptirler, bu riskleri bertaraf etmek ve finansal zorluklar ile mücadelesini güçlendirmek ayrıca bireylerin finansal zorluklar karşısında, çözüm üretebilmelerine olanak sağlamak finansal bilgi ile mümkün olmaktadır (Bihari ve Shukla, 2012, s.50).

Giderek artan ve katmanlaşan finansal sistem içinde bireylerin doğru finansal kararlarda bulunmaları, piyasalarıda olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca bireylerin farklı demografik özellikleri gözetilmeksizin finansal eğitimlerin her düzeyde verilmesi önem taşımaktadır (Reyes, 2006, s.230). Finansal bilginin artışı ile finansal piyasalara ve ekonomik sistemlere duyulan güven arttırmaktadır. Bununla birlikte bireyler günlük hayatlarında, bankalarda mevduat hesabı açma, kredi kart ekstresi okuyabilmeyi, kredi alımına, eft gibi birçok finansal işlemi yerine getirebilmek için finansal bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Gökmen, 2012, s.234).

Finansal bilgi ve finansal okurayazrlık, toplumun her kesiminden olan yaş gruplarına olumlu katkılar sağlamaktadır. Genç yaşta yeni iş hayatına girmiş bireylere tasarruf, yatırım ve doğru bütçeleme konusunda yetkinlik kazandırarak gelirin devamlılığını sağlayabilmektedir (Hayta, 2011, s.43). Ayrıca finansal okuryazarlık daha yetişkin ve yaşlı bireyler için emeklilik sonrasında rahat bir yaşam geçirebilmelerine ve ellerinde bulunan birikimin kaybolmamasına yardımcı olmaktadır (İçke, 2017, s.127).

OECD son yıllarda yapmış olduğu çalışmalardan ortak bir sonuç çıkararak finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının çeşitli olumsuzluklar getirebileceğini belirtmiş ve aşağıdaki şekilde sıralamıştır; (Sancak ve Demirci, 2012, s.38)

- Olumsuz sonuçlar meydana getirecek finansal riskleri doğru analiz edememe,
- Finansal araçların anlaşılmaması kaynaklı finansal işlem hataları yapabilme,
- Asimetrik bilgi kaynaklı maliyet artışları,
- Bireylerin tasarruf alışkanlıklarında meydana gelen düşmeler,
- Bireylerin finansal kurumlara duyduğu güvensizlik hissi.

OECD kendisine üye olan ülkelerde yaptığı finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesine yönelik bir takım anketler uygulamış ve finansal okuryazarlık oranında ortaya çıkan bazı sorunlara dikkat çekmiştir. Bunlar; (OECD, 2005,)

- bireylerin kendini finansal okuryazar kabul etmeleri eksikliğinin farkında olmaması,
- kişilerin finansal bilgiye ulaşma, anlama, çözümlene yapabilme yeteneklerinin sınırlı olması gibi bir takım engellerdir.

1.6.1. Finansal Okuryazar Olmanın Birey ve Hanehalkına Sağladığı Faydalar

Birey hayat boyu edindiği finansal tecrübeleri önce ailesinden sonra okul ve içinde bulunduğu toplumdan elde eder, bireyin borçlanma, tasarruf etme yatırım tercihlerine bakılarak finansal bilgisi ile alakalı fikir sahibi olunabilmektedir (Fettahoğlu, 2015, s.115). Finansal okuryazarlığa sahip bireyler gelişmiş karmaşık yapıları finans sistemini anlamakta zorluk yaşamayacak daha doğru tercihler ile risk payını düşürmüş olacaktır. Bununla beraber finansal bilgi arttıkça borsalara ve finansal piyasalara yönelim artacaktır (Lusardi ve Mitchel, 2008, s.415). Ayrıca finansal okuryazarlık bireyleri finansal dolandırıcılıktan korumaya yardımcı olacaktır. Finans okuryazarlığı ile daha güçlü ve kendi kendine yetebilen bireylerin oluşumuna katkı sağlanacaktır (Gökmen, 2012, s.209).

Dünyadaki globalleşme ile birlikte finansal piyasaların karmaşası artmış ve bireyler alacakları finansal kararlarda daha fazla bilgiye ihtiyaç duymuşlardır (OECD,

2005, s.5). Ayrıca günümüzde sigorta olanakları, kredi kartı kullanımı, tüketici ve konut kredileri, faiz olanakları gibi finans ile alakalı konuları bilmek için kişinin finansal okuryazar olması gerekmektedir (Sarigül, 2019, s.118). İnternet kullanımının yaygınlaşması ile beraber kişiler artık kolayca finansal bilgilere ulaşabilmekte kendisi için en doğru finansal aracı tercih edebilmektedir. Bu durum bireyin finansal okuryazarlık seviyesine olumlu katkı sağlayacaktır (Kılıç ve Antepli, 2020, s.98). Finansal okuryazar olmanın bireye bir diğer faydası ise planlama yapabilme yeteneği kazandırmasıdır. Bireylerin uzun vadeli etkin planlamalar yapabilmeleri finansal okuryazarlık ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin; borç planlaması, risk planlaması, kredi planlaması, sigorta planlaması gibi planlar yapmak kişinin uzun vadede risk faktörünü minimize ederek gelecek kaygılarının azalmasına yardımcı olmaktadır (Kıran, 2019, s.67). Ayrıca Hogart ve Diğerleri (2003, s.25) finansal okuryazarlığı düşük olan bireylerin kazançlarını arttırarak zengin olamayacaklarını belirtmektedirler.

Türkiye’de 1990-2005 yılları arasında yaşanan krizler alt sınıf ve orta sınıf hanehalklarını oldukça zor durumlara sokmuş yaşamlarını asgari seviyenin altında yaşamaya mecbur kılmıştır, her ne kadar bireylerin gelirinde meydana gelen düşüklüğüne sebep olarak makroekonomik dalgalanmalar gösterilse de temel finans bilgisi eksikliği, risk faktörünün anlaşılabilmesi ve yanlış finansal tercihler de bulunması sebep olarak gösterilebilmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık bireylerin yaşamlarını daha iyi seviyeye çekmeye yardımcı olarak toplumsal yoksullaşmanın azalmasını sağlamaktadır (Hayta, 2011, s.89).

Gelişen ülkeler ve teknolojik yenilenmeler ile beraber kamu emeklilik sistemlerinin yeniden yapılandırılması kaçınılmaz hal almıştır, önceleri emeklilik yaşının yükseltilmesi, sosyal sigorta imkanlarının azalması ve primlerin yükseltilmesi gibi çözümler bulunmuş fakat ülkeler için yetersiz olduğu anlaşılınca daha köklü değişimlere gidilmiştir, günümüzde kamu emeklilik sistemlerinin yerini bireyin yaptığı tasarruf oranında emeklilik geliri elde edebileceği özel firmalar tarafından yürütülen emeklilik sistemleri almıştır, bireylerin bu sistemleri anlayabilmesi doğru tercihte bulunabilmesi elbette ki finansal okuryazar oluşuna bağlıdır (Altıntaş, 2009, s.160).

Günümüz koşullarında yaşanan yeni nesil teknolojik gelişmeler ve yeni nesil finansal ürünler bireylerin finans piyasalarını anlamalarını güç hale getirmiştir.

Bireyleri finansal okuryazar olmaya zorlayan modern çağ yenilikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Dağdelen, 2017, s.76);

- Bireylerin vermiş olduğu hatalı finansal kararlar,
- Finansal araçların sade halden uzaklaşıp katmanlı ve karışık hal alması,
- Finansal dolandırıcılıkta meydana gelen artış,
- Yeni nesil teknolojik gelişme ve icatlar.

Finansal okuryazar olan bireylerin piyasada kendilerine sunulan ürün ve hizmetin karşılaştırmasını yaparak piyasalarda rekabete sebebiyet verecektir (OECD, 2005). Ayrıca bireyler finansal bilgi sayesinde kendileri için optimal fayda sağlayan ürünü seçebileceklerdir (Hayta, 2011). Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin aşırı borçlanma davranışından kaçındıkları görülmüştür. Buna göre bireyler finansal bilgi sayesinde aşırı borcun yükü ve getireceği sosyo-ekonomik olumsuzluklar ile alakalı öngölü davranmaktadırlar (Chlouba vd., 2011, s.376).

1.6.2. Finansal Okuryazar Olmanın Ekonomiye Sağladığı Faydalar

İsteklerin sınırsız kaynakların ise sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda her tercihin vazgeçilen bir alternatifi olduğu görülmektedir (Dinler, 2019, s.436). Bireylerin finansal okuryazarlığın artması ile beraber finans piyasalarında ki rolüde artmaktadır. dolayısıyla daha aktif olan bireyler finansal piyasa hacmini genişletmekte ve dolayısıyla ekonomik olarak reel sektör büyümesine bağlı işsizlik oranlarında düşüşler yaşanabilmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2006, s.414).

Finansal okuryazarlık bilgili ve tutarlı bireylerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. finansal bilgiye sahip kişiler daha fazla tasaruf edecek ve finansal olarak hangi ürünlerin daha faydalı olduğunu anlayabileceklerdir. Böylece tüketici tarafından gereksiz fiyat artışı olan ürünler piyasa dışına itilecek ve istikrarlı bir ekonominin önü açılmış olacaktır (Sarıgül, 2019, s.163).

Finansal okuryazar bireyler ve piyasa arasında adeta bir öz denetim mekanizması kurulmaktadır; ekonominin kötüleştiği kriz gibi durumlarda bankaların risk alma olasılığı ve yükü oldukça fazladır, finansal okuryazar bireyler ekonominin durumunu analiz ederek banka risklerini düşünerek doğru tercihlerde bulunursa bankaların risk yükünü azaltmış olacak ve böylece ekonomide bir öz denetim mekanizması kurulmuş olacaktır (Gökmen, 2012, s.189).

Finansal okuryazarlık artışı ile beraber piyasalardaki finansal hizmet ve ürünlere talep artacak bu durum ekonomik kalkınma ve büyümenin hızlanmasına sebebiyet verecektir (Temizel ve Bayram, 2011, s.75). Ayrıca finansal ürünlere talebin artması ile piyasa rekabeti artacak ve sermayenin etkin dağılımının önü açılmış olacaktır (Jariwalla ve Sharma, 2011, s.324). Önceleri tasarruf yapmak için daha geleneksel yöntemler tercih eden tüketiciler finansal bilginin artmasıyla yastık altı dediğimiz tasarruf biçiminden mevduat fonu gibi modern tasarruf biçimine geçmiş olacaktırlar (Temizel, 2010). Ayrıca finansal bilginin artması piyasadaki asimetrik bilginin önüne geçmiş olacaktır (Dağdelen, 2017, s.83).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL EĞİTİMİN KAPSAMI

2.1. FİNANSAL EĞİTİMİNİN ANLAM VE KAPSAMI

Bireylerin finansal tercihlerini şekillendiren ve yönlendiren finansal eğitim kavramına literatürde (OECD, 2005; Hayta, 2011; Friedline ve West, 2016; Sarıgül, 2019) farklı birçok anlamda yer verilmiştir. Finans eğitimi; kişilere bireysel veya gruplar halinde verilen seminer, planlama, alan çalışmaları ve eğitim gibi gruplara ayrılarak sistematik olarak verilen bireyin finansal algı ve yetenek düzeyinin artmasını amaçlayan bir kavramdır (Friedline ve West 2016, s.660). Hogarth (2006, s.210) ise finansal eğitimi; para ve varlıklara yönelik süreçleri anlayabilme bu doğrultuda kredi, sigorta, yatırım gibi finansal araçlara yön verme gibi faaliyetleri içeren sistemli bir süreç olarak ifade etmektedir.

Finansal eğitim bireylerin bilgi eksikliğini kapatmaya ve finansal süreçlerde daha aktif rol oynayabilmesi, finansal süreçleri anlayabilmesi ve tercihlerine yön verebilmesi için yardımcı olmaktadır, finansal cehaletin önüne geçmenin tek yolu finansal eğitimlerdir (Sarıgül 2019, s.90). Ayrıca Norman (2010, s.200)'a göre finans eğitimi; bireylerin demografik ve bireysel düzeydeki algılarından şekillenerek alınan verimli ve kontrollü kararlar almasını sağlamaktadır.

Finansal eğitim, finansal kavram, risk ve piyasadaki ürünlerin anlaşılabilmesi için tüketici, girişimci ve yatırımcılara verilen eğitim, bilgi ve objektif tavsiyelerin bütünüdür, ayrıca finansal eğitim kişilerin finansal yeteneklerini doğru yönlendirmeyi bilgiye dayalı seçimler yapabilmesini ve süreklilik gösteren bir finansal iyi olma halini esas almaktadır (OECD, 2005, s.12). Ayrıca finansal eğitimin etki alanını TMCB (2011) şöyle açıklamaktadır; finansal eğitim, bireylerin finansal ürünler hakkındaki bilgisini ve erişimini geliştirerek bireylerin tasarruf yatırım gibi finansal davranışlarında değişiklik yaratmayı amaçlamaktadır. Böylece birey gelişimi toplumsal refah ve ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bir başka finansal eğitim kavramı Hayta (2011, s.78) tarafından açıklanmıştır; *“bireysel yatırımcıların tasarruf motivasyonunun artırılması, yatırım yönetimi, finansal araçlarla doğru ilişkilerin*

kurulması, finansal dolandırıcılık girişimlerine karşı bilinçlendirme ve etkili kredi kullanımı konularında birey ve ailelerin finansal güvenliklerini sağlamayı amaçlayan, temelde bireylerin yerleşik davranış kalıplarının ve ön yargılarının değiştirilmesini esas alan dinamik bir süreç” olarak ifade etmiştir. Bir başka finansal eğitime bakış açısı ise şu şekildedir; Bireylerin hayat boyu karşılaştıkları finansal süreçleri anlayabilmeleri için temel bilgi ve yetenek ışığında finansal tercihlerine yön verebilmelerini ifade eden kavramdır (Farinella vd., 2017, s.65). Finansal eğitim kişilerin borç ve finansal kaynaklarını yönetebilme becerileri ile emeklilik sonrası için tasarruf etmelerini sağlayan temel finans bilgilerini içermektedir (Remund, 2010, s.234).

2.2. FİNANSAL EĞİTİMİN BİLEŞENLERİ

Bireylere finansal eğitim verilirken göz önünde bulundurulması gereken hususlar bulunmaktadır. Finansal eğitim modelinde gelişmiş güzel bir eğitim modeli yerine sistemli bir eğitim benimsenmeli ve aşağıdaki temel bileşenler baz alınmalıdır Nelson ve Wambugu (2008, s.32);

- Finansal Planlama: mali planlama, bütçe planlaması,
- Bankacılık Hizmetleri: bankaların sunduğu olanaklar hakkında yeterli bilgi ve argüman, elektronik bankacılık, EFT gibi para transferleri,
- Yatırım: yatırım olanaklarını değerlendirme, risk analizi, getiri durumu, yatırımın türü,
- Tasarruf: tasarruf araçları, tasarruf disiplini sağlayabilme, tasarruf kavramı,
- Borç ve Kredi Yönetimi: borçlanma zamanı, borç miktarı, kredi seçenekleri analizi, krediye ait temel bilgiler, borçlanma sebebi

Gerekli literatür incelendiğinde genel olarak, bankacılık bilgisi, temel finansal bilgi, tasarruf ve yatırım bilgilerinin finansal eğitim kapsamında verilmesi gerektiği öngörülmüştür (OECD, 2005; Nelson ve Wambugu, 2008, s.32).

Yapılan çalışmanın anketinde uygulanmış ölçek doğrultusunda finansal eğitiminde olması gereken bileşenler; Temel düzeyde ekonomi ve finans bilgisi, Bireysel bankacılık, Emeklilik ve sigortacılık, Finansal tablolar bilgisi, Yatırım, Vergi ve Mevzuat, Matematik ve Faiz hesaplamaları gibi temel finans bilgilerini içeren programlar olarak belirlenmiş ve bu bölümde kısaca bu bileşenlere değinilmiştir.

2.2.1. Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans Bilgisi

Finans kavramı yaşamın her alanında çok sık karşılaştığımız bir kavramdır. Finans; Marketten ekmek almak veya faturaları ödemek gibi rutin hayatta bulunan faaliyetleri kapsayabileceği gibi, bireyin çalışma hayatında yerel ve uluslararası krizler gibi daha sistematik faaliyetleri de kapsamaktadır (Kaya 2019, s.20). Finans anlam olarak Khan ve Jain'e (2018, s.72) göre; bireylerin belli hedefleri doğrultusunda almış oldukları finansal kararlara uyabilmek adına parayı yönetebilme kabiliyetleridir. Ayrıca Subramanian ve Paramasian, (2009, s.258)'a göre; finansın ne olduğunu anlayabilmek için finansal yönetimi de bilmek gerekir, finansal yönetim, bireyler ve işletmelerin ortak hedefleri belirlenerek piyasa koşullarının analizi edildiği ve risklerin minimize edildiği bir süreçtir. Okka, (2018, s.346)'ya göre finans, küreselleşen dünyadaki bireylerin, işletmelerin, kurumların ihtiyaç duydukları maddi ve manevi kaynaklardır. Hogarth (2006) finansal eğitimi; para ve diğer finansal varlıkları sigorta, kredi, gibi konularda bilgi sahibi olmak olarak tanımlamıştır.

Ekonomi TDK (2019)'e göre "İnsanların yaşayabilmek için üretme ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetten doğan ilişkilerin bütünü" şeklinde tanımlanmıştır. Ekonomi ve finans kavramlarını daha iyi anlayabilmek için; para, enflasyon, deflasyon, tasarruf, bütçe ve borç gibi kavramları açıklamakta yarar vardır.

2.2.1.1. Para

İnsanın taş devrinde, avcılık ve toplayıcılık, sonrasında yerleşik hayata geçtiği dönemler vardır. Taş devrinde bireyler herhangi bir ticarete ihtiyaç duymamakta daha asgari düzeyde yaşamaktadır (Ponting, 2000, s.160). Gelişen insan zamanla avcılık toplayıcılık devrine geçip topluluk halde yaşamının gerekliliğini anlamıştır. Topluluk halinde yaşamak insan ihtiyaçlarını çeşitlendirmiş ve böylelikle ticaret yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kamalak, 1980, s.124). İnsanlık tarihinde ticari ilişkilerde kullanılan en eski yöntem olarak takas yöntemi gösterilmektedir (Aristoteles, 1975; Tekin, 2008, s.35). Takas yöntemi işlem maliyetleri oldukça yüksek bir yöntemdir, örneğin, timsah derisine sahip olmak isteyen bir bireyin takas edeceği değer de timsah derisine eşdeğer olmalıdır, bunun gibi birçok işlem maliyeti zamanla takas usulünün bırakılmasına sebep olmuştur (Kamalak, 1980). Takas ekonomisinde kullanılan balık, tütün, deri, kumaş, gibi kıymetler değerli madenlerin keşfedilmesinden sonra yerini değerli madenlere bırakmıştır (Carradice-Price, 2001; Yıldırım, 2006, s.17; Keş ve

Turgut, 2015, s.40). Yerleşik hayata ilk geçiş yerlerinden biri olan Mezopotamya da ilk para olarak arpa, gümüş, buğday gibi değerler kullanılmakla beraber Altay bölümünde istiridye kabukları da ödeme aracı olarak kullanılmıştır (Zieme, 1976; Ögel, 1991; Akyıldız, 1996). Zaman içinde serveti saklamada çıkan sorunlar, bölünemeyen mallar sorunu ve hizmeti ödemeye denk getirememesi gibi sorunlar paranın değer olarak büyük hacim olarak küçük kıymetlere geçmesini sağlamıştır (Zieme, 1976, s.240; Pirinççi, 2018, s.78). Günümüzde para başta ödeme aracı olarak kullanılmasına karşın çek, senet tahvil de ekonomide ödeme aracı olarak yaygınlaşmıştır (Pirinççi, 2018, s.64). E-ticaretin artmasıyla birlikte kredi kartı ve banka kartları da artık para kullanımını kadar yaygınlaşmıştır (Yükçü ve Atağan, 2011, s.56).

Kamalak (1980, s.23), Tekin (2008, s.89) ve Sarıgül (2019, s.97) paranın özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamışlardır;

- Değerini uzun süre muhafaza edebilmesi için dayanıklı olması gerekir
- Para ve emsali araçların bölünebilir olması gerekir
- Para ve emsali değerler şekil, kütle ve hacim olarak birbiriyle aynı olmalıdır
- Hızlıca işlenebilmesi ve değerini kaybetmemesi gerekmektedir
- Toplumlarda veya kültürlerde geçerliliğinin olması gerekmektedir.

Başlıca ödeme aracı olarak kullanılan paranın fonksiyonlarını Sarıgül (2019) ve Gökmen (2012, s.235) aşağıdaki şekilde anlatmıştır;

- Para toplumlar arasındaki ortak bir mübadele aracıdır,
- Toplumların ortak değer ölçüsüdür,
- Para ekonomi politikasında kullanılan bir araçtır,
- Para bireyler arasında tasarruf ve borçlanma aracıdır.

2.2.1.2. Enflasyon

Enflasyon genel kabul görmüş tanımıyla fiyatlar genel seviyesinin tek bir mal üzerinde değil genel artışı ile beraber sürekli olarak artmasıdır (Orhan, 1995, s.78; Karlık, 2014, 65; Sarıgül, 2019). Bulutoğlu (2008, s.234) ise enflasyonu, ülkedeki cari fiyatlar üzerinde toplam talebin toplam arzdan fazla olması suretiyle ülke parasının sürekli olarak değer kaybetmesi olarak tanımlamıştır.

Yıldırım vd. (2007) ile beraber yaygın görüşe göre enflasyonun en önemli sebebi bütçe açıklarının para basım yoluyla kapatılmak istenmesi ve mali yapıdaki ani iniş çıkışlardır (Orhan, 1995, s.134; Bulutoğlu, 2008, s.98; Yıldırım vd., 2016). Enflasyonun çok çeşitli dinamikleri olmakla birlikte farklı okulların görüşlerine göre de değişebilmektedir, Klasik iktisatçılar (Örneğin A. Smith, Irving Fisher)'a göre devlet sadece savunma diplomasi ve asayiş düzenini sağlamalı ekonomiye müdahalede bulunmamalıdır. Bütçe denk ve küçük tutulmalıdır. Bütçede oluşabilecek artışlar ek maliyet getirmekle yatırım ve tasarruf oranlarını düşürmektedir, denk bütçe savunan klasik iktisatçılar enflasyonun sebebini denk bütçe eşitliğinin bozulması olarak değerlendirirler (Bulutoğlu, 2008, s.285; İncekara vd., 2012, s.345). Klasik iktisatçıların enflasyonu böyle değerlendirmelerine karşın Keynes ve Keynesyenler Irving Fisher'in savunduğu paranın miktar kuramı " $M.V = P.T$ " nı ve denk bütçeyi reddederek yerine devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuşlardır (Aktan, 2002; Karluk, 2014, s.92). Keynesyen okulu görüşüne göre 1929 Ekonomik Buhranı talep yetersizliğinden çıkmıştır, bununla birlikte kamu harcamalarının artmasıyla beraber üretimin kapasitesinden fazla talep meydana gelirse bütçe açıkları oluşur ve enflasyon meydana gelir (Aktan, 2002, s.96). Monoterist okulun görüşüne göre ise "*enflasyon her zaman her yerde parasal bir olgudur*" diyerek enflasyonun sebebini yanlış para politikalarına dayandırmıştır (Kamalak, 1980, s.239). Enflasyon hız ve yükselme oranlarına göre üçe ayrılmaktadır (Gökmen, 2012).

➤ **İlmlı Enflasyon**

Fiyatlar genel seviyesinin tek haneli rakamlarla artış göstermesidir (Bulutoğlu, 2008, s.10). Enflasyon oranları %10'un altındadır (Turan, 2010, s.5). İlmlı enflasyonda fiyatlardaki artış devlet için güvensizlik ve tehlike oluşturmayabilir bu durumda bireyler banka hesabında ve ya ceplerinde para tutabilir (Karluk, 2014). Gelişmiş ülkelerde ilmlı enflasyon oranları %2 ila %4 seviyelerinde olurken gelişmekte olan ülkelerde %6'ya kadar çıkabilmektedir (Sarigül, 2019).

➤ **Yüksek- Artan Enflasyon**

Fiyat artışlarının 2 veya 3 haneli rakamlara ulaşarak ekonomide yarattığı dengesizlik halidir (Sarigül, 2019). Ekonomiyi ve ülkeyi tedirgin eden yüksek enflasyon halinde ulusal paranın değersizleşmesiyle yabancı paranın işlem hacmi

genişler (Bulutoğlu, 2008). Artan enflasyonun yaşandığı ekonomilerde bir takım olumsuz etkiler meydana gelmektedir (Dinler, 2019, s.358). Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Bireyler gayrimenkul gibi daha dayanaklı malların tüketimine başlarlar
- Artan enflasyon iş gücü piyasasında ve ekonomide aksaklıklar meydana getirir
- Güvensiz bir ekonomik ortam oluşturduğundan girişimcilerin yatırım kararını ertelemesine veya vazgeçmesine sebep olur
- Toplumun sosyoekonomik durumu kötü olan kesiminin durumunu daha da kötüleştirerek sınıf farkını derinleştirir (Bulutoğlu, 2008, s.267; Dinler, 2019).

➤ **Hiper enflasyon**

Fiyatlar genel düzeyi artış rakamlarının 4 haneli rakamlara ulaşmasıyla ekonomideki fiyat artışları oranlarının takibinin güçleştiği enflasyon türüdür (Orhan, 1995). Hiperenflasyon ortamında bireyler bankada ve ceplerinde para tutmaktan çekinirler bunun yerine değersizleşen parayı değerli para birimi ile değişmeyi tercih ederler (Dinler, 2019, s.346). 1921-1924 tarihleri arasında Weimar Cumhuriyeti döneminde Almanyada görülen enflasyon hızı ile Brezilya-Arjantin deki enflasyon oranları hiper enflasyona örnek olarak gösterilmektedir (Orhan, 1995, s.49; Yıldırım vd., 2016).

2.2.1.3. Deflasyon

“Genel tanımıyla fiyatlar genel seviyesinde görülen sürekli düşüş halidir” (Orhan, 1995; Bulutoğlu, 2008, s.64; Dinler, 2019, s.458). Ekonominin deflasyon zamanında mal ve hizmet üretimi azalmaktadır diğer bir ifade ile deflasyon, toplam arzın toplam talepten fazla olduğu ekonomik konjonktür halidir (Türk, 1999, s.74). Sarıgöl (2019) deflasyon olgusunun enflasyonun düşmesi ile aynı anlama gelmediğini söylemiştir. Sarıgöl (2019)’a göre enflasyonun düşmesi fiyatların artışının durduğu anlamına gelmemektedir sadece nispeten fiyat artış hızı düşmüştür. Deflasyon sebebi genel ve yaygın görüşe göre (Orhan, 1995; Türk, 1999; Yıldırım vd., 2016; Dinler, 2019) piyasaya arz edilen mal ve hizmetlerin piyasadaki talep miktarından daha fazla olmasıdır. Deflasyonun ekonomide yarattığı en büyük sorun piyasadaki işsizliği arttırmasıdır (Türk, 1999, s.40; Sarıgöl, 2019, s.58).

2.2.1.4. Tasarruf

Gelirin tüketim ve giderlerden fazla kalan kısmına tasarruf denilmektedir (Eğılmez, 2014, s.17). Tasarrufun bir diğer tanımı ise Keynes (1936) tarafından yapılmıştır buna göre tasarruf; elde edilen gelirin tkretim amacı dışında kenarda tutulması bir diğer ifade ile tkretimin ertelenmesi olarak nitelendirilmektedir. Özer (2012) ise tasarrufu elde edilen gelir ve kıymetlerin bugünkü olanaklarından vazgeçerek gelecek için saklanmasıdır. Ayrıca bireyler için olduğu kadar ekonomi içinde değerli olan tasarruf ekonomik açıdan; başkalarının kullanımına hazır halde tutulan para olarak değerlendirilmektedir, örneğin mevduat hesabında tasarruf amaçlı tutulan paranın başka bir bireyin kredi ihtiyacını karşılması tasarruf rneği olmaktadır (Eğılmez, 2014, s.15).

Tasarruf faaliyetleri vergi oranları, mali politikalar, emekli sandığı kesintileri ve sosyal sigorta primleri gibi zorunlu tasarruf şeklinde yapılabilmektedir (zer, 2012, s.38). Ayrıca vadeli mevduat, hisse senedi, tahvil gibi gönüllü tasarruf da yapılabilmektedir (Taş, 2012, s.90). Devletin zorunlu tuttuğu tasarruf politikalarında devlet zorunlu tasarruf araçları ile ülke savunması, üretim tesislerinin arttırılması, alt yapı giderleri, yeni ulaşım alanlarının açılması gibi yatırımlar yapılmaktadır (zer, 2012).

Hane halkının evindeki gelirden arta kalan kısım ve yurtiçi şirket tasarrufları özel tasarruflar olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım vd., 2010; Tapşın, 2011). Ayrıca vergi gelirinden kamu cari harcamaları düştükten sonra kalan kısmı ise kamu tasarruflarını oluşurmaktadır (akmak, 2006).

➤ İç Tasarruf

İç tasarruf ülke sınırları içinde bulunan özel şirket tasarrufları ile hanelerin elde ettiği gelirden harcanmayan kısmın toplamından çıkan tasarruftur (Tapşın, 2011). Ayrıca kamu bütçesinde meydana gelen olumlu artışlar da iç tasarruf oranlarını arttırmaktadır (Yıldırım vd., 2010). şengr ve Taban (2016)'ya göre bir ülkede tkretim ve harcamalar yapılan tasarruftan fazla ise ülke ekonomisi olumsuz etkilenecek tasarruf kaynağına erişmek zor hale gelecektir.

➤ Dış Tasarruf

Yardım, yatırım borçlanma gibi araçlar ile ülke ekonomisine aktarılan yabancı paralar dış tasarrufu oluşturmaktadır (Şengür ve Taban, 2016, s.15). Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin yatırım ve iç finansman açığını kapatmak için sık başvurduğu dış tasarruf şekli borçlanma olmaktadır (Karagöl ve Özcan, 2014, s.19).

Türkiye 1920 sonlarında yaşanan "1929 Ekonomik Buhrandan" sonra büyüebilmek amacıyla iç tasarruflara önem vermiştir (Uygun, 2012). 1980'den sonraki dönemde ise bütçe açıklarının kronik hal almasıyla sürekli olarak dış borçlarla bütçe açıkları kapatılmıştır (Karagöl ve Özcan, 2014, s.20). Yurt içi ve yurt dışı tasarruflarını başlıca etkileyen faktörler;

- Reel faiz oranları: reel faiz oranlarındaki artış tasarrufu arttırmaktadır ayrıca reel faiz oranlarındaki azalış ise tasarruf oranlarını düşürmektedir (Ergenekon, 1996, s.67).
- Gelir durumu; tasarruf oranı kişilerin elde ettikleri gelir ile doğrudan alakalıdır gelirin artması tasarruf oranını arttırmakta gelirin düşmesi ise tasarrufu düşürmektedir (Eğilmez ve Kuyumcu, 2016; Ertek, 2020).
- Enflasyon; kişilerin reel gelirinde azalmaya sebep olan enflasyon gelir ile doğrudan bağlantılı bulunan tasarruf oranlarında düşürmektedir (Wachtel, 1977; Akgül, 1996, s.48).

2.2.1.5. Bütçe

Bütçe kavramı ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmış ve "para çantası" anlamında kullanılmıştır (Dülger vd., 2012). Bütçe sistemi ise kamu hizmetleri yerine getirilirken mali imkanlar ölçüsünde planlı bir şekilde kaynak tahsisi yapılması süreçlerinin bütünü olarak ifade edilmektedir (Özen, 2008; Ataç vd., 2011). Ayrıca Kurnaz (2010, s.69) tanımlamasına göre bütçe, belirli dönemler içerisindeki gelir ve giderlerin tamamını kapsayan ve bu yöndeki hukuki çerçeveyi belirleyen süreçtir. Ekonomik açıdan bütçe tanımlaması ise "belirli dönemler içerisinde milli ekonomideki gelir ve gider dengesi" şeklinde yapılmıştır (Kılıçer, 2012, s.34).

Bütçenin bir döneme ait verileri doğru ve güvenilir aktarabilmesi sosyo ekonomik koşullarda başarı yaratabilmesi için bir takım ilkelere ihtiyacı vardır bunlar;

“genellik, birlik, tahsis, ön izin, yalınlık, açıklık, doğruluk, mali saydamlık, hesap verme ve denklik” ilkeleridir (Akdoğan, 2009, s.34; Pehlivan, 2019, s.257).

- **Genellik İlkesi:** kamu gelir ve giderlerinin tamamının bütçede yer alması bununla birlikte belli giderlerin belli harcamalara tahsis edilememesi ilkesidir (Pehlivan, 2019, s.257).
- **Birlik ilkesi:** “devlete ait tüm gelir ve giderlerin tek bütçe içerisinde yer alması” ilkesidir (Pehlivan, 2019, s.257).
- **Ön İzin İlkesi:** mali yıl başlamadan evvel yasama organının gelir tahsis etme ve gider yapma yetkisini yürütme organına vermesi ilkesi olarak tanımlanabilir (Tüğen, 2011).
- **Yıllık Olma İlkesi:** bütçe için verilen gelir gider yetkilerinin bir yıl için verilmesi ilkesidir (Dülger vd., 2012, s.11).
- **Alenilik İlkesi:** bütçe tahminleri, gerçekleşme raporlarına ait tüm belgelere istenildiği zaman ulaşılabilmesi ilkesidir (Akdoğan, 2009).
- **Mali Saydamlık İlkesi:** her türlü gelir ve gider kalemlerinin denetlenmesi esnasında kamuoyunun zamanında bilgilendirilmesi ilkesidir (Dülger vd., 2012).
- **Hesap Verme İlkesi:** Bütçedeki her bir gider kaleminin dayanağının gösterilmesi ilkesidir (Mutluer vd., 2018, s.13).
- **Etkinlik İlkesi:** kamunun elindeki kaynakların en rasyonel ve en verimli şekilde kullanılması ilkesidir (Mutluer vd., 2018, s.13).

2.2.2. Bireysel Bankacılık

Kurumsal müşteriler olmaksızın birebir müşterilerin kendisine sunulan kart kullanımı, EFT, havale gibi para aktarım hizmetleri gibi teknolojik bankacılık hizmetleridir (Senseven, 2010, s.29). Bir başka tanım ise bireysel bankacılık bireylerin kısa ve uzun vadeli kredi kullanımı, çek tahsili, vadeli vadesiz mevduat hesapları, havale, para yatırma işlemleri gibi hacim olarak daha küçük işlemleri teknolojik imkanlar dahilinde sunan bankacılık sistemidir (Parasız, 2018, s.16). Ayrıca Alpergin (2001)’e göre bireysel bankacılık, bireylerin sürekli olarak artan ihtiyaçlarını karşılamak adına teknolojik faaliyetler aracılığı ile modern pazarlama yaklaşımı içerisinde faaliyet gösteren bankacılık düzenidir.

Bireysel bankacılık hızlı bir şekilde değişen ve gelişen müşteri portföy'ünün sürekli olarak artan ihtiyaçlarını karşılamak için geniş hizmet ağı sunmaktadır (Senseven, 2010, s.29). Öte yandan Alpergin (2001)'e göre dünyadaki küresel değişimler sonucu ortaya çıkan çeşitli finansal ve ekonomik sorunlarla mücadele etmek için bireysel çözümler şart hale gelmiştir. Ayrıca birçok banka teknolojik gelişime mutabık genişleyen bireysel hizmet yelpazesi ile "para süpermarket" halini almıştır (Alpergin, 2001).

Günümüzde bankacılık sistemindeki maliyeti düşürmesi, günün her saatinde işlem yapılabilmesi, akıllı telefon uygulaması veya internetten kolayca erişim sağlanabilmesi gibi ayrıcalıkları bireysel bankacılık sisteminin hızla yayılmasını sağlamıştır (Kargın, 2006, s.21; Aydın, 2019, s.15).

2.2.2.1. Bireysel Bankacılık Ürünleri

Teknoloji ve ekonomik düzeyde ortaya çıkan iyileşmeler ve bireylerin standardında oluşan değişimler ve Pazar paylarının değişimi bankaları yeni ürünler sunmaya yöneltmiştir (Ekiz, 2006, s.17). Bireysel bankaların sunduğu ürün ve hizmetlerin teknolojik gelişim ile beraber bankacılık uygulamalarında sıklaştığı ürün ve hizmetler aşağıdaki gibi sıralanacaktır (Yavuz, 2011, s.23).

➤ Visa Kart

Dünyada iki milyar kadar bulunan visa kartların karşılıklı geçerliliğini sağlamak için teknolojik altyapı sunan ve yeni ödeme araçları ortaya çıkaran kuruluştur (Kaya, 2009). Amerikan merkezli bir şirket olan Visa Kart, kendisiyle çalışmak isteyen bankalara üyelik hakkı ve lisans hakkı vermektedir (Güvenç, 2008, s.16).

➤ Master kart

Ödeme kartı sistemini kullanan üye işyerleri arasındaki ödemelerin kesintisiz devamı için gereken teknolojik altyapı sağlayan Amerikan merkezli kart türüdür (Kaya, 2009, s.13). Master kart ile Avrupa'da 15 milyon işyeri ve 370 bin ATM'den ödeme alınabilmektedir (Yücebalkan, 2010, s.76).

➤ **ATM Kartları**

Kart sahibine günlük banka tarafından belirlenen limit kadar nakit çekme veya limit ölçüsünde kredi kullanımına olanak sağlayan kartlardır (Yavuz, 2011, s.37). Bir diğer tanımlama ise şu şekildedir; Bireylerin kendileri tarafından belirlenen şifreleri ile bankacılık işlemlerini gerçekleştirmelerine yardımcı olan kartlardır (Reisoğlu, 2004). Günümüzde ATM kartları en çok nakit çekmek için kullanılsa da havale, virman, kurumsal ödeme gibi amaçlar içinde sıklıkla kullanılmaktadır (Korkmaz ve Gövdeli, 2005, s.20).

➤ **Kredi Kartları**

Bireylere fiziki ortam veya sanal ortamdaki alışveriş yapma olanağı sunan üzerinde ait olduğu bankaya dair amblem ve işaret bulunan plastik kart türüdür (Korkmaz ve Gövdeli, 2005, s.20). Kredi kartları internet alışverişinde kullanılabilir. Ayrıca kredi kartı üzerinde kartı çıkaran kuruluşun logosu, amblemi, hamilinin adı, geçerlilik tarihleri ve manyetik bant bulunmaktadır (Çırpan, 2000, s.42). Bankalar kredi kartı kullanımında 30 gün sonunda kullanıcı bireylere yaptığı harcamaları detaylı gösteren bir hesap faturası gönderir ve belli bir süre içinde ödemesini ibraz eder süre kapsamında ödemesi yapılan kredi kartlarına herhangi bir faiz ödenmemektedir (Akgüç, 2014, s.18). Kredi kartlarını banka kartlarından ayıran iki temel husus bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Tunahan, 2005, s.190);

- Banka kartı limiti vadesiz mevduatta bulunan nakit miktarı kadarken kredi kartının limiti istenildiği takdirde artırılıp azaltılabilmektedir
- Banka kartıyla yapılan alışverişte nakit vadesiz hesaptan hemen çekilirken kredi kartında hesap kesim tarihine göre nakit çekimi belirlenebilmektedir.

➤ **Tüketici Kredileri**

Bireylerin finansal ihtiyaç haricinde tüketimi kolaylaştırmak için başvurduğu faiz ve geri ödeme koşullarının plan dahilinde yapıldığı kredi türüdür (Tarkan, 2001; Koç, 2010; Kılıç ve Torun, 2018). Bankalar bireylerin satın almak istedikleri ürünü anında satın alamaması durumunda bireylere kredi olanağı sağlamaktadır. Bununla beraber alınan malın niteliğine mal ve hizmetin farklılığına göre vade yapısında değişebilmektedir (Duranlar, 2005, s.54). Genelde vade yapısı 1- 36 ay arasında

değişebilmektedir (Acar, 2006). En çok kullanılan bireysel krediler; taşıt kredisi, konut kredisi ve ihtiyaç kredisi olmakla birlikte eşya, eğitim, tatil amaçlı kullanılan ihtiyaç kredileri de mevcuttur (Kargın, 2006, s.256).

➤ **Ödeme Sistemleri**

Bireyler veya kurumlar arasında nakit transferinin sağlanabilmesi teknolojik altyapıyı oluşturan ve nakit transferini belli kurala bağlayan sistemlerin bütünüdür (Kuzu, 2003, s.64; Çağlar, 2007, s.25).

- ATM ödeme sistemleri içinde en çok kullanılan yöntemdir (Yavuz, 2011, s.3). ATM 7gün 24 saat hizmet olanağı bulunan elektronik bir bankacılık cihazıdır (Kılıç ve Torun, 2018).
- POS cihazı, bireylerin alışveriş esnasında kredi kartı veya banka kartında bulunan nakit paranın kurumun hesabına aktarılmasına yarayan cihazdır (Yavuz, 2011, s.5). Ayrıca POS cihazı sayesinde alıcı tarafından ödeme anlık alındığından dolayı garanti altına alınırken tüketici bireyler ise nakit para taşıma külfetinden kurtulmaktadır (Elibol ve Kesici, 2004, s.21).

➤ **Havale**

Havale mevduat sahibi birey tarafından bankaya nakit havalesi emri verilmesiyle ortaya çıkan nakil işlemidir (Yenici, 2006). Havale işleminde mevduat sahibi olan birey, aracı konumundaki banka ve para hesabına yollanan birey olarak üç taraf bulunmaktadır. (Tarkan, 2001, s.165). Havale işleminin yapılabilmesi için taraflar arasında cari hesap ilişkisi olması yeterli olmaktadır (Sonat, 2010, s.42).

➤ **Elektronik Fon Transferi (EFT)**

Nakit dolaşımını azaltmak ve ödemelerin risksiz bir şekilde ulaşmasını sağlamak amacıyla bankalar arası fon tranferi sağlayan bireysel bankacılık ürünüdür (Sonat, 2010). EFT’de hesaplar arası fon transferi sağlanırken telefon, ATM, gibi çeşitli manyetik araçlara hızlı komutlar verilmektedir (Yenici, 2006). Ayrıca Tarkan (2001, s.168) EFT’ye ait özellikleri şöyle sıralamıştır;

- Gün içerisindeki hesap kesim saatleri ve hafta sonu işlem yapılamamaktadır
- Yapılan transfer işlemi geri dönülemezdir
- EFT sistemi bir mutabakat sistemi olarak kullanılmaktadır

- EFT sistemine ödeme komutu yollanarak sistem alacaklandırılmaktadır
- Bankalar, TCMB tarafından uygun bulunan kurumlar da EFT sisteminden yararlanabilmektedir.

2.2.3. Bireysel Emeklilik

Bireylerin çalışma döneminde elde etmiş oldukları finansal refah seviyesini emeklilik sonrasında da sürdürebilmeleri için oluşturulmuş bir sistem bütünüdür (Önal, 2001, s.23). Topalhan (2010) ise bireysel emeklilik sistemini; bireylerin gençlik döneminde yapmış oldukları tasarrufları emeklilik sonrası yatırıma yönlendirerek bireyin ileriki yaşında yaşam standardını koruyabilmesi ve bireye ek bir gelir sağlayabilmesini oluşturan özel bir sistemdir. Bireysel emeklilik sisteminde amaç bireylerin emeklilik sonrasında yaşamlarını daha rahat hale getirmektir bunu bireylerin ödemelerine ek olarak devlet primleri ile yapmaktadır (Kaygısız, 2010, s.34). Ayrıca Korkmaz (2007)'ye göre bireysel emeklilik sistemindeki amaç bireylerin gençlik döneminde elde ettiği birikimi emeklilik sonrasında rahat ve konforlu yaşaması için bireye fon oluşturmaktır.

Bireysel emeklilik sisteminden yararlanmak için bireylerin en az 10 yıl bu sistem içerisinde bulunması ve 56 yaşını tamamlaması gerekmektedir. Bununla beraber 18 yaşını doldurmuş olması şartıyla kadın- erkek, genç- yaşlı, çalışan- çalışmayan, işçi- patron ayrımı yapılmaksızın herkes bu sistem içerisine girebilmektedir (Bacak, 2005, s.160). Ayrıca bireysel emeklilikte bireyin sahip olacağı haklar şu şekilde sayılmıştır (BES, 2016);

- Bireyler kendi özelliklerine göre tercih etmiş olduğu sözleşmeleri imzalayarak “ gönüllü katılım esası” ile katılım sağlayabilmektedir,
- Bireyler bu sistemden maksimum faydayı sağlaması için en az 10 yıl aralıksız katılım sağlamak ve 56 yaşını doldurmuş olmak mecburiyeti bulunmaktadır,
- Bireysel emeklilik sisteminden istenildiği vakit çıkmak mümkündür fakat stopaj kesintilerini ödemesi gerekmektedir,
- Bireyin emeklilik dönemine kadar yatırmış olduğu ücretler emeklilik şirketindeki fonda toplanacak ve başka emeklilik yatırımlarında kullanılabilir,

- Bireysel emeklilik sistemi bireylere ve kurumlara ek gelirden başka avantajlarda sunabilmektedir,
- Bireysel emeklilik sistemine sosyal sınıf ve cinsiyet fark etmeksizin 18 yaşını dolduran tüm bireyler katılım sağlayabilmektedir.

➤ **Bireysel Emeklilik Sistemi Özellikleri**

“1990’ların sonlarına doğru sosyal güvenlik reform çalışmalarının başlamasıyla birlikte 1999 yılında tamamlayıcı nitelik taşıyan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu çıkarılmıştır. Kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planlarının onaylanmasıyla da bireysel emeklilik sistemi fiilen başlamıştır”(Can, 2010). Bireylerin emeklilik sonrası konforu için oluşturulmuş bireysel emeklilik sisteminin SPK (2018) tarafından belirlenmiş bir takım özellikleri bulunmaktadır bunlar;

- Bireysel emeklilik sistemi bireyler arasında ayırım yapmaksızın her kesimin kullanımına açıktır,
- Emeklilik sistemi yatırım fonu emeklilik şirketinden bağımsız olarak SPK tarafından belirlenen saklama şartlarında korunmaktadır,
- Elde edilen tasarruflar hazine müsteşarlığınca denetime tabi tutulmakta ayrıca SPK kapsamındaki yatırım fonlarında değerlendirilmektedir,
- Bireysel emeklilik sistemine yapılacak yatırımlar kamu borçlanma araçları mevduat repo ve ters repo gibi yatırım araçlarında değerlendirilebilmektedir,
- Emeklilik şirketlerinin bağlı bulunduğu getiri ve risk bileşiminden oluşan en az üç emeklilik yatırım fonu, bireylerin kendi durumuna göre tercihte bulunmasına olanak sağlamaktadır.

➤ **Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Amaçları**

Bireysel emeklilik sisteminin en temel amacı yatırım ve tasarruf fonksiyonu olmasıdır (Bacak, 2005, s.60). SPK (2018) tarafından yapılmış özellikler ışığında SPK (2018)’in belirlediği Emeklilik sistemi amaçları aşağıdaki gibidir;

- Sosyal güvenliğin yelpazesini genişleterek bireylere emeklilik sonrası konforlu bir yaşam sunmak,

- Tasarruflar ile reel ekonomi için kaynak oluşturmak ve bunun sonucunda ekonomide büyümeye yardımcı olmak,
- Para ve sermaye piyasalarının genişlemesine ve yeni kaynak bulunmasına olanak sağlayarak borçlanma durumunda iç kaynak oluşturmak,
- Gayri safi milli hasıla üzerinde %5-%10 arasında tasarruf oluşturmaktır.

➤ **Bireysel Emeklilik Sisteminin Finans Kaynakları**

Bireysel emeklilik sistemi Emeklilik Gözetim Merkezi (2012)'nin belirlemiş olduğu bir takım finans kaynakları ile finanse edilmektedir bunlar;

- Bireylerin ödemiş oldukları katkı payları
- Devletin yapmış olduğu katkı payı
- Ara verme stopajı
- Fon toplam stopajı ile performans stopajı
- Yönetim gider stopajı gibi çeşitli finansal kaynaklar ile finanse edilmektedir.

2.2.4. Sigortacılık

Sigortacılık; bir takım istatistiksel işlemler aracılığı ile hesaplanabilen çok sayıda bireyin karşılaşılabileceği maddi hasar ve mağduriyetlerin önlenmesi amacıyla oluşturulan fon kaynaklarıdır (Genç, 2002, s.20). Sigortacılık faaliyetlerin en temelinde güven bulunmaktadır diğer bir ifade ile bireyin kendini güvende hissedebilmesi amacıyla fona katkı yapmasıdır (Duygulu, 2012, s.12; Karaman, 2014, s.14). Sigortacılık sistemi aynı risklere maruz kalmış kişilerin bir araya getirdiği fonlar ile oluşmaktadır (Baştürk vd., 2017, s.17).ayrıca sigortacılıkta amaç risk derecesini sıfıra indirmek olmayıp riski en düşük seviyeye indirmektir (Güvel ve Afitap-Güvel, 2015, s.185).

➤ **Sigortanın Temel Prensipleri**

Sigortacılık alanında herkes tarafından kabul görmüş ve yasalar tarafından desteklenmiş bir takım ilkeler sigortanın temel prensiplerini oluşturmaktadır (Karaman, 2014). Sigorta ile karşılaşılan sorunlarda kanunlar ile desteklenen ilkeler ışığında soruna çözüm aranmaktadır (Kaya ve Kahya, 2017). Çipil (2013) sigortanın temel prensiplerini şu şekilde sıralamaktadır;

- Sigortalanabilecek değer ilkesi

- Sigortalı ve sigortacı arasında sağlanan mutlak iyi niyet ilkesi
- Güvence verilebilecek riziko ilkesi
- Sigorta değeri ve sigorta bedelinin birbirine eşit olması ilkesi
- Sigortalının hukuki haklarını sigortacıya devrettiği halefiyet ilkesi
- Sigortalının da hasarın bir kısmına katılımını öngören hasara katılım ilkesi
- Riskin gerçekleşmesine en yakın sebebi içeren en yakın sebep ilkesi

➤ **Sigortanın Temel Özellikleri**

Sigorta kavramının birçok işlevi bulunmakla birlikte, bireylerin sosyal yaşamları ve ekonomiye birçok faydası bulunmaktadır (Çipil, 2013). Sigortanın bireye ve ekonomiye sağladığı faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Duyulu, 2012; Yanık, 2016; Kaya ve Kahya, 2017).

- Sigorta aracılık ve satışında görev alan eleman sayısı ile istihdamın artmasına katkı sağlamaktadır.
- Bireylerin tasarruf bilinci gelişimine destek sağlayarak ekonomide fon artışı sağlayabilmektedir.
- Sigortacılık işletmeleri devlete karşı vergi gibi araçlar ile devlet bütçesine katkı sağlamaktadır.
- Bireylerin olası hasarlar için tuttuğu atıl kaynağın ekonomiye katkısına yardımcı olabilmektedir.
- Bireylerin olası durumlar için kenarda beklettiği atıl kaynakları daha realist oranlara göre belirlemektedir böylece fazla kaynak bekletmeye gerek kalmamaktadır.
- Bireylerin ve girişimcilerin piyasada kredi bulma oranlarını arttırmaktadır.

➤ **Sigorta Aracıları**

Hizmet sektörünün en temel prensiplerinden biri piyasada hizmet talep eden ve hizmet arz eden sektörleri birebir karşılıklı hale getirmektir. Bu kapsamda sigortacılıkta hizmet kapsamında değerlendirilebilmektedir (Yurdakul ve Dalkılıç, 2006). Sigortacılıkta müşteri ile ilişkiler oldukça önemlidir (Öztürk ve Güven, 2014). Sigorta şirketleri tek başlarına risk kontrolü sağlamakta yetersiz kalmakta ayrıca tüketici bireylere doğru bilgiyi tam olarak sağlayamamaktadır, bu sebeple yardımcı kuruluşlara ihtiyaç duymaktadırlar (Metezade, 2007).

- **Acente**

Türkiye’de 2007 kabul tarihli “Sigortacılık Kanunu” 2. Maddesinde yapılan acente tanımı şu şekildedir;

“Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişiyi” ifade etmektedir şeklinde tanımlanmıştır.

- **Broker**

“Sigortacılık Kanunu” 2. Maddesi gereği yapılan broker tanımı şu şekildedir;

“Sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin akdinden önceki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişiyi” ifade etmektedir.

2.2.5. Finansal Tablolar

Muhasebe içerisinde bulunan finansal tabloların temel işlevi işletmede meydana gelen finansal olayları belirli zaman dilimleri ile işletme sahiplerine, yatırımcılara ve ilgili kişilere doğru veriler aracılığı ile sunabilmektir (Akdoğan ve Tenker, 2010, s.38). Bir diğer benzer tanımlama ise Ataman (2003) tarafından yapılmıştır. Buna göre finansal tablolar; muhasebe içerisinde raporlanan bilgilerin belirli zaman aralıkları ile ilgili kişiler ve işletme sahiplerine sunulmasıdır. Akıncı ve Ünlen (1988, s.147)’e göre finansal tablolar ilgili birimlere işletmelerin finansal ve ekonomik durumu hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca finansal tablolar işletmelerin varlıkları sermaye yapısı dönem karı oluşumu gibi finansal olayları raporlarken muhasebe ilkelerine uygun şekilde düzenlenmektedir (Tenker, 1982, s.230).

Her finansal bilginin raporlanmasının gereksiz olduğu bilgisi ışığında raporlanan bilginin işletmenin ihtiyacına uygun ve gerçek nitelikler taşıması gerekmektedir

(Gönen, 2012, s.98). Ayrıca finansal bilgi zamanında sunulmakla birlikte karşılaştırılabilir ve doğrulanabilir olması finansal bilginin işletmeye faydalı olduğu anlamına gelmektedir (Sarıoğlu, 2009).

2.2.5.1. Temel Finansal Tablolar

Finansal tablolar iki genel kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki varlıklar, kaynaklar borçlar ve öz kaynaklardan oluşan bilanço tablosu olmakla birlikte öteki ise gelir ve gider hesaplarından oluşan gelir tablosudur (Uluslan, 2008, s.18).

➤ Bilanço

“Bir işletmenin belirli tarihler arasında sahip olduğu varlıklar ve varlıkları karşılayan kaynaklarının bulunduğu çizelgedir” (Tenker, 1982: 176). Ayrıca Kennedy (2010) ise bilanço işletmenin belirli bir tarihteki aktif, pasif ve öz kaynaklarının toplamı şeklinde tanımlamıştır. Akgüç (1985, s.184) ise Bilançolar belirli tarihler arası işletmelerin finansal durumunu gösteren statik tablolardır tanımını yapmıştır.

Bilançoda varlıklar likiditesi en hızlı olandan yavaş olana doğru sıralanırken kaynaklar ise süresi en kısa olandan en uzun olana doğru sıralanmaktadır (Lazol, 2010, s.15). Akdoğan ve Tenker (2010)’e göre bilanço nakde çevrilebilir özelliği olmadan da sıralanabilmektedir fakat bu durum finansal tabloların karşılaştırılabilir olma niteliğine ters düşeceği için raporlanması anlamsız olacaktır.

Bilançonun aktif ve pasif toplamı diğer bir ifade ile varlıklar ve kaynakları her zaman birbirine eşit çıkmak zorundadır. Buna temel bilanço eşitliği adı verilir (Akgüç, 1985). Ayrıca bilançoda işletme adı ve hangi tarihler arasında düzenlendiği mutlaka olması gereken bilgilerdir (Lalik, 1982). Son olarak bilançoda gösterilmeyen fakat kalemlerin daha iyi anlaşılabilmesi için mutlaka gerekli olan dipnotlar bilançonun alt kısmında gösterilmektedir (Ergin ve Sevim, 2009, s.170).

Bilançolar hesap tipi ve rapor tipi olmak üzere iki şekilde düzenlenebilmektedir. Rapor tipi bilançoda aktif ve pasif taraf alt alta yazılarak dönemler itibari ile karşılaştırılırken hesap tipi bilançoda ise pasif sağ tarafa yazılırken aktif ise sol tarafa yazılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2010, s.264).

➤ Gelir Tablosu

Gelir tablosu işletmenin belirli dönemler içerisindeki özvarlığında meydana gelen olumlu ve olumsuz finansal işlemlerin tamamını kapsayan mali tablolardır (Gönen, 2012, s.17). Ayrıca Arat (2005) yaptığı gelir tablosu tanımında; işletmelerin bir hesap döneminde elde ettiği tüm gelirler ve katlandığı tüm giderler neticesinde oluşan dönem net karı veya dönem net zararını, ifadelerini kullanmıştır. Ergin ve Sevim (2009, s.174) ise gelir tablosunu açıklarken bir hesap döneminde elde edilen hasılat toplamı ve hasılat elde etmek için katlanılan maliyet toplamının muhasebe standartlarına göre düzenlenmesi anlamına geldiğini ifade etmiştir. Gelir tablosunu oluşturan gelir, gider kar ve zarar kavramları bölümlere göre düzenlenerek oluşturulmaktadır (Tenker, 1982, s.39).

Bilanço, sadece belirli tarihlerdeki finansal olayları kapsarken gelir tablosu bir hesap dönemi boyunca oluşan finansal olayları kapsamaktadır. Bu yönüyle bilanço statik bir yapı izlerken gelir tablosu dinamik bir yapı izlemektedir (Akıncı ve Ünlen, 1988, s.31). Gelir tablosu oluşturulurken hiçbir gelir kalemi ve gider kalemi raporun kapsamı dışında tutulmamakta ve birbiri yerine mahsup edilememektedir (Durmuş, 1981). Ayrıca gelir tablosu hesap dönemi içerisindeki kar ve zarar hesaplarının net ve gerçek olması gerekmektedir (Lalik, 1982, s.16).

Gelir tablosu düzenlenirken esas faaliyetlerden doğan gelirler, esas faaliyet dışı doğan gelirler, olağan gelirler ve olağan dışı gelirler sırası gözetilerek verilmektedir gider hesabındaki giderler de tıpkı gelirler gibi belli bir sıra ölçütünde verilmektedir (Çabuk ve Lazol, 2010, s.16).

2.2.5.2. Yardımcı Finansal Tablolar

Temel finansal tabloların daha ayrıntılı hale getirilmesi ile temel tablolara yardımcı nitelik taşıyan tablolar şeklinde ifade edilebilmektedir. Temel finansal tablolara ek yardımcı tablolar olarak aşağıdaki tabloları sıralamaktadırlar;

- **Nakit akım tablosu:** İşletmelerin sadece nakit akışını, nakit ödemeleri gibi nakdi hareketlerini gösteren tablolardır (Akıncı ve Ünler, 1988, s.53).
- **Fon akım tablosu:** Bir işletmenin üçüncü kişiler ile gerçekleştirdiği ilişkilerden sağladığı fonları ve bu fonların nerede kullanıldığını geniş ölçüde ilgililere sunan mali tablolardır (Gökçen, 2013, s.13).

- **Kar dağıtım tablosu:** Bir önceki kar döneminden başlayarak karın dağıtımını, yasal yedek akçeleri, brüt hesaplanan vergileri ilgililere sunan tablolardır (Savcı, 2010, s.17).
- **Öz kaynaklar değişim tablosu:** Net aktif tablosundaki değişim ile kayıtlı sermaye ve kar dağıtım tablolarına aktarılmış olan işletme öz sermayesindeki artışlar ve azalışların gösterildiği tablodur (Kennedy, 2010, s.53).
- **Satışların toplam maliyeti tablosu:** Gelir tablosunda bulunan brüt satış karına ulaşabilmek için satılan mamul, ticari mal ve hizmet maliyetlerinin hareket kalemlerinin izlendiği ve raporlandığı tablolardır (Gökçen, 2013, s.15).

2.2.6. Sermaye Piyasaları

Sermaye piyasaları elinde tasarrufu bulunan bireylerin yatırıma yöneldiği, yatırımı yapacak araçların bulunduğu ve yatırımı yapabilecek şartlara sahip şirketlerin menkul kıymet ihraç ettiği piyasalardır (Rodoplu, 1993, s.154). Daha dar kapsamıyla sermaye piyasası vade yapıları kısa ve uzun olmak üzere fon arz eden ve fon talep edenlerin bulunduğu piyasalardır (Kidwell vd., 1999). Korkmaz ve Ceylan (2006) ise sermaye piyasalarını taşınabilir evraklardan oluştuğunu belirterek menkul kıymet piyasası olarak nitelendirilebileceğini de ifade etmektedirler.

Sermaye piyasaları kısa vadeli ve uzun vadeli olabilmektedir bu doğrultuda maruz kaldıkları risk oranı yüksek ve faiz getiri oranları da yüksek olmaktadır (Aksoy ve Tanrıöven, 2014, s.34). Sermaye piyasalarının temel ögesini menkul kıymet borsaları oluşturmakta bunun yanı sıra bankalar, portföy yönetim şirketleri, araçlar, yatırım ortakları da sermaye piyasalarında yer almaktadırlar (Ünsal, 2014, s.14). Ayrıca sermaye piyasaları hisse senetleri, tahvil, bono, menkul kıymet, yatırım sertifikaları gibi finansal ürünleri de kapsamaktadır (Aydın vd., 2012, s.17).

Sermaye piyasaları 2012 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 6362 sayılı yasa ile sermaye piyasalarını düzenleme ve denetleme yetkisi Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'na verilmiştir (Aksoy ve Tanrıöven, 2014, s.23).

Tasarruf sahibi bireyler ellerinde bulunan tasarruf miktarını arttırmak için ellerindeki finansal varlıkları çeşitli finansal ürünler ile değerlendirebilmektedir. bu doğrultuda tasarruf sahipleri risk düzeylerini göz önünde bulundurarak bir finansal ürün tercihinde bulunmaktadırlar (Sayılır vd., 2016). Sermaye piyasasında yer alan

yatırım araçları hisse senedi, borsa yatırım fonu, devlet tahvili, bono, varant, opsiyon şeklinde sıralanmaktadır (Demir, 2013, s.12; Ünsal, 2014, s.25).

➤ **Hisse senetleri**

Farklı kaynaklarda (Öz, 2010) aksiyon ve esham olarak anılan hisse senetleri 2011 yılında 6102 kanun ile pay senedi adını almıştır (Korkmaz ve Ceylan, 2018). Hisse senedi anonim ortaklar tarafından çıkarılan ortaklıkta bulunan sermaye payını temsil eden kıymetli evrak olarak bilinmektedir (Apak ve Demirel, 2013, s.15). Ayrıca Demir (2013)' e göre piyasada işlem hacmi en geniş olan finansal ürün olarak hisse senedi gösterilmektedir. Hisse senedi her şirket tarafında çıkarılmamakla birlikte çıkarabilecek şirketler; anonim şirket, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, kamu ortaklığı idari başkanlığı ve özel kanunlar ile kurulan kurumlar olmak üzere 4 e ayrılarak sıralanmıştır (Öz, 2010, s.16).

Hisse senetleri tasarruf sahiplerine şirket yönetiminde bulunma, temettü, rüçhan, bedelsiz hisse senedi alabilme, şirket yönetiminde oy kullanabilme gibi ayrıcalıklar tanımaktadır (Şamiloğlu ve Akgün, 2012, s.43). Hisse senedine sahip olmak sağladığı avantajların beraberinde sermaye borcu, sır saklama ve bilgi alma hakkı gibi tasarruf sahiplerine bir takım sorumluluklarda yüklemektedir (Aksoy ve Tanrıöven, 2014). Hisse senedi tasarruf sahibine sağladığı avantajlar yanında ekonomiye de çeşitli avantajlar sağlamıştır. Bunlar;

- Toplumun her kesiminden birey hisse senedi alabileceği için geniş bir tabana yayılmıştır bu sebeple ekonomik denge oluşturmaktadır (Aksoy ve Tanrıöven, 2014, s.14).
- Aracısız bir finansman aracı olması dolayısıyla arz sahibi ve talep edeni aynı piyasada karşılaştırarak aracı maliyetini ortadan kaldırmıştır (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.22).
- Küçük işletmeleri büyük işletmeler karşısında korumakla birlikte, güçlü bir yapıya dönüştürmeyi amaçlamıştır (Aydın, 2017, s.21).

Hisse senetleri kapsamı bakımında beş kategoride incelenmiştir bunlar;

- Tedavül bakımından özel ve tüzel kişilik gözetilmeksizin belirli bir kişi adına yazılmış olan “*nama ve hamiline yazılmış hisse senedi*” (Poyraz, 2016).

- Hisse senedi sahibine sağladığı ilk pay alma hakkı ve eşit paylara sahip olma gibi hak ve imtiyazların birbirinden ayrılması sebebiyle “*adi ve imtiyazlı hisse senetleri*”(Apak ve Demirel, 2013, s.26).
- Sermaye artışıdaki özelliklerine göre “*bedelli ve bedelsiz hisse senetleri*”(Aydın, 2017).
- Kendi değerinde ihraç edilmesi veya değer üzerinde ihraç edilmesi özelliklerine göre “*primli ve primsiz hisse senedi*” (Ünsal, 2014, s.13).
- Sermayede bulunan payı temsil etmesi özelliğine göre “*kurucu ve intifa hisse senedi*”(Parasız, 2018, s.18).

➤ Tahvil

1970’li yıllarda özel sektör tarafından kullanılan tahvilin günümüzde kullanımı yaygınlaşmıştır (Apak ve Demirel, 2013, s.17). Tahvil anonim şirketler tarafından borç para bulmak amacıyla borçlu sıfatla düzenlediği nominal değeri eşit ve üzerindeki ibareler aynı olmak üzere çıkarılmış borçlanma senetleridir (Sarıkamış,1998; Özcan, 2017, s.23). Tahvil üzerindeki nominal değer faiz hesaplarında kullanılmakla birlikte vade bitiminde ödenecek nakit miktarını göstermektedir (Ünsal, 2014). Tahvil getirisi belirli ve sabittir diğer bir ifade ile hisse senedinin maruz kaldığı riskler tahvilde bulunmamaktadır (Demir, 2013). Ayrıca tahviller sabit ve değişken faiz getirili olarak hesaplanabilmektedir (Öz, 2010, s.34). Tahvillerde hisse senedinden farklı olarak vade bulunmaktadır vade sonunda gerçekleşen ödeme ile ticari ilişki sona ermektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.26). Tahvillerde vade süresi 2 ila 7 yıl arasında belirlenebilmektedir. Ayrıca paradan başka araçlar için tahvil düzenlenmesi mümkün olmamaktadır (Domaniç, 1978, s.76). Anonim şirketlerin çıkarmış olduğu tahvillerin bir takım şekil zorunlulukları vardır bunlar (Domaniç, 1978, s.76; Karslı, 2003);

- Ana sermaye miktarı,
- Ödeme planı ve ödeme şekli,
- Sözleşme tarihi,
- Çıkarılan anonim şirketin sicil numarası, faaliyet gösterdiği alan, şirket ticari unvanı,
- Genel kurul tarafından onaylanan tahvilin tescil tarihi,
- Faiz oranları ve tahvilin vade yapısıdır.

❖ Devlet Tahvili

Hazine Müsteşarlığı tarafından Merkez Bankası aracılığı ile devletin borçlanma ihtiyacını karşılamak amacı ile kısa ve uzun vadede hamiline yazılı olarak ihraç edilen tahvil türüdür (Poyraz, 2016) devlet tahvillerinde ödenmeme riski bulunmadığı gibi faiz ve getiri oranları özel sektör tahvillerine göre daha düşüktür (Karşlı, 2003).

❖ Özel Sektör Tahvili

Hazine müsteşarlığı dışında anonim şirketlerin borçlanma ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile çıkarmış olduğu tahvil türleridir (Korkmaz ve Ceylan, 2018). Özel sektörün çıkarmış olduğu tahvillerde anapara ödemede temerrüde düşme ihtimali, şirketin iflas etmesi gibi ihtimaller yaşanabileceğinden risk oranı yüksek olmasına karşın faiz ve getiri oranları devlet tahvillerine göre daha yüksektir (Akgüç, 2010).

❖ Garantili Tahvil ve Garantisiz Tahvil

Tahvilin anapara ve vade sonunda faiz ödemeleri ile alakalı bir varlığa dayalı teminat gösterdiği tahvil türü garanti tahvil olarak bilinmektedir vade sonunda anapara ödemede temerrüde düşülen durumlarda teminat gösterilen gayrimenkul ve diğer finansal varlıklar satılarak tahvil sahibinin ödemesi yapılmaktadır (Sarıkamış, 1998).

❖ Sabit Faizli Tahvil ve Değişken Faizli Tahvil

Tahvilin ihraç edildiği zaman belirlenen faiz oranının vade sonunda aynı kalmasına sabit faizli tahvil denilmektedir. Buna karşın enflasyonun aşındırıcı etkisinden arındırmak için vade sonunda yeniden hesaplanan tahvillere ise değişken faizli tahvil denir (Şamiloğlu ve Akgün, 2012, s.45).

❖ Nama Yazılı Tahvil ve Hamiline Yazılı Tahvil

İhraç edilen tahvil üzerinde tasarruf sahibinin kendi adı soyadı ve ticaret ünvanı yer alıyorsa bu tahvillere nama yazılı tahvil denir (Apak ve Demirel, 2013, s.16). Tahvil üzerinde tasarruf sahibinin adı soyadı ve ticaret ünvanı yer almıyorsa buna hamiline yazılı tahvil denilmektedir (Aksoy ve Tanrıöven, 2014, s.13).

❖ **Primli Tahvil, Başabaş Tahvil ve İskontolu Tahvil**

İhraç edilen tahvil üzerinde yazılı olan nominal değeri ile ihraç ediliyorsa buna “*başa baş tahvil*” denir (Sarıkamış, 1998). İhraç edilen tahvil üzerinde yazılı olan nominal değerinden en fazla %5 indirim yapılarak ihraç ediliyorsa buna “*primli tahvil*” denir (Akgüç, 2010, s.234). Tahvil ihraç edilirken ihraç ve itfa primlerinden daha yüksek bir bedel ile ihraç ediliyorsa buna “*iskontolu tahvil*” denir (Karlı, 2003, s.387).

➤ **Bono**

Bono vadesi 30 günden az 364 günden fazla olmamak üzere anonim şirketler veya devlet tarafından ihraç edilen borçlanma aracıdır (Özen, 2017, s.32). Yeşilkaya (2009) ise bonoları tasarruf sahibine alacak hakkı veren kıymetli evrak olarak tanımlamıştır. Bonolar banka bonoları, finansman bonusu ve hazine bonusu olarak sınıflandırılmaktadır (Akgüç, 2010, s.32).

❖ **Banka bonoları**

Kalkınma bankaları ve yatırım bankalarının muhatap sıfatı ile oluşturduğu kurul onayından sonra ihraç edilen kıymetli evraktır (Karlı, 2003). Banka bonoları emre ve hamiline şeklinde düzenlenebilmektedir (Yeşilkaya, 2009, s.35). Bono ihraç edilirken bankalar tarafından belirlenen oran tutarı iskonto edilmektedir. Bununla birlikte vadeler satış esnasında belirlenerek bono üzerinde görünecek şekilde yazılmaktadır (Akgüç, 2010, s.38).

Bono ihracının tahvil ihracından farkı; tahvil ihracına göre dahaz az maliyetli olmasıdır. Ayrıca bonolar ihtiyaç doğrultusunda ihraç edilmektedir. Vade yapısı bakımından ise tahvil vadesine göre daha esnek yapıda bulunmaktadır (Karlı, 2003).

Bankalar sermaye piyasalarında bulunan fon ihtiyacını karşılamak ve tasarruf sahiplerine ek gelir sağlamak amaçlı çıkarılmaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2007, s.53). Bankalar tarafından çıkarılan bonoların mali yükümlülükleri de bankaya ait olmaktadır (Özcan, 2017, s.17).

❖ **Finansman Bonoları**

Finansman bonusu; şirketlerin kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı çıkarılan borç senetleridir (Babuşçu ve Hazar, 2007, s.57). Finansman bonoları kısa

vadeli çıkarıldıkları için birçok ekonomi içerisindeki para piyasalarında bulunmasına karşın Türkiye’de sermaye piyasalarında yer almaktadır (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.65). SPK finansman bonusu çıkarabilecek kurumları anonim şirketler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve tüzel kişiliği bulunan mahalli idareler olmak üzere sınırlandırmıştır (Şamiloğlu ve Akgün, 2012).

Finansman bonoları 30 günden az 364 günden fazla olmamak şartıyla finansman bonosunu ihraç eden tarafından belirlenebilmektedir. Ayrıca finansman bonoları emre ve hamiline şekilde düzenlenebilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.76). Finansman bonoları satın alındıktan sonra üçüncü bir kişiye devredilebilmektedir (Özcan, 2017, s.54). Finansman bonoları tasarruf sahibi ve ihraç eden kuruluşa sağlamış olduğu garanti derecesine göre tiplere ayrılmıştır (Öz, 2010; Şamiloğlu ve Akgün, 2012, s.72; Aksoy ve Tanrıöven, 2014; Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.27);

- A Tipi Finansman Bonoları; herhangi bir garanti taşımayan bonolardır
- B Tipi Finansman Bonoları; ihraç eden kuruluşa karşı banka tarafından desteklenmiş finansman bonoları
- C Tipi Finansman Bonoları; banka garantisi bulunmayan finansman bonolarıdır.
- D Tipi Finansman Bonoları; bir varlık ile teminat gösterilmiş finansman bonolarıdır.
- E Tipi Finansman Bonoları; hazine garantisi altında satışa sunulan finansman bonolarıdır.
- F Tipi Finansman Bonusu; anonim şirketlerin sözleşmede bulunan borç ve yükümlülüklerini içeren finansman bonolarıdır.

Finansman bonoları işletmelere tahvil karşısında daha düşük maliyetle ve daha kısa zaman diliminde fon sahibi olabilmektedir. Ayrıca finansman bonusu tasarruf sahibine prestij sağlama ve ismini duyurma gibi bir takım şahsi avantajlar sağlayabilmektedir (Akgüç, 2010, s.145).

❖ Hazine Bonoları

Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan kısa vadeli fon ihtiyacını karşılamak ve kamu açıklarını finanse etmek amaçlı ihraç edilen borçlanma senetleridir (Uludağ, 1990). Hazine bonoları Merkez bankası tarafından ihale yoluyla ve doğrudan halka arz

şeklinde satılmaktadır (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.37). Hazine bonosunun ihale ile satışı yapıldığında iskontolu olmak üzere fiyat olarak yüksek faiz oranını ise en düşük veren yatırımcıya satışı yapılmaktadır (Poyraz, 2013, s.23). Hazine bonoları 91, 182, 273 ve 364 gün gibi vade yapısıyla iskontolu olarak satışa sunulmaktadır. Ayrıca vade sonu geldiğinde nominal değer Merkez Bankası tarafından tasarruf sahibine ödenmektedir (Karaşin, 1989, s.32).

Devletin kısa vadeli borçlanma aracı olarak adlandırılan hazine bonoları devlet garantisi sunması itibari ile özel sektör finans araçlarına göre daha risksiz bir finans aracı olarak görülmektedir (Özcan, 2017, s.87). Korkmaz ve Ceylan (2018) yatırımcıların birincil ve ikincil piyasalar aracılığı ile hazine bonolarını satın alabileceğini belirtmişlerdir.

2.2.7. Türev Piyasalar

Türev ürünler olarak ifade edilen vadeli işlemlerin yapıldığı, türev ürünlerin alım ve satımının gerçekleştiği piyasalardır. Faiz, döviz kuru riski ve enflasyon riskinden korunmak amaçlı türev piyasalar ortaya çıkmıştır (Şamiloğlu ve Akgün, 2012). Opsiyon Piyasaları ve Chicago Opsiyon Borsası gibi borsalar türev ürünlerin alınıp satıldığı borsalara örnek olarak gösterilebilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2018, 187).

• Türev Piyasası Araçları

Türev araçlar sözleşme yükümlülüklerinin ileri bir tarihe ertelendiği fakat emtia alım satımının bugünden yapıldığı piyasalarda işlem gören araçlardır (Ayrıçay, 2003). Tüm türev piyasaların ortak özelliği mal alım satımının bugün yapılmasına karşın teslimatın ileri tarihe ertelenmesidir (VOB, 2008)

Türev araçlar yatırımcılar tarafından spekülasyon ve arbitraj amaçlı kullanılabilmeyle beraber başlıca türev piyasası araçları; Forward, Futures, Opsiyon ve Swap sözleşmeleridir (Ayrıçay, 2003, s.2).

➤ Forward (Alivre) Sözleşmeler

Fiyatı miktarı cinsi önceden belirlenmiş bir mal veya emtianın tesliminin sonraki bir tarih olarak belirlendiği sözleşmelerdir (Arıkan, 2000, s.4). Forward sözleşmeleri tasarruf sahibini ileride oluşabilecek fiyatın değişme riskinden korumaktadır. Ayrıca fiyat gelecekteki risklere karşı sabitlenmektedir (Kilci, 2005). Döviz üzerinden yapılan

forward sözleşmelerinde döviz miktarı ve kuru sabit olacağından gelecekte karşılaşılabilecek döviz kuru risklerine karşı korunma sağlanmış olacaktır (Erdal, 2006, s.23). Başlıca forward özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- Forward sözleşmeleri tesliminde son bulmakla birlikte üçüncü kişilere devredilememektedir (Özdemirci, 2000, s.4)
- Forward sözleşmeleri aracısız kurulmakla birlikte ikincil bir piyasası bulunmamaktadır (Erdem, 1993, s.21).
- Forward sözleşmeleri iyi niyete bağlı güven ilişkisi ile kurulmaktadır (Erdal, 2006).
- Sözleşmelerde taraflar arasında şekil serbestisi vardır
- Forward sözleşmeler isme yazılı devri zor sözleşmelerdir
- Forward sözleşmeler sabit bir piyasası bulunmayan banka ile müşteri veya bankalar arası yapılabilen sözleşmelerdir (Kılıcı, 2005).
- Forward sözleşmelerde zaman ve mekan sınırlaması bulunmamaktadır (Özdemirci, 2000, s.28).

➤ **Futures Sözleşmeler**

Gelecek sözleşmeleri olarak da bilinen futures sözleşmeleri alıcı ve satıcıya belli yasal haklar çerçevesinde, malın bugünkü fiyatıyla alınıp satılması fakat malın ileri tarihte teslimini içeren sözleşmelerdir (Ceylan, 1995, s.16; Erdoğan, 1995, s.18). Futures sözleşmelerinin temel avantajı fiyat değişimi riskine karşı koruma sağlamasıdır. Ayrıca futures piyasasında taraflar birbirine karşı değil takas kurumuna karşı sorumlu olmaktadır (Kayacan, 1995). Futures sözleşmeleri sözleşmeye konu olan emtiyanın cinsi, miktarı vadesi, başlangıç teminatı, sürdürme teminatı, fiyat hareket sınırı, uzlaşma fiyatı gibi temel hususları içermektedir (Yılmaz, 2004, s.43). Başlıca futures sözleşmeleri özellikleri şu şekilde sayılabilmektedir (Akgüç, 2010, s.17).

- Sözleşmelerde şekil şartı vardır.
- Takas odaları sözleşme şartlarının yerine getirilmesini garanti etmektedir.
- İkincil piyasalarda alınıp satılabilmekle beraber üçüncü kişilere devredilebilmektedir.
- Depozito yatırma zorunluluğu bulunur.

- Organize piyasalarda işlem görmektedir.

➤ **Swap Sözleşmeler**

Takas sözleşmeleri olarak da bilinen swap sözleşmeleri malın fiyat ve yükümlülükleri önceden belirlenerek banka gözetiminde organize piyasadaki takas işlemidir (Örten, 2001). Swap sözleşmeleri mevcut borçların ve yatırımların nakit akımlarının değiş tokuşunu öngören sözleşmelerdir (Dönmez, 2002, s.39). Ersan (1998) ise Swap sözleşmelerini; ‘alıcı ve satıcı arasındaki finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışının ileriki bir tarihte değiş tokuşunu öngören sözleşmelerdir’ şeklinde tanımlamaktadır. Swap sözleşmeleri taraflara faiz ve döviz kuru dalgalanmalarına karşı koruma sağlamaktadır (Bal, 2001, s.30).

Swap işlemlerini, ulusal ya da uluslararası acenteler, şirketler, uluslararası kuruluşlar ve hükümetler kullanabilmektedir (Ersan, 1998, s.28). Swap sözleşmeler; arbitraj, bürokrasiyi azaltma, nakit akışını düzene koymak gibi amaçlarla yapılabilmektedir (Başçı, 2003, s.34). Buna karşın Swap İşlemleri piyasalarda taraf bulamama riski, pozisyon riski, ödemelerin yerine getirilememesi riski, tarafların yükümlülüklerini yerine getirememesi riski gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır (Chambers, 1998, s.43).

“**Faiz Swapı**”: Anapara aynı kalmak koşulu ile taraflar arasında eş değer veya farklı faiz tutarlarının belli süre için değişimini öngören anlaşmalardır (Dülger ve Önal, 1992). Faiz Swap İşlemlerinin uluslararası piyasalarda rağbet görmesinin sebebi risk unsurunun sadece faiz ödemesiyle sınırlı olması ve anaparada değişikliğe sebep olmaması olarak gösterilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2018, s.235).

“**Döviz Swapı**”: anapara ödemelerini içeren taraflar arasında kurallar çerçevesinde belli miktar borcun farklı para birimleri arasında değişimini öngören Swap anlaşmalarıdır (Bal, 2001). Taraflar döviz Swap işlemi yaparken öncelikle anaparayı belirlenen ortak kur üzerinden değiştirmekte, sonrasında faiz ödemeleri anlaşma süresince düzenli ödenmekte, vade sonu geldiğinde ise anapara tarafların birbirine iadesi ile Swap anlaşması sona ermektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2010, s.236).

➤ **Opsiyon Sözleşmeler**

Bir tarafa belli bir emtiayı önceden belirlenmiş fiyattan alım veya satım hakkını veren sözleşmelerdir (Çıkrıkçı, 2005, s.5). Diğer bir ifade ile Opsiyon sözleşmeleri

tarafından birinin ödemiş olduğu Opsiyon primi neticesinde belirlenen bir tarihten vade bitimine kadar cinsinin miktarının belirlendiği emtianın alım ve satımına hak veren ve sorumluluğu satan tarafa yükleyen anlaşmalardır (Yılmaz, 2002, s.8). Opsiyon işlemlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Çıkrıkçı, 2005, s.12).

- Opsiyon işlemler organize piyasalar ve tezgah üstü piyasalarda yapılabilmektedir.
- Opsiyon işlemlerinin organize piyasalarda yapılması işlemlere, Marjin sistemi, halka açık fiyatlandırma gibi ek özellikler sağlamaktadır.
- İşlemlerin yapılmasında Takas odaları bulunmaktadır.

“**Alım Opsiyonu**” Yatırımcıya belirli dönem boyunca belirlenmiş fiyattan alım yapma hakkını verir (Çıkrıkçı, 2005). Yatırımcı fiyat artacağı öngöründe ise alım Opsiyonunda bulunmaktadır. Ayrıca alım Opsiyonunda bulunulması için fiyatların piyasa fiyatının altında olması beklenmektedir (Bal, 2001, s.7).

“**Satım Opsiyonu**” yatırımcıdan alıcısına bir döviz veya döviz karşılığı alınan emtianın belirli bir fiyattan satılması hakkını tanıyan Opsiyonlardır (Bal, 2001, s.8). Alım Opsiyonunda alan taraf fiyatı piyasadaki en düşük fiyattan almaya çalışırken satım Opsiyonunda ise piyasada ki en yüksek fiyattan satmayı amaçlamaktadır (Ersan, 2003, s.27).

2.2.8. Vergi

Vergi kişilerin ödeme güçlerine göre belirlenen, kamu giderlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devletin cebri gücüne dayalı alınan ödemelerdir (Akdoğan, 2011, s.238). Ayrıca Palamut (2006)’a göre vergi, devletin egemenlik gücünü kullanarak kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amaçlı toplanan tek taraflı zorunlu ve karşılıksız ödeme araçlarıdır. Verginin alınabilmesi için vergiyi doğuran olay meydana gelmelidir vergiyi doğuran olay ise; üretim, tüketim, teslim ve hizmetten oluşabilmektedir (Nadaroğlu, 2000, s.86). Ayrıca verginin konusunu verginin üzerinden alındığı işlem, hukuki olay, fiil fiziki bir varlık oluşturmaktır (Akdoğan, 2011, s.282). Sadece maddi hususlar verginin konusunu oluşturmaz aynı zamanda vergi mükellefinin fiziki varlığı gibi manevi unsurlarda verginin konusu olabilmektedir (Pehlivan, 2011, s.456). Kamu harcamalarının en büyük finansman kaynaklarından biri olan verginin amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Vergi gelirleri kamu harcamaları, ülke savunma harcamaları, sosyal harcamalar, yeni kamu hizmetlerinin finansmanı gibi ülke harcamalarının en büyük gelir kaynağı olmaktadır (İlhan, 2007, s.23).
- Başar (2012) vergilerin sadece kamu harcamaları finansmanında değil aynı zamanda ekonomide istikrar amaçlıda kullanılabileceğini belirtmiştir.
- Vergiler hükümetlerin mali amaçlarının yanı sıra sosyal, ekonomik, ekstra fiskal gibi mali olmayan amaçlarının finansmanında da kullanılmaktadır (Şenyüz vd., 1996, s.65).
- Verginin temel amaçlarından birisi bütçe denkliğinin sağlanmasına yardım etmektir (Edizdoğan vd., 2011, s.145).
- Vergiler ödemeler dengesini düzenlemek, fiyat istikrarını sağlamak ve ekonomik büyümeye yardımcı olmak atıl kapasiteyi kullanmak, gibi amaçlar taşımaktadır (Edizdoğan vd., 2011, s.146).
- Vergi kanunlarında bulunan istisna ve muafiyetin kanunlara uygun şekilde uygulanması vergi adaletinin sağlanması ve gelir dağılımında eşitlik sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Pehlivan, 2011, s.254).
- Vergiler siyasi hedeflere ulaşmaya yardımcı olmaktadır (Nadaroğlu, 2000, s.254).

2.2.8.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Bir yıllık vergi dönemi içerisinde sürekli olarak bir veya birden fazla kaynaktan sağlanan kazanç ve iratların toplamı geliri oluşturmaktır (Şen ve Sağbaş, 2017, s.156). Teorik olarak gelirin vergilendirilmesi kapsamında iki ayrı yaklaşım ileri sürülmüştür;

“Kaynak Teorisi”: gelirin kaynağının sürekli olması gerektiğini ifade eden yaklaşımdır (Pehlivan, 2011, s.278). Gelirin sürekliliğini savunan kaynak yaklaşımına göre bağış, milli piyango geliri, bahis oyunlarından sağlanan gelirler arızı nitelik taşıdığı için vergilendirilemez (Akdoğan, 2000, s.193). Avusturya, Belçika, Hollanda, İtalya kaynak teorisine göre vergilendirme yapan ülkelerdendir (Ferhatoğlu, 2003).

“Safi Artış Teorisi”: sürekli gelir kaynaklarının vergilendirilmesi ile beraber arızı kaynaklarında vergilendirilmesi gerektiğini ileri süren görüştür (Pehlivan, 2011, s.280). Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında İsveç, Danimarka, Lüksemburg, İrlanda,

Almanya, Fransa safi artış teorisine göre vergilendirme yapmaktadır (Ferhatoğlu, 2003).

➤ Gelir Vergisi

Gerçek kişilerin bir vergilendirme dönemi içerisinde elde etmiş oldukları kazanç ve iratların toplanarak giderlerin, varsa eğer muafiyet ve istisna düştükten sonra kalan tutarın vergilendirildiği dolaysız vergilerdir (Akdoğan, 2000). Gelir vergisi kişilerin gelirine göre değiştiği için şahsi ve sübjektif karakterli vergilerdir (Nadaroğlu, 2000, s.295). Gelir vergisi artan oranlı bir vergidir diğer bir ifade ile kişilerin geliri arttıkça ödemiş oldukları vergi oranları da artış gösterecektir. Gelir vergisinin artan oranlı olarak uygulanması vergi adaletinin sağlanmasına yardımcı olacaktır (Pehlivan, 2011).

Gelir vergisi kanununda gelirin hangi unsurlar üzerinden alınması gerektiği belirtilmiştir buna göre: “ticari kazanç, zirai kazanç, ücret, serbest meslek kazancı, gayrimenkul sermaye kazanç ve iratları ve diğer kazanç ve iratlar” üzerinden gelir vergisi alınmaktadır (şen ve Sağbaş, 2017, s.175).

Tablo2.1: Türkiye’de Uygulanan 2020 Yılı Gelir Vergisi Tarifeleri

22.000 TL’ye kadar	% 15
22.000TL ile 49.000TL arasındaki tutar için	% 20
49.000TL ile 120000TL arasındaki tutar için	% 27
120000TL ile 600.000TL arasındaki tutar için	% 35
600.000TL ve daha yüksek tutar için	% 40

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2020)

➤ Kurumlar Vergisi

Tüzel kişiliği olan kurumların elde etmiş olduğu kazanç ve iratların vergilendirilmesini kapsar (Pehlivan, 2011, s.267). Kurumlar vergisi kurumun kazancına göre değişik oranlarda olmayıp tek oranlı ve objektif karakterli bir vergidir (Nadaroğlu, 2000). Kurumlar vergisinin objektif ve gayri şahsi bir vergi olmasından ötürü gelir vergisinde uygulanan götürü usuller ve indirimler kurumlar vergisinde yer almamaktadır (Muter vd., 2006, s.234).

Tablo 2.2: Türkiye’de 2013-2020 Yılları Arası Kurumlar Vergisi Oranları

Hesap Dönemi	Oranı	Hukuki Dayanağı
2020 Yılı	%22	K.V.K. Geçici Madde 10
2019 Yılı	%22	K.V.K. Geçici Madde 10
2018 yılı	%22	K.V.K. Geçici Madde 10
2017 Yılı	%20	K.V.K Mad.32
2016 Yılı	%20	K.V.K Mad.32
2015 Yılı	%20	K.V.K Mad.32
2014 Yılı	%20	K.V.K Mad.32
2013 Yılı	%20	K.V.K Mad.32

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2020)

2.2.8.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Vergi matrahını mal ve hizmetler için yapılan harcamaların oluşturmasıdır. Diğer bir ifade ile gelir ve servetin tüketim için harcanan kısmının vergilendirilmesidir (Gürlek, 2007, s.18). Bireylerin gelir düzeylerini dikkate almaksızın sadece üretim ve tüketim boyutuyla ele alınan mal ve hizmetlerden alınan vergiler harcama vergilerini oluşturmaktadır (Edizdoğan, 1981, 329). Akdoğan (2011) ise harcama vergilerini genel olarak kişilerin ödeme güçlerini ortaya koyan vergiler olarak nitelendirmektedir.

➤ Katma Değer Vergisi (KDV)

Katma değer vergisi mal ve hizmetin üretiminden tüketimine kadar olan zincirin her aşamasında kaydedilen mal ve hizmetin satışı esnasında alınan çok aşamalı objektif bir genel satış vergisidir (Bilici ve Bilici, 2019). KDV’de mal ve hizmet üretiminin her aşamasının tek tek vergisi hesaplanarak bireyler vergilendirilmektedir (Arslan, 1983, s.16).

Türkiye’de uygulanan yayılı muamele vergileri; üretim üzerinden alındıklarından dolayı üretimi ve kaynak dağılımını olumsuz etkilemekteydiler, bununla beraber alınan yüksek vergiler vergi kaçaklığını ve vergi aşındırmasına sebep olmaktaydı (Aydemir, 1996). Tüm bu olumsuzluklar vergi sisteminde bir reform yapılmasını gerektirmiş ve Türkiye’de 1 Ocak 1985 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile Katma Değer Vergisi kabul edilmiştir. KDV’nin kabulü ile nakliyat, PTT hizmetleri, işletme, spor toto ve diğer istihlak vergileri yürürlükten kaldırılmıştır

(Aksoy, 2010). KDV Türk Vergi Sisteminde gelir vergisinden sonra ikinci en büyük vergi oranını kaplamaktadır (Turhan, 2020, s.160).

KDV'nin konusunu üretimden tüketim zincirine kadar oluşan tüm katma değer vergilendirilmesidir (Turhan, 2020, s.167). Türkiye'de KDV'nin oluşabilmesi için bir malın tesliminin Türkiye'de yapılması veya bir hizmetin gerçekleştiği esnada Türkiye'de bulunması gerekmektedir (Aksoy, 2010, s.154). Ayrıca Aksoy (2010)'a göre;

- Her türlü mal ve hizmetin ithal edilmesi
- Diğer faaliyetlerden doğan mal ve hizmetler
- Ticari, Sınai, Zirai ve Serbest Meslekten doğan mal ve hizmetler, Türkiye'de KDV'nin konusunu oluşturmaktadır.

KDV vergi piramidini önleyerek yayılı bir şekilde ödenmesini sağlamaktadır. Ayrıca vergi mal fiyatı içine gizlenerek bireylerin psikolojisine uygun hale getirilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2017). Türkiye'de 01.03.2007 tarihinde kabul edilen yasa ile uygulanan KDV oranların da yasal oran %10 olmakla birlikte I sayılı cetvelde yer alan ekmek gazete gibi temel ürünlerde %1, II sayılı cetvelde bulunan et, süt, peynir, yumurta gibi ürünlerde %8, I ve II sayılı cetvelde yer almayan diğer tüm ürünler için ise %18 olarak belirlenmiştir (Aksoy, 2010, s.159).

➤ **Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)**

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) devletin kanunla sınırlamış olduğu mal ve hizmetlerin vergi kapsamında bulunmasıdır (Turhan, 2020). Ayrıca ÖTV malın fiyatını değiştiren vergi olarak da nitelendirilmektedir (Önder, 2002). ÖTV mal ve hizmetlere kdv aksine sadece tek sefere mahsus uygulanmaktadır (Aksoy, 2010). Hükümet ÖTV uygulanacak mal ve hizmetleri dört liste şeklinde vermiştir (Bilici ve Nurettin Bilici, 2019, s.137; Aksoy 2010, s.354).

- (I) sayılı listede makine yağları, petrol ve petrol ürünleri yer almaktadır.
- (II) sayılı listede motorlu taşıtlar, motosiklet, uçak, helikopter ve yat yer almaktadır.
- (III) sayılı listede tütün ve tütün ürünleri ayrıca alkollü ve kolalı içecekler yer almaktadır.

- (IV) sayılı listede beyaz eşya, elektronik eşya ve tüketimi lüks sayılan mallar yer almaktadır.

ÖTV'ye tabi olan ürünler genellikle lüks gruba giren ürünler olmakla birlikte; ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. ÖTV'ye tabi malları genel olarak üç grupta toplamak mümkündür bunlar (Turhan, 2020, s.324).

- Sağlığa zararı olduğu kabul edilen sigara, alkol, uyuşturucu gibi tüketim ürünleri,
- Tüketimi ve kullanımı lüks kabul edilen mücevher, kürk, beyaz eşya ve elektronik eşyalar
- Kullanımı çevreye zarar veren akaryakıt ürünleri

ÖTV Türkiye'de 2002 yılında kabul edilen bir kanunla yürürlüğe girmekle beraber bir takım özellikleri vardır. Bunlar (Doğan, 2003; Aksoy, 2010; Şener, 2017; Turhan, 2020, s.326);

- ÖTV hazine gelir sağlama amacı dışında negatif dışsallıkları azaltmaya yönelik bir vergi olmaktadır. Örneğin alkol satışına uygulanan ÖTV caydırıcılığı sağlayarak alkol tüketimini azaltmayı amaç edinmektedir.
- ÖTV kapsamındaki mal ve hizmetler devlet kontrolündedir
- ÖTV kapsamında bulunan mal ve hizmetler sınırlı sayıda oldukları için yönetimi kolaydır.
- ÖTV hazine kapsamındaki gelire katkı sağlamaktadır.
- ÖTV kapsamındaki malların sıkı takip edilmesi ve devlet kontrolünde olması ayrıca mükellef sayısının nispeten az olması kaçakçılığı önlemektedir.

➤ **Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)**

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) genel olarak bankacılık ile alakalı finansal işlemlerin vergilendirilmesini amaçlamaktadır. Bununla birlikte BSMV 1956 yılında çıkarılan 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu ile Türk Vergi Sistemine girmiş finansal işlem vergisidir (Çakıcı ve Ceylan, 2014, s.23). BSMV kapsamı içerisinde bulunan işlemler şu şekilde sıralanmaktadır (TUSIAD, 2017);

- “ödünc para verme işlemleri,
- Banka muamele ve hizmetleri,

- *Mevduat faizi vermek veya başka isimlerle faiz ve benzeri menfaatler sağlamak için, sürekli halde para toplama işlemi,*
- *Kendileri veya başkaları adına menkul kıymet alıp satmayı, alım-satıma aracılık etmeyi veya alıp sattıkları menkul kıymet karşılığı borçları ödemeyi taahhüt etmeyi meslek haline getirenlerin bu faaliyetleri”*

BSMV yükümlülüğü için sadece finansal işlem yapılmış olması yetmemekte aynı zamanda finansal işlem sonucu bir gelir elde edilmiş olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde BSMV de vergiyi doğuran olay oluşmuş olmaktadır (Çağan, 1976, s.13). Bingöl (2007) ifadesi ile BSMV de vergiyi doğuran olay için banka, aracı kurum ve sigorta şirketlerinin bir finansal muamelede bulunması ve muamele sonucu kendi lehlerinde bulunan hesaba nakden ve hesaben tahsilat yapılması gerekmektedir. BSMV de kabul edilen yasal oran %15 şeklindedir (Bingöl, 2007, s.45).

2.2.8.3. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Servet bir gerçek kişinin veya tüzel kişinin belirli zaman diliminde sahip olduğu menkul, gayrimenkul tüm mallarının ekonomik değerini kapsayan varlıktır (Bilici ve Nurettin Bilici, 2019, s.146). Bununla birlikte servet vergisi ise bir gerçek kişi veya tüzel kişi hesabında aktif şekilde bulunan menkul kıymet veya kişinin gayrimenkul yatırımının tamamının ya da bir kısmının vergilendirilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Turhan, 2020, s.329). Servet vergileri devlete gelir oluşturmakla beraber, günümüzde hükümet bütçesine yaptığı katkı oldukça azdır (Turhan, 2020). Bununla birlikte vergilemenin sadece ekonomik amacı değil aynı zamanda sosyal amaçları bulunmaktadır bu bağlamda servet vergileri toplumda vergi adaletini sağlamak, yatay ve dikey eşitliğe yardımcı olmak amacını taşımaktadır (Orhaner, 2007). Toplumlarda farklı niteliklerle var olan servet vergilerinin ortak özelliği sadece aktif gelir sağlayan unsurların değil aynı zamanda kişinin varlıklarının da vergi kapsamına alınmasıdır (Akdoğan, 2011, s.412).

➤ Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)

Servet üzerinden dolaysız olarak alınan Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) ilk defa 1957’de kabul edilen kanun ile “*Hususi Otomobil Vergisi*” olarak ortaya çıkmıştır. 1963 yılında ise “*Motorlu Kara Taşıtları Vergisi*” adını alarak sadece hususi otomobilleri vergilendirilmesinden vazgeçilmiş, tüm motorlu araçların

vergilendirilmesi sağlanmıştır (Tuncer, 1966). Son olarak hala kullanılmakta olan MTV 1980 yılında yürürlüğe giren kanun değişikliği ile uçak, helikopter ve diğer motorlu kara taşıtlarını da içerisine alarak şimdiki halini almıştır (Akdoğan, 2011, s.429).

MTV de vergiyi doğuran olay motorlu taşıtların trafik sicil bürolarına kaydı ile başlamaktadır. Ayrıca Türk MTV kanununa göre trafik siciline kaydı bulunmayan motorlu taşıtların trafiğe çıkması yasaklanmıştır (Edizdoğan, 2020, s.245). Pehlivan (2009) motorlu taşıtlar vergisinin konusunu; gerçek ve tüzel kişilere ait bulunan havada veya karada motor gücü ile insan hayvan eşya gibi çeşitli varlıkları taşımaya yarayan araçlar oluşturmaktadır. Ayrıca Uluatam ve Mathibay (2000, s.56) ise motorlu taşıtlar vergisi konusunun oluşabilmesi ve mükellefiyetin doğabilmesini malik olarak taşıt sahibi olmak ve trafik siciline kayıtlı bulunmak gibi kriterlere bağlamaktadır.

Motorlu taşıtlar vergisinde vergiyi doğuran olay taşıtların trafik sicil bürolarına kaydedilmesi ile başlamaktadır (Akdoğan, 2011). Ayrıca motorlu hava taşıtları ve motorlu kara taşıtları vergi kapsamında bulunurken motorlu deniz taşıtları vergi kapsamında bulunmamaktadır (Sarılı, 2010, s.15).

Motorlu taşıtlar vergisinin hesaplanmasında matrah; aracın yaşı, silindir hacmi, beygir gücü, araçta bulunan koltuk sayısı gibi spesifik ölçülere göre hesaplanmaktadır (Pehlivan, 2009). Motorlu taşıtlar vergisi spesifik özellikte ve kişilerin şahsi özelliklerini dikkate almayan objektif bir vergidir (Edizdoğan, 2020).

➤ **Emlak Vergisi**

Emlak vergisi gerçek ve tüzel kişilerin malik sıfatıyla elinde bulundurduğu arsa, arazi ve konut gibi gayrimenkullerin hasılatları yerel yönetime ait olmak üzere vergilendirildiği objektif nitelikteki servet vergisidir (Hacıköylü, 2009, s.65). Emlak vergisi 1931 yılında “*Bina Vergisi*” olarak Türk Vergi Sistemine dahil olmuş, 1970 yılındaki güncellenmeyle “*Emlak Vergisi*” adını almış ve 1986 yılında ise tahsilat yetkisi yerel yönetimlere bırakılmıştır (Şenyüz vd., 2017). Vergi konusu olan bina, arsa ve arazi gibi taşınmazların belediye sınırları içerisinde bulunması ve emlak hizmetlerinin belediyeler tarafından güncellenebildiği gerekçe gösterilerek emlak vergileri yerel yönetim içerisinde yer alan belediyelere bırakılmıştır (Çetinkaya, 2014, s.12).

Emlak vergileri bina arsa ve arazinin değerinin göz önünde tutularak tespit edildiği değer esaslı vergilerdir (Nadaroğlu, 2000, s.100). Ayrıca emlak vergileri her yılın belirli döneminde düzenli olarak alınan periyodik vergilerdir (Erdem vd., 2017). Bununla beraber Turhan (2020) emlak vergilerinin kişilerin şahsi ve ailevi özelliklerini dikkate almayan objektif karakterli vergiler olduğunu ifade etmiştir.

Emlak vergisinde verginin mükellefiyetini bina arsa ve araziye malik sıfatıyla sahip olan yada taşınmazlar üzerinde tasarruf etme yetkisi bulunan gerçek ve tüzel kişiler oluşturmaktadır (Şenyüz vd., 2017, s.167). Arsa ve arazi sahibi olan mükellefler 4 yılda bir sahip oldukları taşınmazları beyanda bulunmaktadırlar. Ayrıca taşınmazlarda bir değişiklik söz konusu olduğunda ilgili bakanlığa bildirme mecburiyetleri bulunmaktadır (Tortop, 1996, s.137).

➤ **Veraset ve İntikal Vergisi**

Gerçek ve tüzel kişilere ait menkul ve gayrimenkullerin karşılıksız olarak el değiştirilmesi durumunda alınan servet vergisidir (Arslan, 2007). Türkiye de 1926 yılında uygulamaya konulan “*Veraset ve İntikal Vergisi*” 1959 yılında çıkan kanun ile “*İntikal Vergisini*” de kapsamına almıştır (Şafak, 2013, s.13). Ayrıca günümüzde hala geçerli olan 7338 sayılı Veraset ve İntikal Kanunu toplam 5 bölüm ve 26 maddeden oluşmaktadır (Bolahatoğlu, 2018, s.76).

Veraset ve intikal vergisi tereke vergisi ve miras payı vergisi olmak üzere iki ayrı şekilde alınmaktadır. Tereke vergisi; ölen kişinin mirasının mirasçılara geçmeden evvel tamamı üzerinden artan oranlı olarak vergisinin alınmasını ifade etmektedir. Tereke vergisi mirasçılara geçmeden evvel alındığından dolayı uygulaması daha basit ve hükümete geliri daha fazla olmaktadır (Karakoç, 1990, s.15). Miras payı vergisi ise ölen kişinin mirasının mirasçılara paylaşılmasından sonra her bir mirasçıdan ayrı ayrı alınmasını ifade etmektedir (Şenyüz vd., 2017). Miras payı vergisinde belirli tutarlar vergi dışında bırakılmaktadır. Ayrıca kişiye intikal eden servetin büyüklüğü ve yakınlık derecesine göre artan oranlılık uygulanmaktadır (Tuncer, 1966). Bununla beraber tereke vergisi objektif karakterli vergi olma özelliği gösterirken Türkiye de uygulanmakta olan miras payı vergisi sübjektif karakterli vergi gurubunda yer almaktadır (Akdoğan, 2011, s.465).

Veraset ve intikal vergisinde mükellef; veraset ve intikal yoluyla mal ediminde bulunan veya karşılıksız olarak mal ediminde bulunan gerçek ve tüzel kişiler olarak gösterilmektedir (Pehlivan, 2009). Bununla beraber veraset ve intikal vergisinde vergiyi doğuran olay; ölen kişi veya gaipliğine karar verilen kişinin ardından mirasçılara kalan veraset ve intikalın gerçekleşmesi ile gerçekleşmektedir (Aksoy, 2010, s.260). Ayrıca sağ olan kişinin bir başkasına yapmış olduğu bağış veya piyango gibi karşılıksız edinimler de veraset ve intikal vergisinde vergiyi doğuran olay olarak nitelendirilmektedir (Akdoğan, 2011).

2.2.9. Matematik ve Faiz Hesapları

Problem bireyin çözemediği bununla beraber çözüm üretme arzusu ile giriştiği uğraştır (Charles, 1992, s.17). Problem çözme matematiğin temel yapıtaşlarından birini oluşturmaktadır (Tanrıseven, 2000, s.54). Polya (1945) problemi ortada var olan bir belirsizliği kaldırmak amacıyla sistemli ve bilinçli adımlar ile ilerleme çabası olarak yorumlamaktadır. Baki (2006) ise problemi bireyin zihnini rahatsız eden ve bireyi çözüm üretmeye yönlendiren bir olgu olarak tanımlamaktadır. Problem birey zihnini meşgul eden bir karmaşadır, o halde çözümde birey zihninde yer almaktadır (Dewey, 1991, s.10). Tanrıseven (2000) problem çözme sürecini; ‘var olan belirsizliği ortadan kaldırmak amaçlı çözüm yolları üretilmesi ve çözümlerin denenmesi süreçlerinin tamamını içeren bilişsel bir olgudur’ şeklinde ifade etmiştir.

Matematik problemi çözmek, genel olarak belirsizliği çözüme kavuşturmak ve elde edilen çözüm ile genellemelere varmak olarak tanımlanmaktadır (Sağlamer, 1980; Güçlü, 2003). Problem çözmekteki en önemli aşama strateji belirleyebilme aşamasıdır. Strateji aşaması bireyin problemi çözümünde en uygun stratejiyi bulmak adına yapmış olduğu plan ve işlem örüntülerinin bütünüdür (Mintzberg, 1994). Bitter, Hatfield ve Edwards (1989, s.54) problem çözme stratejilerinin bireyin tecrübesi ve matematik bilgisi ile doğrudan bağlantısı olduğunu savunmaktadır.

Gerçek veya tüzel kişilerin sahip oldukları fonları belli bir süreliğine bir işte kullanılması bir başkasına aktarması karşılığı elde etmiş olduğu ücrete faiz denilmektedir (Gülsever, 2010, s.16). Diğer bir ifade ile faiz kullanılan fonlar için ödenen bir çeşit kiradır (Gözütok, 2010). Faiz fon kullanan kişi tarafında bir maliyet oluştururken fon kullandıran kişi tarafına ise ek bir ücret oluşturmaktadır (Gözütok, 2010, s.10). Ayrıca faiz bugünkü tüketim ve harcamalardan vazgeçme ve fonları

başkasına devretme işlemi olarak nitelendirilmektedir. Bununla beraber tüketimden vazgeçme karşılığı olarak görülen faiz “*paranın zaman değeri*” olarak da tanımlanabilmektedir (Karmış, 2017, s.54).

Globalleşme ile beraber yatırım ve finansman seçeneklerinin artması hangi seçeneğin birey için daha doğru olduğu kararını zorlaştırmaktadır. Bununla beraber bireylerin kendileri için paranın bugünkü kullanımından vazgeçmelerinin bedelini doğru analiz edebilmeleri açısından faiz hesaplamaları önem arz etmektedir.

Paranın zaman değerinde, aynı para birimi farklı zamanlarda farklı tutarlara denk gelmektedir. Bu durumu çeşitli sebeplerle tanımlamak mümkündür (Gülseven, 2010; Karmış, 2017, s.60):

- Bireyin elinde bulunan paranın bugünkü değerinde risk faktörü düşük fakat zaman süresi arttıkça ekonomik konjoktüre bağlı paranın miktarındaki risk faktörü de artacaktır,
- Birey için bugünkü harcamalar daha kıymetlidir, bugünkü tüketimden vazgeçip gelecekte para elde etmeyi planlayan bireylerin gelecekte kazanacakları para miktarı bugünkü vazgeçilen miktardan daha fazla olmalıdır.

Faiz hesaplama işlemi anaparanın vade süresi sonuna kadar sabit kalıp kalmayacağı bakımından iki farklı şekilde hesaplanmaktadır (Tuna ve Yılmaz, 2018, s.25).

“**Basit Faiz**”: genellikle bir yıldan daha kısa süreli işlemler için uygulanan anaparanın vade sonuna kadar aynı kaldığı ve sadece faiz oranlarının hesaplandığı faiz türüdür (Tuna ve Yılmaz, 2018). Basit faiz hesaplamalarında aşağıda verilen formüllerden yararlanılmaktadır (Gülseven, 2010, s.13)

Denklem 0.1: Basit Faiz Formülü

$$\text{“Yıllık Basit Faiz Tutarı: } F = \frac{a \times n \times t}{100}$$

$$\text{Aylık Basit Faiz Tutarı: } F = \frac{a \times n \times t}{100 \times 12}$$

$$\text{Günlük Basit Faiz Tutarı: } F = \frac{a \times n \times t}{100 \times 360}$$

$F = \text{Faiz Tutarı}$

$a = \text{Anapara}$

$n = \text{Faiz oranı}$

$t = \text{geçen zaman, süre}$

“**Bileşik Faiz**”: yatırım için ayrılan fonların bir yıldan daha uzun sürmesi halinde uygulanan faiz türüdür (Karmış, 2017). Diğer bir ifade ile bir dönemde hesaplanan faizin anaparaya eklenerek yeni dönemde tekrar işleme alındığı faiz hesaplama türüdür (Gözütok, 2010, s.34). Bileşik faiz hesaplaması aşağıdaki formüller yardımı ile yapılmaktadır (Ceylan, 2014);

Denklem 0.2: Bileşik Faiz Formülü

$$A = P \cdot (1 + i)^n$$

$P = \text{Anapara}$

$i = \text{Dönem Faizi}$

$n = \text{Tekrarlanma süresini ifade etmektedir.}$

Ayrıca formülü detaylandırmak gerekirse;

$$\text{Yıllık} = P \cdot (1 + i)$$

$$\text{Çeyrek Dönemler} = P \cdot \left(1 + \frac{i}{4}\right)^4$$

$$\text{Aylık Dönemler} = P \cdot \left(1 + \frac{i}{12}\right)^{12},$$

Şeklinde gösterilebilmektedir.

2.3. FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER

Globalleşen dünyada serbest hale gelen piyasa koşulları ve sürekli gelişen teknoloji finansal olayları daha karmaşık hale getirmiş ve bireylerin finans ile alakalı bilgi ve tecrübeleri önem kazanmıştır (Sarıgül, 2019, s.76). Ülkelerin farklı demografik ve kültürel yapıları dolayısıyla finansal eğitim anlamında ortak bir mutabakat sağlanamamıştır (Güler, 2015, s.15). Bu bağlamda Dünya’da ve Türkiye’de

finansal eğitim seviyesinin artması için kamu kurumları ve finans kuruluşları tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

2.3.1. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

2.3.1.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Bireylerin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmeye yönelik politikalar yürütmekte olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 30 Eylül 1961 yılında Paris'te kurulmuştur (Satoğlu, 2014, s.14). Ayrıca OECD finansal eğitim ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için kapsamlı çalışmalar yapan uluslararası bir örgüttür (Sarıgül, 2019).

OECD üye ülkelere ve gelişmekte olan ülkelerde işsizliğe çözüm bulmak, ülke refahına katkıda bulunmak gibi amaçlarla kurulmuş olup, finansal okuryazarlık ile alakalı çalışmalarına 2003 yılında başlamıştır (Gökmen, 2012, s.145). Ayrıca OECD dünyadaki finansal okuryazarlığı raporlar ve anketler düzenleyerek kamuoyuna sunmakta ve bu raporlar ışığında devletlerin nitelikli finansal eğitim vermeleri için öneriler sunmaktadır. Bu önerileri sunmasının maksadı üye ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin yaşam standartlarının iyileşmesini sağlamaktır (OECD, 2020).

OECD 2003 yılında kendisine üye ülkeler ve üye olmayan bazı ülkelerin mevcut finans eğitimlerini araştırmış, yeterlilik düzeylerini kontrol etmiş ve eksiklikleri saptamıştır. Bireylerin finansal eğitim seviyelerinin yükseltilmesi için iki aşamadan oluşan bir proje hazırlanmıştır. Projenin birinci aşamasında, ülkelerin finansal eğitim programlarının verimliliği ve geliştirilmesi yönünde öneriler yer alırken, projenin ikinci aşamasında ise finansal eğitim kılavuzları yayınlanarak bireylerin ve yatırımcıların eğitim düzeyinin artmasına yardımcı olmak yer almıştır (Gökmen, 2012). Ayrıca OECD finansal eğitim projesini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır (Gökmen, 2012, s.189);

- Dünya genelinde finansal eğitim üzerine yazılmış olan uluslararası çalışmaların ve yapılmış anketlerin yayınlanması,
- Finansal farkındalık ve finansal eğitimlerle alakalı dünya genelinde ortak kabul edilecek çalışmalar yapılması,

- Finansal eğitimin geliştirilmesi için uluslararası iş birliği ve farkındalık oluşturmaktır.

OECD'nin yapmış olduğu çalışmalar “Uluslararası Mali Eğitim Ağı (INFE)” ve “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA)” ile daha kapsamlı hale gelmiştir (Gültekin, 2020, s.67).

Uluslararası Mali Eğitim Ağı (INFE) 2008 yılında 46 ülke katılımıyla kurulmuştur. Düzenlemiş olduğu raporlar aracılığı ile kamuoyunu bilgilendirme amacı taşıyan bir OECD kuruluşudur. OECD/INFE üye ülkeler için uluslararası bir platform oluşturarak Üye ülkelerin tecrübelerini paylaştığı, finansal farkındalık, finansal eğitim, yatırım ve tasarruf eğitimleri gibi finansal konularda stratejiler oluşturan bir kuruluştur. Ayrıca ilgili konularda veri analizi yapılarak örnek uygulamalar incelenmekte ve sonuçlar rapor edilerek kamuoyuna sunulmaktadır (OECD, 2012).

PISA, OECD'ye ait bir eğitim araştırma merkezidir. Öğrencilerin okullarda aldıkları fen bilimleri matematik gibi teorik derslerin yeterliliğini ve öğrencilerin günlük hayatındaki yerini araştırmaktadır (İçke, 2017, s.35). 1997'den bu yana faaliyet göstermekte olan kuruluş, özellikle PISA 2012'de 46 ülke katılımı ile ülkelerin finansal okuryazarlığı ve eğitim durumlarını ölçmek amaçlı 15 yaşındaki öğrenciler üzerinde uygulanan anketlerle çalışmalar gerçekleştirmiştir. Hazırlanan rapora göre bireylerin finansal okuryazarlığa erişebilmesi için erken dönem eğitimlerin oldukça önemli olduğu belirlenmiştir (PISA, 2012).

2.3.1.2. Avrupa Birliği (AB)

Avrupa Birliği (AB) 1957 yılında kurulan 27 üye ülkesi bulunmakla birlikte temel amacı üye ülkelerin yaşam standartlarını iyileştirmek olan ekonomik ve siyasi bir örgüttür. Finansal okuryazarlık ile alakalı çalışmaları Avrupa birliğinin bağımsız yürütme kollarından biri olan Avrupa Komisyonu Yürütmektedir (AB, 2020).

Finansal okuryazarlığın dünyada artan önemi karşısında Avrupa Birliği de çeşitli çalışmalar yapmıştır. Avrupa Birliği temsilcileri daha etkili finansal okuryazarlık eğitimlerinin nasıl olması gerektiği konulu sempozyum düzenlemiş finansal okuryazarlığın bireyler ve ülke ekonomileri açısından önemini vurgulayan tebliğler yayınlamışlardır (Temizel ve Özgürel, 2015, s.87). Avrupa Komisyonu 2003 yılında “Yetişkinler için Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları” adıyla www.dolceta.edu web

sitesini aktif kullanıma geçirmiştir. Ayrıca 2003 yılında www.dolceta.edu adıyla aktif olan site 2013 yılında www.europeanconsumersunion.eu adresine taşınarak tüketici dernekleri, devlet kurumları, eğitim uzmanları ve ebeveynlerin bilgi ve tecrübelerini paylaşabildiği eğitim amaçlı bir platforma dönüşmüştür (Bedir, 2020, s.50)

“Yetişkinler için Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları” üye ülkelere iki bölüm halinde finansal eğitimle alakalı hususları sıralamaktadır, birinci bölümünde tüketicilerin faydalanması için;

- Bütçe yönetimi
- Para yönetimi
- Ödemeler
- Krediler
- Yatırım ve tasarruflar
- Ayrıca tüketiciler için makaleler, kitaplar online testler yer almaktadır.

İkinci bölümünde ise; öğretmenler ve eğitim uzmanları için,

- Tasarruf
- Tüketici eğitimi
- Para yönetme becerisi gibi konularla alakalı ilköğretim ve ortaöğretim müfredatlarında yer alan programlar, sözlükler ve ders içerikleri bilgilerine yer vermektedir (Figueira, 2007, s.32).

Avrupa komisyonu, öğrencilerin yararlanması için; içerisinde tüketici hakları, borçlanmanın nasıl yapılması gerektiği ve para yönetimi gibi konuların bulunduğu “Avrupa Günlüğü” adlı bir kitapçık yayınlamıştır (Bedir, 2020, s.27).

Finansal eğitim kapsamında 30 Nisan 2008’de “*Expert Group on Financial Education*”(EGFE) kurulmuştur. Bu örgüt finansal eğitimin bireye ekonomilere ve toplumlara faydalarını anlatmak, finansal eğitim organizasyonları düzenlemek, çalışmalar yapmak ve finansal eğitim organizasyonları için belli bir standart belirlemek gibi amaçlar taşımaktadır (Özgüler, 2013, s.32).

2.3.1.3. Dünya Bankası (WB)

WB 1944 yılında faaliyete geçmiş, 189 üye ülkesi ve içerisinde çeşitli lokasyonlar bulunan bir örgütlenmedir. Dünya bankası yapılanması içerisinde;

“Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası” (IBRD), “Uluslararası Kalkınma Derneği” (IDA), “Uluslararası Finans Kurumu” (IFC), “Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı”(MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezi”(ICSID) bulunmaktadır (Dünya Bankası, 2020).

WB 2010 yılında “Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık” adıyla özel sektör ve bazı devlet kurumlarının katılım sağladığı küresel bir organizasyon gerçekleştirmiştir. Bu küresel organizasyonun amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Güler, 2015);

- Finansal kurumlardan kaynaklanan hatalar sonucu tüketiciye tazminat verilmesini sağlamak,
- Finansal araçların bireyler açısından daha güvenli kullanılmasını sağlamak,
- Finansal araçlar ve hizmetleri yalın hale getirerek bireylerin daha rasyonel ve uygun fiyatlı alışveriş yapmalarına olanak sağlamak.

WB’ye üye ülkeler ve tüm dünyada finansal okuryazarlığın yükselmesi ve finansal okuryazarlığın artması için her yıl ikişer kez olmak üzere workshop şeklinde eğitimler düzenlemektedir. Bu eğitimlerin içeriği şu şekilde sıralanmaktadır (Hayta, 2011, s.148);

- Sermaye piyasası tanıtımı,
- Emeklilik sistemi tanıtımı,
- Finansal yatırımın içeriği ve nasıl yapılması gerektiği,
- Portföy oluşturma ilkeleri,
- Aile bütçe denkleştirme,
- Financial Times gibi finansal okuryazarlığı artırma amacı taşıyan kaynakları anlama metodları,
- Web sitelerinde finansal okuryazarlığın nasıl geliştirilebileceği hakkında bilgilendirme,
- Finansal okuryazarlıkla alakalı kapsamlı çalışmalar ve makaleler
- Finansal araçların doğru anlaşılabilmesi için finansal araç tanıtımı,

2.3.2. Ülkeler Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Finansal okuryazarlık bireylerin ve hane halkının olduğu kadar ülke ekonomileri içinde oldukça önemlidir (Taşçı, 2011, s.20). Finansal okuryazarlığın ülke düzeyinde artması finansal riskleri azaltmaktadır (Temizel ve Bayram, 2011). Ayrıca son yıllardaki finansal ürünlerin, hizmetlerin çeşitlenmesi ve finansal piyasaların genişleyerek işlem hacimlerinin artması finans kurumlarını tedirgin etmektedir (Altıntaş, 2008). Daha başka bir ifade ile ülkelerin ekonomik sınırlarının olmaması sebebiyle bir ülkede yaşanan ekonomik kriz tüm dünyanın etkilenmesine sebep olabilmektedir bu sebeple başta hükümetler olmak üzere sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıflar finansal okuryazarlığın artmasına yönelik çalışmalara önem vermektedirler (Sarigül, 2019). Çalışmanın bu kısmında finansal okuryazarlığın önemi üzerinde durup, bireylerin, kamu kurumlarının ve özel kuruluşların farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalar yaptıklarından dolayı Amerika, İngiltere, Almanya, Japonya ve Fransa da yapılan finansal okuryazarlık ile alakalı faaliyetlere yer verilmiştir.

2.3.2.1. Amerika Bileşik Devletleri (ABD) Tarafından Yürütülen Faaliyetler

ABD finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve yükseltilmesi konuları ile alakalı dünyada en fazla araştırma yapan ülkeler arasında gösterilmektedir. Bilhassa 2003 yılında yaşanmış olan “*mortgage krizi*” sonrası finansal bilginin ve farkındalığın önemi anlaşılmış ve finansal eğitimler daha yaygın hale gelmiştir (Bedir, 2020, s.35).

FED kendi bünyesinde bulunan www.buildingwealth.org sitesinde öğrenciler, öğretmenler, yatırımcı ve finansal eğitimler için bilgi kılavuzları yayınlamaktadır. Ayrıca bu site ile kullanıcılar, tasarruf, bütçe, kredi, borç, yatırım gibi konular ile alakalı bilgi edinebilmektedir (Güler, 2015). Ayrıca Hayta (2011) FED in finansal okuryazarlığa vermiş olduğu önem neticesinde kendi sitesinde finansal okuryazarlığa ait bilgiler yayınladığını ve sivil toplum kuruluşları ile finansal eğitim konusunda geniş kapsamlı bir işbirliği sağladığını belirtmiştir.

1934 yılında kurulmuş olan “*Amerika Sermaye Piyasası Kurulu*” (SEC) yatırımcıların piyasada daha aktif rol alabilmeleri için piyasaların güvenli işlem

altyapısının oluşturulması amacıyla kurulmuştur (Satoğlu, 2014, s.17). 1984 yılında ilk faaliyetlerine başlayan “*Finansal Eğitim Ulusal Vakfı*” (NEFE) Amerika da bulunan bireylerin finansal refahını arttırmayı amaçlamaktadır (Bedir, 2020). Bireylerin yaşamlarında bulunan finansal fırsatları doğru değerlendirmeleri ve rasyonel kararlar verebilmeleri için finans programları gerçekleştirmektedir (Sarigül,2019). NEFE bireylerin finansal refahını arttırmak için çeşitli faaliyetler düzenlemektedir bunlar (Altıntaş, 2008, s.124);

- Amerika’da yaşayan bireylerin emeklilik sonrası rahat yaşayabilmeleri için yardımcı olmak,
- Amerika’da yaşayan gençlere para yönetim becerisi kazandırmak,
- Bireylerin finansal eğitim için ihtiyaç duymuş oldukları konuları düzenlemek
- Bireylere doğru yatırım yapabilme becerisi kazandırmak,
- Bireylere tasarruf yapabilme becerisini kazandırmak,

1995 yılında kurulan “*Amerikan Tasarruf Eğitimi Konseyi*” (ASEC) ile birlikte Amerika’da finansal okuryazarlık alanında ilk resmi çalışmalar başlamıştır (Altıntaş, 2008). Hükümet ve özel sektörün ortaklaşa kurmuş olduğu bu organizasyon tasarruf bilinci ve emeklilik sonrası bireylerin rahat yaşayabilmeleri için nasıl planlamalar yapmaları gerektiği ile alakalı çalışmalar yapmıştır (Hayta, 2011, s.189).

1995 yılında finansal eğitim gönüllüleri tarafından kurulan “*Jump Start Koalisyonu*” herhangi bir kar amacı gütmeyen ortaöğretim ve lisans düzeyi öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesini ölçmekte ve elde ettiği bulguları “*Ulusal Rezerv Kurulun da*” yayınlamaktadır. Ayrıca bu koalisyon orta öğretim ve lisans düzeyi eğitim veren okulların müfredatının finansal okuryazarlığa uygunluğunu denetlemekte ve eğitim kurulları ile birlikte organize olarak çalışmalar yapmaktadır (Jumpstar, 2020). Jumpstar Koalisyonu 1997 yılından itibaren yılda iki kere olmak üzere orta öğretim ve lisans düzeyi öğrencilerin finansal seviyelerini belirlemek amaçlı ölçümler yapmaktadır (Mandell, 2008, s. 26).

2003 yılında içerisinde Amerika Merkez Bankası ve Menkul Kıymetler Borsa Komisyonunun bulunduğu, hazine bakanının komisyona başkanlık yaptığı 22 federal kurumun birleşmesiyle “*Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu*” (FLEC) kurulmuştur (Özgüler, 2013). Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu finansal

eğitim stratejileri oluşturmak ve finansal eğitimi geniş bir tabana yaymak amacı yanı sıra dergi gibi kaynaklar hazırlamakta ve uluslararası konferanslar dzenlemektedir (Hayta, 2011).

“*Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu*” (FLEC) Amerika Birleşik Devletlerinde ulusal bir strateji oluşturmak amaçlı “*mymoney.gov*” adıyla web sitesi kurmuştur. Bireylere kurulan web sitesi aracılığı ile bir takım stratejiler benimsetilmiştir (FLEC, 2020).

- Kazanç Stratejisi: bireylere çalışma sonucu elde ettikleri maaş, maaştan yapılan kesinti ve stopajlar, işyerinden tazminat talep edebilme gibi konularda bilgi verirken, emeklilik sonrasında rahat hayat srebilmesi için geleceğe yatırım yapması gerektiği ile alakalı telkinde bulunur.
- Borçlanma Stratejisi: bireyleri faturalarını zamanında ödemesi gerektiği, kredi çekerken nelere dikkat edilmesi, kredi faiz oranları ve bireylerin kredi geçmişlerini sıkı tutmaları noktasında dikkatli davranmaları gibi konularda bireylere bilgi vermekte ve telkinde bulunmaktadır.
- Tasarruf ve Yatırım Stratejisi: bireylerin planlanmamış olağanüstü harcamaları için banka mevduat hesaplarında küçükte olsa tasarrufta bulunmalarını gerektiğinin önemine vurgu yaparak, tasarrufun nasıl daha etkili yapılabileceği hakkında bilgi vermektedir.
- Harcama Stratejisi: harcamaların belli bir plan ve bütçe dahilinde yapılması gerektiğine vurgu yaparken, gereksiz harcamalardan kaçınmanın püf noktalarına değinmektedir.
- Koruma stratejisi: bireylerin mali durumlarını nasıl korumaları gerektiği hakkında bilgiler verirken, mali dolandırıcılığa karşı önlem almaları, hesaplarını dzenli kontrol etmelerini ve sigorta yapmaları gerektiği ile alakalı telkinlerde bulunmaktadır.

2.3.2.2. İngiltere Tarafından Yürütölen Faaliyetler

İngiltere’de 1997 de kurulmuş olan “*Finansal Servis Otoritesi*” (FSA) finansal ürünler ve hizmetlerin bireyler tarafından anlaşılabilmesi ve finansal eğitim seviyesinin yükseltilmesi amacıyla kurulmuştur. FSA 2013 tarihinde feshedilerek “*Financial Conduct Authority*” ve “*Bank Of England*” olarak ikili sisteme geçilmiştir

(FSA, 2020). FSA bireylere finansal sistemleri tanıtmanın yanı sıra yatırım araçları hakkında da bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Özçam, 2006, s. 27).

FSA bireylere para yönetimi becerisi kazandırmak amacıyla “*Money Made Clear*” adlı web sitesini kurmuştur. Kurulan web sitesinde “tüketici hakları” başlığı ile finansal ürünler, finans araçları, tüketicinin sahip olduğu haklar, sigorta ve yatırım gibi konular ile alakalı bireyler bilgilendirilmiştir (Özgüler ve Temizel, 2015). FSA kuruluşunda 2 temel ilke benimsemiştir bunlar (Mason ve Wilson, 2000, s.25);

- Bireylere rasyonel finansal planlama yapabilme becerisi sağlamak için doğru ve tarafsız bilgi sunma,
- Bireyleri temel finansal araçlar hakkında fikir sahibi yapabilmek için finansal eğitim,

2010 yılında kurulan “*Parasal Danışma Hizmeti*” bireylere çevrimiçi destek sağlayarak finansal konular ile alakalı telefon aracılığı ile bilgilendirme sağlamaktadır (Gökmen, 2012, s.159).

2.3.2.3. Almanya Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Almanya Avrupa birliği ülkeleri içerisinde finansal okuryazarlığa önem veren ve bireyleri bilgilendirmek için çalışmalar yapan ülkeler arasındadır (Gökmen, 2012). Almanya da finansal okuryazarlığı tespit etmeye yönelik Koenen ve Lusardi (2011)’nin yapmış olduğu bir çalışmada genel anlamda ülkedeki finansal okuryazarlık seviyesinin orta düzeyde olduğu ve erkeklerin finansal okuryazarlığının kadınlara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Dağdelen (2017, s.38) Almanya’nın batısında yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin doğusunda yaşayan bireylere oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Almanya da bireylerin finansal ürünleri tanınması amacıyla kurulmuş web siteleri bulunmakta, gençlerin finansal işlemleri anlayabilmeleri için seminer ve programlar yapılmaktadır (Ekşit ve Ertan, 2011, s.38).

2.3.2.4. Japonya Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Dünyadaki öncü ülkelerden biri olarak görülen Japonya, 2000 yılında FSA’nın Japonya’da hazırlamış olduğu raporda; Japon ekonominin büyümesinde finansal okuryazarlığın önemine dikkat çekmiş, finansal eğitimlerin yaygınlaşması

gerekliliğine vurgu yapmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015). Ayrıca Japonya da 2007 yılındaki kanun değişikliği ile yatırımcıların korunması ve finansal eğitim öncelikli yaptırımlar kanun kapsamına alınmıştır (Altaş, 2008, s.36).

Japonya dünyanın en gelişmiş ekonomilerinden biri olmasına rağmen, finansal okuryazarlık düzeyinin yeterince gelişmediği Seika (2011)'nın yapmış olduğu "*Financial Literacy and Retirement Planning in Japan*" adlı çalışmada belirtilmiştir. Yapılan çalışmaya göre düşük gelir gruplarındaki kadınlar ve gençler yüksek gelir grubunda bulunanlara oranla daha düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahiptir.

"*Merkezi Finansal Bilgi Hizmetleri Konseyi*" Japonya'da yaşayan bireylerin finansal bilgi ve tecrübesini arttırarak rutin finansal işlem kabiliyetlerini arttırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca temel finansal bilgiler ve aile bütçesini geliştirmek amaçlı "*çocuk bankası*" "*tasarruf kampanyası*" "*çocuklara yönelik eğitici TV dizileri*" "*finansal okuryazarlık için tüketici eğitim kılavuzu*" gibi kapsamlı çalışmalar yapmıştır (Merkezi Finansal Bilgi Hizmetleri Konseyi, 2020).

Japonya Aracı Kuruluşlar Birliği (JSDA) öğretmenlerle ortak yaptığı çalışmada finansal eğitimi ülkenin tüm okullarına yayarak finansal eğitim seviyesini gençlerde arttırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca JSDA kapsamında hazırlanan "Menkul Kıymet Bilinirliğinin Yaygınlaşması" adlı projede Tokyo borsası ile web tabanlı borsa arasında yarışmalar düzenlenmektedir (JSDA, 2020).

2.3.2.5. Avustralya Tarafından Yürütülen Faaliyetler

2005 yılında Avustralya da "*Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırımlar Komisyonu*" (ASIC) tarafından "*Finansal Okuryazarlık Vakfı*" (FLD) kurulmuştur (Temizel ve Özgüler, 2015). Kurulan vakıf, para yönetimi, etkin bütçe planlaması, tasarruf bilinci, sigorta ürünleri tanıtımı, finansal dolandırıcılık, kredi kullanımı gibi finansal konularla alakalı kurulmuş olan www.moneysmart.gov web sitesi üzerinden bireylere bilgi vermektedir. Ayrıca okullara finansal eğitim bursu kapsamında ödenek sağlayarak finansal okuryazarlığın gelişimini desteklemektedir (ASIC, 2020).

FLD finansal okuryazarlığı arttırmak için finansal eğitimi geniş bir tabana yayarak, ilköğretim müfredatında geniş yer kaplaması gerektiğinin altını çizmiş ve finansal eğitimin ilköğretimden başlaması gerektiği vurgusunu yapmıştır. Ayrıca öğrenciler ile sınırlı kalmayıp öğretmenlere de finansal eğitimler verilmesi gerektiğini

belirtmiştir (Temizel ve Özgüler, 2015, s.48). Ayrıca Satoğlu (2014)'e göre Avustralya da yaşayan bireyler para yönetimi, kredi kullanımını, tasarruf gibi finansal konuları bilmelerine rağmen, yatırım, emeklilik ve sigorta gibi daha karmaşık finansal işlemler hakkında daha az finansal bilgiye sahip olmaktadır.

2.3.3. Türkiye’de Yürütülen Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Bireylerin yanlış mali kararlar alması finansal ürünleri yeterince tanımamalarından kaynaklı hatalı finansal işlemlerde bulunmaları ülke ekonomileri için olumsuz bir durum meydana getirmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kalkması ve ülke ekonomisinin kalkınması için finansal okuryazarlık faaliyetleri sürekli olarak artmaktadır (Dağdelen, 2017, s.19). Türkiye’de 2001 krizi sonrasında finansal sistem ve bankacılık sisteminde köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bilhassa 2008-2009 krizi sonrasında halkın finansal farkındalığının artması ve finansal okuryazarlık kavramları önemli hale gelmiştir (Gültekin, 2020).

Altıntaş (2008)’a göre finansal okuryazarlığın Türkiye’de yeterince gelişmemiş olması aşağıdaki sebeplere bağlanmaktadır;

- Ekonomide sık sık meydana gelen dalgalanmalar ve istikrarsızlık,
- Finansal piyasalarda sistematik bir altyapının bulunmaması,
- Ekonomik ve siyasi gelişmelerin finansal gelişmelerden daha fazla önemsenmesi,

Türkiye’de hükümet tarafından, bağımsız kuruluşlar tarafından ve özel bankalar tarafından yürütülmekte olan finansal okuryazarlık ve finansal eğitime ilişkin faaliyetler aşağıda verilmektedir.

2.3.3.1. Hükümet Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’de yürütülmekte olan finansal okuryazarlık ve finansal eğitim faaliyetleri kuruluşlar ve hükümet kurumları tarafından birbirinden bağımsız olarak sürdürülmektedir. Yapılan faaliyetlerin etkinliğini arttırmak için kurumların ve kuruluşların ortak bir platformda birleşmeleri son derece önemlidir (TCMB, 2020).

Türkiye’de 2014 tarihinde resmi gazetede yayımlanan “*Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*” genelge ile kurum ve kuruluşların ortak bir platformda toplanması hedeflenmiştir (Gültekin, 2020, s.29).

➤ **Merkez Bankası (TCMB)**

Merkez Bankası’nın temel amacı piyasa istikrarının sağlanması için finansal sistemdeki piyasaları ve bankaları denetlemektir. Merkez bankası bu görevini yerine getirirken finansal sistem akışı içerisindeki finansal okuryazarlık ve eğitimine oldukça önem vermektedir (Temizel ve Özgüler, 2015). Diğer bir ifade ile merkez bankaları sahip oldukları bilgi birikimleri ve güvenilirlikleri ile finansal eğitim ve finansal okuryazarlık faaliyetlerinde büyük önem taşımaktadırlar (Işık, 2011, s.17).

2011 tarihinde T.C. Merkez Bankası ve Sermaye Piyasası Kurulu organizasyonu ile “*Finansal Eğitim, Finansal Farkındalık: Finansal Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler*” adlı uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Yapılan konferansta uluslararası platformda yapılan çalışmalar, finansal farkındalık, finansal eğitim ülkelerin finansal iniş çıkışları ve finansal sorunlara nasıl çözüm buldukları gibi konular konuşulmuştur. Ayrıca Türkiye’de uygulanan finansal eğitim stratejilerine değinilmiştir (TCMB, 2020).

T.C. Merkez Bankası 2011 yılında “*Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Eğitim ve Finansal Hizmetlere Erişim*” adında bir kitapçık yayınlanmıştır. Yayınlanan bu kitapçıkta, finansal farkındalık ve finansal eğitimin gerekliliği anlatılmış ayrıca Dünya’da ve Türkiye’de merkez bankalarının finansal eğitim içerisindeki rolüne değinilmiştir (Ünal, 2018, s.12).

T.C. Merkez Bankası bireylerde “*Tasarruf bilinci*” ve “*Kuruş Kullanımının Özendirilmesi*” adlı programlarda öncü kuruluş olarak görevlendirilmiştir. Bu kapsamda Merkez Bankası kuruş kullanımı yönetimine vurgu yapmak için “*Tasarruf Kuruş ile Başlar*” sloganı ile halkı bilinçlendirme kampanyası yapmıştır. Ayrıca Merkez Bankası çocuklara yönelik Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından aylık yayınlanmakta olan “*Kuruş Ailesi*” adlı öykü ile tasarruf bilincini çocuk yaştaki bireylere kazandırmayı amaçlamıştır (TCMB, 2015).

T.C. Merkez Bankası finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek amaçlı ve Merkez Bankasını tanıtımı için web sitesinde her yaş grubuna hitap eden “*Herkes İçin Ekonomi*” adlı program ve etkinlikler başlatmıştır. Program kapsamında çocuklara oyunlar şeklinde ve çizgi film olarak hazırlanmış olan etkinliklerle tasarruf bilinci, para kavramı, para yönetimi, merkez bankası işlevleri gibi konular işlenmektedir (TCMB, 2020).

➤ **Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)**

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) bireylerin ellerindeki birikimleri sermaye piyasalarına yönlendirmek ve sermaye piyasalarında fon arzını arttırabilmek için finansal farkındalık ve finansal okuryazarlığa önem veren çalışmalar yürütmektedir (SPK, 2013). Bahçuvan (2011) Türkiye’de sermaye piyasası araçlarının bireyler tarafından yeterince bilinmediğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu bilinmezliğe bağlı olarak bireylerin yatırım yaptığı şirket/kuruluş getirisini, satış oranını ve gelecekteki durumu hakkında yeterince analiz yapamadığını belirterek SPK’ya bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için büyük bir rol düştüğünü bildirmiştir. Bununla beraber Altıntaş (2008) finansal okuryazarlık seviyesinin arttıkça toplumun bilinçli hale geleceğini finansal dolandırıcılığın azalarak hükümetin finans kurumlarına duyulan güvenin artacağını belirtmektedir.

SPK 2011 yılında finansal eğitimleri desteklemek ve finansal farkındalığı arttırmak amacıyla www.yatirimyapiyorum.gov.tr web sitesini kurmuştur. Bunun yanı sıra yine 2011 yılında “Yatırım Yapıyorum” adlı sayfayı Facebook ta kurarak daha fazla yatırımcıya ulaşmayı ve yatırımcıları doğru bilgilendirerek sermaye piyasalarına yönlendirmeyi amaçlamıştır (Özgüler, 2013, s.13). Ayrıca kurulan web sitesinde yatırımcılara bilgi anlamında destek amaçlı sözlük, videolu anlatım, resimli şekiller gibi araçlarla destek sağlanmaktadır (SPK, 2013).

2012 yılında SPK ve “*Türkiye Sermaye Piyasası Birliği*”, “*İstanbul Menkul Kıymetler Borsası*”, “*Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası*”, “*Takas ve Saklama Bankası*”, “*Merkezi Kayıt Kuruluşu*”, “*Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Merkezi*”, “*Türkiye Kurumsal Yatırımcı ve Yönetici Derneği*” ve “*İstanbul Altın Borsası*” arasında, “*Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü*” imzalanmıştır. İmzalanan protokolün temel amaçları, Türkiye’deki

finansal okuryazarlığı arttırmak, sermaye piyasalarına yönelik farkındalık oluşturmak, sermaye piyasalarını yurtiçinde ve yurtdışında tanıtımını yapmak ve İstanbul'un finans merkezi haline gelmesine yardımcı olmaktır (Güler, 2015, s.8). Yapılan protokolün amaç ve faaliyetleri şu şekilde sıralanmaktadır (Güler, 2015);

- Finansal eğitim kapsamında protokole üye olan kuruluşların her türlü bilgiye rahat erişimlerini sağlamak amacıyla, her kuruluşların oluşturulan ortak bir şablon altında doküman hazırlaması,
- Yapılan eğitimler yanı sıra çeşitli dernek, oda, vakıf ve kuruluşlar ile bilgi alışverişi amaçlı yüz yüze görüşmeler yapılması,
- Protokole taraf olan kuruluşların kendi üye ve çalışanlarına hizmet içi eğitim kapsamında, program ve çalıştay düzenlenmesi,
- SPK tarafından yatırım sahiplerinin finansal bilgiye rahat erişimini sağlamak amacıyla internet sitesi kurulmuştur.

SPK 2014 yılında “*Milli Eğitim Bakanlığı*” (MEB) ile imzalanan protokol ile ilköğretim, lise ve öğretmenlerin içerisinde bulunduğu finansal farkındalık ve finansal eğitim amaçlı çalışmalar yapılması kararı almıştır. Bu protokol kapsamındaki kararlar aşağıdaki şekliyle özetlenebilmektedir (SPK, 2020).

- Çocukların, gençlerin veya öğretmenlerin temel düzey finans bilgilerini geliştirmek amaçlı, oyun, yarışma gibi etkinlikler yapılması
- Dijital ortamda erişime açılan eğitim ve içeriklerin, “*Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Bilişim Ağı*” (EBA) ve EBA marketten ücretsiz olarak temin edilebilmesi,

➤ **Borsa İstanbul (BIST)**

Borsa İstanbul (BIST), 2013 yılında Türkiye sermaye piyasalarında bulunan bütün borsaları tek çatı altına toplayarak borsacılık faaliyetlerinde bulunan kuruluş olarak ifade edilmektedir (Bedir, 2020, s.27). 2012 yılında BIST'in “*Yatırımcı Bilgilendirme Hizmetleri Kurumsal İletişim Müdürlüğü*” kapsamında “*Yatırımcı Danışma Merkezi*” kurulmuştur. Kurulan merkez yazılı, sözlü, mail veya telefon aracılığı ile başvuru yapan yatırımcı bireylere, hak ve sorumlulukları, bilgi ve veri aktarımı yapmayı amaçlamıştır (Güler, 2015, s.12). Ayrıca 2012 yılında BIST ve

Anadolu üniversitesi arasında finansal eğitim ve finansal farkındalığın artması ve yatırımcıları bilgilendirilmesi amacıyla işbirliği protokolü imzalanmıştır. İmzalanan protokol kapsamında panel, konferans ve sempozyum gibi etkinliklerin yapılması planlanmıştır (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016). BIST tarafından düzenlenmekte olan finansal eğitim faaliyetleri şu şekilde sıralanabilmektedir (BIST, 2020);

- Lisans, lisansüstü ve doktora öğrencilerine yönelik ikişer haftalık toplamda 18 dönem olmak üzere, borsalar hakkında bilgi vermek ve BIST tanıtımını yapmak amaçlı eğitimler düzenlenmektedir.
- “Bilinçli Yatırımcı” adlı web sitesi oluşturularak bireylere ücretsiz bir üyelik sistemi ile sermaye piyasaları hakkında bilgi vermektedir.
- “Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasaları” (VİOP) ile alakalı yatırımcı bireylere eğitim programları düzenlenmektedir.

➤ **Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı**

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı finansal okuryazarlık seviyesini arttırmak amaçlı çalışma ve programlar düzenlemektedir. Aile Eğitim Programı çerçevesinde “Finansal Okuryazarlık” kitapçığı hazırlanmıştır. Hazırlanan kitapçıkta bireylerin finansal okuryazarlığına katkı sağlamak amaçlı bütçe planlama, para yönetimi, kredi kartı kullanımı gibi bilgiler yer almaktadır (Şarlak, 2012, s.5). Ayrıca 2012 de Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından çıkarılan bir başka kitapçıkta “Aile ve Alışveriş” adlı kitapçıktır. Bu kitapçıkta “eğitim ailede başlar” sloganından hareketle hane halkı bilinçlenmesine önem verilmektedir (Şarlak, 2012, s.6).

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı finansal eğitimin ailede başladığı ilkesinden hareketle özellikle kadınlara finansal eğitim ve finansal farkındalık kazandırmak amaçlı 81 ilde seminer, konferans gibi çalışmalar yapmaktadır (Aile ve Sosyal Çalışma Bakanlığı, 2020).

➤ **Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)**

2016 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Türk Ekonomi Bankası (TEB) ortak işbirliği ile “*Finansal Okuryazarlık Uygulamasına*” yönelik bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında öğretmen ve öğrencilere, etkin bütçeleme, tasarruf bilinci, yatırım kararları, kredi kartı kullanımı, borçlanma davranışı, bireyin

finansal hak ve yükümlülükleri gibi temel finans konularında seminer ve konferanslar verilmesi kararlaştırılmıştır (MEB, 2020).

Taşçı (2011) finansal okuryazarlığın erken yaşlardan itibaren edinilmesi gerektiğinin altını çizerek ilkökul müfredatına, zorunlu ders olarak konulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kurum, kuruluş, sermaye piyasası kurumlarının MEB ile ortaklaşa plan dahilinde hareket etmeleri gerekmektedir (Taşçı, 2011, s.16). Türkiye’de finans eğitiminin seçmeli ders olarak okutulması gündeme gelmiş olsa da müfredat yoğunluğu, finansal eğitim okullarda yeterli araç ve gereçlerin bulunmaması, bu konuda okullarda bulunan uzman eleman eksikliği gibi sebeplerle askıya alınmış olup, finansal eğitim yerine finansal okuryazarlığın derslere konu olarak eklenmesine karar kılınmıştır (Sönmez, 2019, s.6).

2.3.3.2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülmekte Olan Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’de finansal okuryazarlık ve finansal eğitim kavramlarını kamu kurumları olduğu kadar bağımsız sektörler de önemsemektedir. Çalışmanın bu bölümünde finansal okuryazarlık ile alakalı faaliyet gösteren bağımsız kuruluşlara yer verilecektir.

➤ Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında ilk kuruluş olma özelliği taşıyan FODER 2012 yılında kurulmuş finansal okuryazarlık alanında genel bir sistem oluşturmayı amaçlayan sivil toplum kuruluşudur. Ayrıca OECD tarafından finanse edilmekte olan FODER “Finansal Eğitim Ulusal Strateji” konusunda SPK ve TCMB ile ortak çalışma yürütmektedir (FODER, 2020). Güler (2015) FODER’in kuruluş amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır;

- Finansal okuryazarlık kavramının eğitim müfredatlarına konulmasına yardımcı olmak,
- Kadınları finansal sistem içerisine dahil ederek, finansal konularda bilinçlenmesine yardımcı olmak,
- Ülkedeki tasarruf oranının artışına yardımcı olmak,
- Bireylerin bankacılık sisteminden daha fazla yararlanmasına olanak sağlamak,

2014 yılında sürdürülebilir sürekli bir kalkınma için bireylerin finansal okuryazarlık oranlarının yükseltilmesi gerektiği vurgusu yaparak; “*Finansal Eğitim, Tüketicinin Korunması ve Eylem Planı*” adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu eylem planına göre FODER’ in görevleri şöyle belirtilmiştir (FODER, 2020);

- Finansal eğitim ile alakalı ilişkili kuruluşlarla ortak bir web sitesi kurulması ve sosyal medya araçları ile tanıtımının yapılması
- Finansal eğitime dair argümanların oluşturulması,
- Konferans, seminer, radyo ve TV programları aracılığı ile finansal farkındalık oluşturulması,
- Tasarrufun evde başladığı ilkesinden hareketle ev hanımlarının finansal konularda bilinçlendirilmesi,
- FODER işbirliği içerisinde bulunduğu kurum ve kuruluşlarla yapmış olduğu bir takım projeler “*Bütçesini Bilen Çiftçiler*”, “*Evin Hesap Uzmanı Kadın*”, “*Parayön*”, “*Parametre*” , “*Bütçesini Bilen Gençler*”, “*Bütçesini Bilen Çocuk*” olarak sıralanmaktadır (FODER, 2020).

2.3.3.3. Özel Bankalar Tarafından Yürütülmekte Olan Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) tarafından “*Ekonomi Ailede Başlar*” sloganı ile 2012 yılında “*TEB Aile Ekonomisi*” kurulmuştur. TEB faaliyetlerini UNİCEF ve MEB’ e bağlı “*Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü*”, kamu kurumları ve özel sektörle ortaklaşa yürütmektedir. Bu kapsamda eğitim sürecine katılım sağlayan bireylere etkin bütçeleme, tasarruf ve yatırımın temel ilkeleri, kredi kullanımı ve kredi kartları gibi temel finansal konularda eğitim düzeyinde bilgi sunulmaktadır (TEB, 2020).

2013 yılında TEB ve Boğaziçi Üniversitesinin ortak çalışmasıyla Türkiye’de ilk kez “*finansal okuryazarlık endeksi*” hesaplanmıştır. Bununla birlikte TEB bireylere finansal eğitim kapsamında birçok çevrimiçi eğitim hizmeti sağlamaktadır. Çevrimiçi eğitim hizmetlerinden bazıları “*Finansal Konular ve Hedefler*”, “*Bütçe*”, “*Aile, Çocuk ve Bütçe*” olarak söylenebilir (TEB, 2013).

Son olarak 2018’ de TEB tarafından Üniversite öğrencilerine “*Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitimi*” kapsamında blockchain, dijital kodlama gibi yeni nesil finansal

işlemler ile alakalı eğitim verilmesi kararlaştırılmıştır (Gültekin, 2020, s.78). ING Bank FODER’ in kurumsal üyelerinden biri olup finansal okuryazarlık ve finansal farkındalığın yükselmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Gültekin, 2020, s.86). 2011 yılından itibaren ING Bank, Bilkent Üniversitesi ile ortak “*Tasarruf Eğilimleri Araştırması*” nı yürütmektedir. Bu araştırma kapsamında, bireylerin tasarruf araçları, bireysel gelirleri, tasarruf bilincinin olup olmadığı saptayıp sonuçlar ile bilimsel veriler sunulmaktadır. Ayrıca elde edilen sonuçlar üç ayda bir web sitesinden paylaşılmaktadır (ING, 2011).

2013 yılından itibaren ING Bank, “Turuncu Damla” adlı sosyal proje kapsamında ilkokullarda 8 haftalık finansal okuryazarlık programları düzenlemektedir. Bu proje ile çocuklarda erken yaşta tasarruf bilinci oluşturmak hedeflenmektedir. Ayrıca “*Turuncu Damla*” projesi Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Çocuk, Gençlik Finans Kurumu (CYFI) gibi uluslararası örgütlerin düzenlemiş olduğu platformlarda birçok ödül; (“*Yılın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi*”, “*Tercih Edilen Banka Ödülleri*”, “*Çocuklar ve Gençlik için Finans Ödülleri*”) almıştır (ING, 2013).

2.4. ARICILIK FAALİYETLERİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Arıcılık, zar kanatlılar böcek grubunun bitkisel kaynaklar aracılığı ile bal, polen, propolis gibi ürünlerin yapımının gerçekleştirildiği dünyada ve Türkiye’de yaygın bulunan tarımsal faaliyetlerdendir (Sandal ve Kan, 2013 s:3). Arıcılıktan sağlanan ürünler besin amaçlı kullanıldığı gibi son yıllarda kadim şifalanma teknikleri ve kozmetik sektöründe de önemli bir hal almıştır (Sönmez, 2004 s:126).

Bingöl gerek iklim kuşağı olarak avantajlı bir konuma sahip olması gerekse bitki örtüsündeki çeşitlilik ve çiçeklerin dölleme sürelerindeki farklılık sebebiyle arıcılık ve bal üretiminde oldukça önemli bir potansiyele sahiptir (Sönmez, 2004 s:128). Ayrıca arıcılık mesleğini popüler hale getiren avantajlar şu şekildedir; az masrafla kurulabilen bir geçim kaynağı olması, geçmiş tecrübelerle bağlı bir meslek olması, bal ambalajlama tesislerinin varlığı, işgücü fazlalığı ve çayır arazilerinin fazla olması arıcılık sektörünü Bingöl ilinde önemli hale getirmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2011). Bununla birlikte Bingöl Üniversitesinin Arıcılık bölümünün bulunması, bu bölümde uygulamalı dersler verilmesi, arıcılık alanında pilot üniversite olması ve arı ürünlerinin tanıtımında çeşitli projelerinin olması arıcılık mesleğinin gelişimi

açısından avantaj olarak görülmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2017). Buna rağmen bal ve arı ürünlerinin yetiştirilme potansiyelinin son derece yüksek olduğu Bingöl'de üretim yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bu duruma sebep olarak hane halkındaki bilinç eksikliği, yetersiz ulaşım koşulları, Pazar ağlarındaki eksikler gösterilebilmektedir (Uzundumlu ve Diğerleri, 2011 s:14).

Toprağa ve yer şekillerine bağlı olmadan az bir sermaye ile kurulabilecek kovanlar ile istihdama katkı sağlanmış olacaktır. Bireylere kazandırılacak finansal eğitimler arıcılıkta daha kalifiye eleman yetiştirilmiş olacak böylece daha fazla bal ve arı ürünlerinin üretimi sağlanacaktır. Ayrıca finansal bilgili arıcılar aracılığı ile Pazar ağı genişleyecektir Bingöl balı tanıtımı daha geniş bir alana yayılmış olacaktır (Söğüt ve Diğerleri, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle araştırmanın amacı ve önemine vurgu yapılacak devamında ise literatür taraması, evren ve örneklem, veri toplama yöntemi ve son olarak bulgular, sonuç, tartışma ve öneri bölümlerine yer verilecektir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Finansal okuryazarlık, kadın-erkek, genç-yaşlı, çalışan-çalışmayan, işçi- kamu personeli ayırt etmeksizin toplumun tamamını ilgilendiren bir konudur. Çünkü bireyler günlük faaliyetlerini icra ederken minimum düzeyde finansal bilgi sahibi olmak zorunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte bireyler hayat boyu finans piyasalarında çeşitli riskler ve zorluklar ile karşıkarşıya kalabilmektedir, bireyleri finansal piyasalarda daha güçlü hale getirecek etmen finansal bilgi ve finansal okuryazarlık olmaktadır. Finansal okuryazarlık birey için önemli olduğu kadar ekonomi içerisinde de önemli bir yer kaplamaktadır. Bireyler artan finansal bilgi ile beraber daha çok tasarruf edecek, piyasalardaki ürünlerinden faydasız olanları piyasanın dışına iteceklerdir. Finansal okuryazarlığı artan bireyler piyasalarda bir öz denetim mekanizması oluşturacaklardır.

Bingöl iklim koşulları, bitki örtüsü çeşitliliği ve çiçeklerin döllenme dönemlerinin farklı olması gibi sebeplerden dolayı bal ve bal ürünlerini üretmek için oldukça elverişli ve büyük bir potansiyele sahiptir. Finansal eğitimler ile bal üreticileri daha bilinçli hale gelerek bal hacmini genişletebilecektir ve Bingöl balı hakettiği kaliteye ulaşacaktır.

Bu çalışmanın amacını, Bingöl'de arıcılık mesleğini icra eden bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu hipotezlere yer verilmiştir;

H_{1a}: Katılımcıların cinsiyetleri ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1b}: Katılımcıların cinsiyetleri ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1c}: Katılımcıların cinsiyetleri ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1d}: Katılımcıların cinsiyetleri ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1e}: Katılımcıların cinsiyetleri ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1f}: Katılımcıların cinsiyetleri ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2a}: Katılımcıların mesleki durumları ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2b}: Katılımcıların mesleki durumları ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2c}: Katılımcıların mesleki durumları ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2d}: Katılımcıların mesleki durumları ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2e}: Katılımcıların mesleki durumları ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2f}: Katılımcıların mesleki durumları ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3a}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3b}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3c}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3d}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3e}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3f}: Katılımcıların kredi kartı kullanımı ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4a}: Katılımcıların BES katılımı ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4b}: Katılımcıların BES katılımı ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4c}: Katılımcıların BES katılımı ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4d}: Katılımcıların BES katılımı ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4e}: Katılımcıların BES katılımı ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4f}: Katılımcıların BES katılımı ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5a}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5b}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5c}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5d}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5e}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5f}: Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6a}: Katılımcıların yaşları ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6b}: Katılımcıların yaşları ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6c}: Katılımcıların yaşları ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6d}: Katılımcıların yaşları ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6e}: Katılımcıların yaşları ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{6f}: Katılımcıların yaşları ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7a}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7b}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7c}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7d}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7e}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{7f}: Katılımcıların eğitim düzeyi ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8a}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile temel düzeyde ekonomi ve finans bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8b}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile bireysel bankacılık bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8c}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile emeklilik ve sigorta bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8d}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile finansal tablo bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8e}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile yatırım bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{8f}: Katılımcıların mesleki deneyim süresi ile vergi ve mevzuat bilgileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.2. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal okuryazarlık kavramı son yıllarda ülkelerin ekonomi politikalarında önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu popülerlik araştırmacıları finansal okuryazarlık ile alakalı çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Bu bölümde finansal okuryazarlıkla alakalı yabancı kaynaklı ve Türkiye’ de yapılmış araştırmalara kısaca yer verilmiştir.

Bernheim, Garrett ve Maki (1997) yapmış oldukları çalışmada tasarruf ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. “Merill-Lynch” bankasının orta yaş grubundaki bireylerin hesap hareketlerini kullanarak yapmış oldukları analiz sonucunda, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin daha fazla tasarruf ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Chen ve Volpe (1998) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ve finansal bilginin öğrencilerin ekonomik kararlarında meydana getireceği etkiyi araştırmışlardır. Çalışma sonucu elde edilen bulgular ışığında 30 yaş altı az tecrübe sahibi öğrencilerin ve kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca genel olarak öğrencilerin finansal bilgisinin az olmasına bağlı yanlış tercihler yaptığı belirlenmiştir.

Mason ve Wilson (2000) finansal okuryazarlığın gerekliliğine değinmiş, dünya genelinde finansal okuryazarlık oranının düşük olmasını finansal araçların karmaşık olması, tüketicilerin finansal araçlara ulaşmada güçlük çekmesi, ve bireylerin finansal araçlara nasıl ulaşacaklarını bilmemesi gibi sebeplerle ilişkilendirilebileceğini ileri sürmüş ve finansal eğitimlerin artırılması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Chen ve Volpe (2002) kadınların erkeklere nazaran daha az finansal okuryazar olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların finansal konularda yeterli özgüvenleri bulunmadığını ve finansal konularda açıklık hissetmeyerek finansal bilgiye ulaşmak için daha az çaba gösterdikleri saptanmıştır.

Beal ve Delpachitra (2003) finansal okuryazarlıkta en temel göstergenin para yönetimi olduğunu vurgulamışlardır. Bununla beraber Avusturyalı öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda para yönetimi kişilerin sosyokültürel, ekonomik ve sosyal durumlarına bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonucuna göre gelir arttıkça finansal okuryazarlık durumu da artış göstermektedir. Ayrıca yine çıkan çalışma sonucuna göre finansal okuryazarlığın az olmasının göstergelerinden biri kredi kartlarının aşırı kullanımı, gereksiz tüketim çılgınlığı, kişisel borç yükünün fazla olmasıdır.

Hilgert, Hogarth ve Beverly (2003) bireylerin finansal bilgileri ve finansal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre finansal bilgideki artışın para ve kredi yönetimi, yatırım ve tasarruf gibi davranışları olumlu etkilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmadan çıkan bir diğer sonuca göre bireylerin çevreden edinimler ve medya aracılığı ile finansal bilgisini artırması, finansal davranış skorlarında da pozitif bir artış meydana getirmiştir.

Hallahan, Faff ve Mckenzie (2004) hane halkının risk toleransını çeşitli demografik faktörlere göre incelemişlerdir, elde edilen bulgulara göre cinsiyet yaş eğitim seviyesi bakmakla yükümlü kişi sayısı medeni hal gibi demografik farklılıklar ile risk toleransı arasında ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. eğitim seviyesi arttıkça risk toleransı artmış, yaş ile risk toleransı arasında ters yönlü ilişki bulunmuştur yaş arttıkça risk toleransı düşmekte ve gençlerde risk toleransının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Cude ve Diğerleri (2006) üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmüşlerdir, çıkan sonuca göre üniversite öğrencilerinin finansal eğilimlerinin temelinde ebeveyn etkisinin çok yüksek olduğu saptanmış ayrıca öğrencilerin genel olarak finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Jorgensen (2007) öğrencilerin finansal davranışları ve anne-baba eğitimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre üniversite öğrencilerinin göstermiş olduğu finansal bilgi tutum ve davranış üzerinde anne-baba rol modelinin büyük etkisi olduğu belirlenmiştir.

Delavende, Rohwedder ve Willis (2008) finansal okuryazarlık ve zenginlik arasında bir bağ olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen sonuca göre, zenginlik ve finansal okuryazarlık arasında negatif yada pozitif herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Lusardi ve Mitcheel (2008)'e göre finansal okuryazarlık ve emeklilik planlaması arasında ilişki bulunmaktadır, emeklilik planlamasını daha doğru yapan bireylerin finansal okuryazarlıklarının daha yüksek olduğu ve buna karşın günü birlik harcamalar ve tüketime önem veren emeklilik sonrası için planlama yapmayan bireylerin finansal okuryazarlıklarının düşük olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber yapılan çalışmada kadınların erkeklere göre emeklilik sonrasında daha az plan yaptıkları ve erkeklere nazaran finansal okuryazarlık oranlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Clark ve Strauss (2008) bireylerin demografik farklılıklarının finansal okuryazarlık ve risk alma seviyeleri ile ilişkisini incelemiştir. Buna göre erkeklerin kadınlara nazaran finansal konularda daha fazla risk aldıkları belirlenmiştir.

Lusardi ve Mitcheel (2008) gençlerin finansal okuryazarlık seviyesini analiz ettikleri çalışmalarından çıkan sonuca göre gençlerin finansal bilgi seviyesi ve demografik özelliklerinin arasında bir bağlantı olduğu saptanmıştır. Ayrıca gençlerin finansal bilgi seviyesi ve ailedeki rol modelleri arasında bağlantı tespit edilmiştir. Demografik özelliklere göre çıkan bir başka sonuç ise kadınların erkeklerden daha düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğudur.

Al-Tamimi ve Bin Kalli (2009) Birleşik Arap Emirliklerinde yapmış oldukları çalışmada, bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuca göre, finansal okuryazarlık eğitim, yaş, gelir seviyesi, sosyal ortam gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Ayrıca cinsiyet faktöründe finansal okuryazarlığa etki etmektedir buna göre kadınların finansal okuryazarlık seviyesinin erkeklerden daha düşük çıktığı saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise finansal bilginin artışının yatırım kararları üzerinde pozitif bir etkiye sebep olduğudur.

Sabri ve Macdonald (2010) Malezya'daki üniversite okuyan öğrencilerin tasarruf davranışı, finansal sorunları ve finansal okuryazarlığı arasındaki ilişkinin varlığını analiz etmişlerdir. Buna göre finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan öğrencilerin finansal sorunlarla karşılaşmaları halinde daha kolay çözüm üretebildikleri görülmüştür ayrıca finansal okuryazarlığın yükselmesi beraberinde tasarruflarda artışta meydana getirmiştir.

Capuano ve Ramsay (2011) yanlış verilen tüketim kararlarının başlıca nedeni olarak finansal okuryazarlıktaki eksiklik olarak belirtmiş olup, tüketicinin yanlış kararlarının finansal okuryazarlıktan başka sebeplerinin olup olmadığının araştırmasını yapmışlardır. 23 ülkede yapılan finansal okuryazarlık oranları neticesine göre kişilerin yanlış finansal kararlar vermesinde bilgi yetersizliği ile beraber psikolojik, teknolojik, ve sosyal nedenleri bulunmaktadır.

Tomaskova, Mohelska ve Nemcova (2011) uluslararası düzeyde finansal okuryazarlık eğitiminde karşılaşılan sorunlara değinmiş olup finansal eğitimin gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Tomaskova ve Diğerlerine göre; finansal eğitim bireylerin borç batağına saplanması önünde engeldir ve finansal eğitimler toplum genelinde yaygınlaştırılmalıdır. Çalışma ışığında çıkan bir diğer sonuca göre; finans eğitimini, fiyat okuryazarlığı, vergiler, basit faiz hesaplamaları, enflasyon okuryazarlığı gibi başlıkları içermelidir.

Brown (2011) karamsarlık ve depresyon hali ile emeklilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çıkan sonuca göre karamsar ve depresif bireylerin daha fazla borçlanma eğiliminde olduğu ve emeklilik sonrası için tasarruf davranışlarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca finansal eğitim ile bireylerin emeklilik sonrasında daha rahat edebilecekleri vurgusu yapılmıştır.

Ansong ve Gyensare (2012) Gana'da lisans eğitimi gören aynı zamanda çalışan öğrencilerin finansal okuryazarlığını belirlemek amaçlı anketler uygulanmıştır. Çıkan sonuca göre öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin yaş, okudukları bölüm, annenin gelir durumu gibi demografik farklılıklara göre değiştiği gözlemlenmiştir. Annenin gelir düzeyi ve mesleği finansal okuryazarlığı olumlu yönde attırırken babanın gelir durumunun finansal bilgiye bir katkı sağlamadığı saptanmıştır. Ayrıca lisans düzeyi

öğrencilerin eğitim aldıkları bölüme göre finansal bilgi oranlarının değiştiği görülmüştür.

Atkinson ve Anne Messy (2012) 14 ülkede yapılan OECD Uluslar Arası Finansal Eğitim Ağı çalışması ile ülkelerin finansal okuryazarlık oranlarını test etmeyi amaçlamış olup finansal eğitim eksikliğinin sebeplerine odaklanmıştır. Buna göre ülkelerin finansal okuryazarlıkları sosyolojik, demografik, toplumsal özelliklere göre farklılaşmakta ve buna bağlı finansal bilgi tutum ve davranış farklılık göstermektedir. Çalışmanın sonucuna göre ülkelerde ciddi finansal eğitim eksikliği bulunmakta beraber uluslararası düzeyde finansal eğitimlere önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Thung, Kai, Nie, Chiun ve Tsen (2012) Malezya'da bulunan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığı ve yatırım davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını analizini yapmışlardır. Bu çalışma ışığında tasarruf davranışı üzerinde bireylerin kişisel özellikleri etkili olmakla beraber finansal okuryazarlık oranı arttıkça tasarruflarında arttığını belirlemişlerdir.

Murphy (2013) finansal okuryazarlık ve karamsarlık arasındaki ilişkinin varlığını analiz etmiştir. Buna göre, finansal okuryazarlığı yüksek seviyede olan bireylerin geleceğe daha umutlu yaklaştığı bununla beraber finansal okuryazarlık seviyesi daha düşük bireylerin geleceğe finansal konularda daha karamsar baktığı ve umutsuz olduğu sonucuna varılmıştır.

Gibson ve Diğerleri (2013) cinsiyetin finansal okuryazarlık seviyesi ile arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çıkan sonuca göre erkeklerin kadınlara göre daha fazla finansal bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca erkeklerinde kadınlarında finansal piyasalarda risk toleranslarının yüksek olduğu da çıkan bir başka sonuçtur.

Bacova, Conkova ve Bricova (2013) Slovakya'da bulunan 695 lisans öğrencisine finansal okuryazarlığı tespit amaçlı anketler uygulanmış ve çıkan bulgulara göre lisans düzeyindeki erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiş ve ayrıca finansal okuryazarlığın demografik ve şahsi özelliklere göre farklılık gösterebileceği saptanmıştır. Öğrencilerden finans ve ekonomi gibi bölümlerde olanların finansal okuryazarlık oranının diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Deuflhard, Georgarakos ve Roman (2015) finansal okuryazarlığı yatırım getirileri üzerindeki etkisi incelenmişlerdir. Çıkan sonuca göre finansal okuryazarlık seviyesinin standart sapmasındaki artış ile bireylerin finansal varlıklarından olan tasarruf mevduatı faiz oranlarında artış olduğu belirlenmiştir.

Kim, Choi ve Lee, (2017) Güney Korelilerin finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmeyi amaçlamış ve Kuzey Koreliler ile karşılaştırmışlardır. Çalışmada çıkan sonuca göre Kuzey Korelilerin finansal bilgi kısıtlamasının olduğu bilgiye rahat erişemedikleri ve buna bağlı olarak finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Yine belirlenen sonuca göre; Kuzey Kore'den Güney Kore'ye göç eden mültecilerin zamanla finansal okuryazarlığın arttığı saptanmıştır.

Sarıgül (2014) Konya'da bulunan üç üniversite öğrencilerini örneklem olarak seçmiş ve seçilen öğrencilerin şahsi özellikleri ve finansal okuryazarlık seviyeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çıkan sonuca göre öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin genel olarak düşük olduğu belirlenmiş ve finansal eğitimin verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Ergün, Şahin ve Ergin (2014) finansal okuryazarlık düzeyi ve okuryazarlık ile demografik özelliklerin bağlantılı olup olmadığı öğrencilere uygulanan anketlerle ki kare yöntemi kullanılarak uygulanmış olup çıkan sonuca göre; öğrencilerin asgari düzeyde okuryazar oldukları gözlemlenmiştir ayrıca finans bilgisinin eğitim, gelir, cinsiyet gibi faktörlerle ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Sarıgül (2015) finansal davranış ve tutumların belirlenmesinde uygulanabilecek bir ölme aracı geliştirmişlerdir. Öğrencilere anket uygulanarak anket sonuçları ile faktör analizi çalışması yapılmıştır. Çıkan sonuca göre beş faktör olduğu ortaya çıkmış ve bu faktörler; harcama, algı, ilgi ve tutum olarak isimlendirilmiştir.

Alkaya ve Yağlı (2015) üniversite öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışlarını ölçmeyi amaçlamış, çalışmada frekans yüzde dağılımları uygulanmıştır. Çalışmada çıkan sonuca göre finansal bilgi ile finansal tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte, finansal tutum ve finansal davranış arasında ilişkiye rastlanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin finansal bilgi konusunda yetersiz oldukları tespit edilmiştir.

Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) Gaziantep üniversitesindeki öğrencilerin finansal okuryazarlığı ve demografik farklılıkları arasındaki ilişki incelenmiş olup anket çalışması uygulanmıştır. Belirlenen sonuçlara göre; öğrencilerin genel olarak güncel finans bilgilerine ilgisi fazla olup, finansal okuryazarlık oranları demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımını fazla olanların daha çok finansal okuryazar olduğu ve erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha fazla finansal bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca finansal okuryazarlığı en yüksek fakülte İİBF en düşük fakülte ise Mimarlık Fakültesi olarak belirlenmiştir.

Şahin ve Barış (2017) bireylerin tasarruf davranışı ve finansal bilgi arasında anlamlı bir bütünlük olup olmadığını test etmişlerdir kamu çalışanlarına anket uygulanarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Varılan sonuca göre; bireylerin aile yapılarının, hane halkı gelirinin, demografik özelliklerinin ve finansal bilgi düzeylerinin kişinin yatırım davranışı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Yücel ve Kuyumcu (2018) Bursa ilinde yaşayan vatandaşların finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmeye yönelik SPSS analiz yöntemiyle anketler uygulanmıştır. Çıkan sonuca göre; bireylerin demografik özellikleri incelenmiş ve bireylerin cinsiyetleri arasında finansal okuryazarlıkta anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır, bununla birlikte bireylerde ileri yaş gruplarında daha düşük finansal okuryazarlık gözlemlenmiştir. Yücel ve Kuyumcunun anket sonuçlarına göre eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlık oranlarının da arttığı belirlenmiştir.

Işık, Ayık ve Koç (2019) üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülerek yatırım davranışı üzerindeki etkisine bakılmıştır. Buna göre öğrencilerin çoğunun finansal bilgisi orta seviye de çıkmış, alınan finansal bilgilerin daha çok aile kökenli olduğu belirlenmiştir. Ve yine çalışma sonucuna göre öğrencilerin finansal tabloları kullanmada yatırım kararlarına göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Bozkurt, Toptaş ve Altınar (2019) Türkiye’de finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiş olup öğrencilere anket metoduyla sorular yönetilmiştir. Çıkan çalışma sonucuna göre Türkiye’de ekonomideki en önemli sorun gelir dağılımı düzensizliğidir, tasarruf oranlarının artırılmasını düşük gelir grubunun

gelirinin artırılması ve mali düzenlemelerin yapılırken düşük gelir gruplarının hakkı gözetilerek yapılmasını öngörmüştür, ayrıca Türkiye’de tasarruf yapma becerisinin kişilerin medeni hal, yaş, cinsiyet, kazanç gibi faktörlere göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

Bağcı ve Arabacı (2019) Aksaray Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlık düzeylerinin hangi faktörlerden etkilendiğini analiz etmişlerdir. Çıkan sonuca göre; öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmış ve bunun sebeplerinin, aile geliri, baba mesleği, demografik farklılıklar, kredi kartı kullanımı gibi faktörlerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin finans sorularını anlayamamalarının sebebi temel matematik becerisinden yoksun olmalarına bağlanmıştır.

Kutlu (2019) Celal Bayar Üniversitesi İşletme Bölümünde okuyan öğrenciler üzerine yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amaçlanmış olup çalışmada: Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre parametrik olmayan Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. 3. Ve 4. Sınıf öğrencilerine yapılan çalışmanın sonucuna göre yaş ve sınıf gibi değişkenler baz alındığında kredi kartı ekstresini zamanında ödeme davranışı farklılık göstermektedir. Fakat kişinin aylık geliri tasarruf davranışı ile finansal okuryazarlığı arasında bir bağ olmadığı tespit edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırmanın evrenini Bingöl ilinde arıcılık mesleği ile uğraşan bireyler oluşturmaktadır. Bingöl Arıcılar Derneği’nden elde edilen bilgiye göre; Bingöl’de arıcılık mesleğini icra eden kişi sayısı toplam 918’dir. Bu veriler sisteme kayıtlı olan ve Bingöl Arıcılar Derneği tarafından denetlenenleri kapsamaktadır. Ayrıca derneğe kayıtlı olmadan serbest çalışanlar bireyler de olabilmektedir. Ancak serbest arıcılık mesleği ile uğraşanlara yönelik alan yazında istatistiki bir veriye rastlanılmamaktadır. Araştırma evren sayısının bilinmemesi sebebiyle tüm evrene ulaşmak imkansız görünmektedir. Bu doğrultuda maliyet ve zaman açısından faydalı olması için evreni temsil edecek bir örneklem grubu üzerinde çalışılmasına karar verilmiştir.

Evrenin tamamına ulaşılmasının mümkün olmadığı için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklem sayısının belirlenmesi için araştırmada kullanılan temel finans

okuryazarlık ölçeğine ait alt faktörler dikkate alınmıştır. Bu bağlamda toplamda temel finans okuryazarlık ölçeğinin 7 alt faktörü bulunmaktadır. 7 alt faktörün on kat fazlasına ulaşılması araştırmanın devam edebilmesi için yeterlidir (Hair vd., 2011; Wasko & Faraj, 2005). Diğer bir ifadeyle temel finans okuryazarlık ölçeğinde 7 örtük değişken yer aldığı için 70'ten fazla katılımcı ($N \geq 7*10$) araştırma için yeterli görünmektedir. Bu bağlamda 260 katılımcıya kolayda örneklem yöntemi kullanılarak yüz yüze anket formu doldurtulmuştur. Daha geniş bir ifadeyle Araştırmada katılımcılara ulaşılması için veri toplama yöntemi olarak “kolayda örneklem” metodu kullanılmıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmada veri toplamak için anket formundan faydalanılmıştır. Anket formları katılımcılara 1 Nisan - 1 Mayıs 2020 tarihleri arasında yüz yüze uygulanmıştır. Toplanan formlarda herhangi bir eksikliğe rastlanılmadığı için 260 anket formu da araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, katılımcıların asıl meslekleri, arıcılık işiyle uğraşma süreleri, kredi kartı, BES ve internet bankacılığı kullanım durumlarına yöneliktir. Cinsiyet ifadesinde “kadın” ve “erkek”, yaş aralığı için; “20-30”, “31-40”, “41-50” ve “51 ve üzeri” seçenekleri sunulmuştur. Eğitim durumu; “okuryazar değil”, “okuryazar”, “ilköğretim”, “lise”, “ön lisans”, “lisans” ve “lisansüstü” şeklinde kategorilere ayrıştırılmıştır. Katılımcılara asıl mesleğinin arıcılık olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan asıl meslekleri arıcılık ise “evet”, değil ise “hayır” seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcılara arıcılık mesleği ile ne kadar süredir uğraştıkları sorulmuştur. Katılımcıların cevapları; “0-5 yıl”, “6-10 yıl”, “11-15 yıl” ve “15 ve üzeri” şeklinde gruplandırılmıştır. Katılımcılara kredi kartı, BES ve internet bankacılığı kullanıp kullanmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Kullananların evet, kullanmayanların ise hayır seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir.

Anket formunun ikinci bölümünde arıcılık mesleğini icra edenlerin “finansal okuryazarlık” düzeylerini tespit etmek için Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) tarafından; Louw vd. (2013), Chen ve Volpe (1998), Knoll ve Huts (2012) ve Chinen ve Endo (2012)'nin çalışmalarından adapte edilen ve Türkçeye uyarlanan “finansal

okuryazarlık ölçeği” kullanılmıştır. Finansal okuryazarlık ölçeğine ait 7 alt boyut kullanılmıştır. Bu alt boyutlar; “temel düzeyde ekonomi ve finans (TDEF)”, “bireysel bankacılık (BBANK)”, “emeklilik ve sigortacılık (E&S)”, “finansal tablolar (FTAB), “yatırım (Y)”, “vergi ve mevzuat (V&M) ile “matematik ve faiz hesaplamaları (M&F)” şeklinde kodlanmıştır. 1-8 aralığındaki ifadeler TDEF, 9-14 aralığındaki ifadeler BBANK, 15-19 arasındaki ifadeler E&S, 20-23 aralığındaki ifadeler FTAB, 24-28 aralığındaki ifadeler Y, 29-33 aralığındaki ifadeler V&M ve 34-38 aralığındaki ifadeler ise M&F alt boyutuna aittir. Araştırmada kullanılan finansal okuryazarlık ölçeğinde yer alan ifadeler katılımcılara “doğru”, “yanlış” ve “fikrim yok” olmak üzere 3’lü likert tipi olarak yöneltilmiştir.

3.5. ARAŞTIRMA VERİ ANALİZ YÖNTEMİ

Araştırmada kullanılan finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadeler “SPSS” yazılım programına doğru seçeneği “3”, yanlış seçeneği “2” fikrim yok seçeneği ise “1” şeklinde puanlanmıştır. Buradaki temel amaç arıcılık mesleğini icra eden bireylerin doğru cevaplarından yola çıkarak toplam başarı puanlarının hesaplanmasına gidilmesidir. Ayrıca her bir alt faktörün toplam başarı puanları yüzdelik dilimlere çevrildiği gibi genel toplam skoru da yine yüzdelik dilim üzerinden verilmiştir.

Araştırma hipotezlerinin testine geçmeden önce finansal okuryazarlık ölçeğinin dağılım normalliği incelenmiştir. Dağılım normalliğinin belirlenmesi için Kurtosis (basıklık) ve Skewness (çarpıklık) değerleri analiz edilmiştir. Yapılan analizin sonuçları Tablo 3.1’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.1: Ölçekler Dağılım Normalliği Sonuçları

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Skewness	Kurtosis
TDEF	1.4639	0.37903	0.708	0.114
BBANK	1.4699	0.45737	0.897	0.345
E&S	1.9108	0.38550	0.089	0.359
FİNTAB	1.0827	0.31970	4.752	24.015
YATIRIM	1.0438	0.21898	6.509	47.176
V&M	2.2000	0.61185	-0.334	-1.174

Yapılan analizler sonucunda ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerleri $\pm 1,5$ arasında (Tabachnick ve Fidell, 2013) olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla verilerin normal dağılım göstermediği ve bu bağlamda parametrik olmayan testlerin kullanılmasının uygun olduğu kanısına varılmıştır. Veriler yapılan analiz sonucunda

normal dağılım göstermediği için hipotez testlerinde Man Whitney U testi ve Kursal Wallis testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis analizlerinde anlamlı farklılık belirlerken eşit varsayılmayan varyanslar için uygulanan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır.

Araştırmada veri analizine geçmeden önce toplanan veriler üzerinde ters kodlama gerektiren ifadelerin yeniden kodlanması gerçekleştirilmiştir. TDEF ölçeğinin 2, 3, 5 ve 7 numaralı ifadeleri, BBank ölçeğinin 1 ve 4 numaralı ifadeleri, E&S ölçeğinin 3 numaralı ifadesi, FTAB ölçeğinin 4 numaralı ifadesi, Y ölçeğinin 1, 2 ve 5 numaralı ifadeleri ve V&M ölçeğinin 1 numaralı ifadesi ters kodlanmıştır. Böylelikle veri analiz sürecine geçilmiştir.

3.6. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların demografik özellikleri ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.6.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Araştırma anket formunu dolduran katılımcıların demografik özellikleri Tablo 3.2'de detaylı olarak verilmiştir. Katılımcıların cinsiyeti incelendiğinde %87.3'ü erkek, 12.7'si kadındır. Verilerden görüldüğü üzere arıcılık mesleği ile uğraşanların çoğunluğu erkektir. Katılımcıların yaş aralığı incelendiğinde, en fazla %45.8 ile 41-50 yaş aralığıdır. Bu oranı 28.5 ile 31-40 yaş grubu takip etmektedir. Genç kesim diye ifade edilebilecek 20-30 yaş grubunun yüzdesi ise %2.3'tür. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde en fazla 39.2 ile okuryazar olanlar arıcılık mesleği ile ilgilenmektedir. Bu katılımcılar herhangi bir eğitim almayan sadece okuryazar olan grubu temsil etmektedir. Bu oranı 36,2 ile ilköğretim mezunları takip etmektedir. Ayrıca %11,2 ile okuryazar olmayanlar bulunmaktadır. Bu katılımcılara anket formu yardım eşliğinde doldurtulmuştur. Son olarak eğitim kategorisinde lisansüstü yapan ve arıcılık mesleğini icra eden bir katılımcıya rastlanılmamıştır.

Tablo 3.2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kategoriler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	227	87.3
	Kadın	33	12.7
Yaş	20-30	6	2.3
	31-40	74	28.5
	41-50	119	45.8
	51 \geq	61	23.5
Eğitim durumu	Okuryazar değil	29	11.2
	Okuryazar	102	39.2
	İlköğretim	94	36.2
	Lise	24	9.2
	Ön lisans	8	3.1
	Lisans	3	1.2
Lisansüstü	-	-	

Katılımcılara asıl mesleklerinin arıcılık olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan %23.1’i evet, %76.9’u ise hayır cevabını vermiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere katılımcılar için arıcılık ikinci bir meslek olarak icra edilmektedir. Ana geçim kaynağı olarak görülmemesinin temel sebebi ise tam olarak bilinmemektedir. Katılımcılara kaç yıldır arıcılık mesleği ile uğraştıkları sorulmuştur. %40.4’ü 6-10 yıl arasında arıcılık mesleği ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Bu oranı %34.6 ile 11-15 yıl aralığı takip etmiştir. Arıcılık mesleğine yeni başlayan oranı ise %5.8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %19.2’si ise 15 yılı aşkın süredir arıcılık mesleğini icra etmektedir.

Tablo 3.3: Katılımcıların Mesleki Deneyimleri

Asıl mesleğiniz arıcılık mıdır?	Evet	60	23.1
	Hayır	200	76.9
Kaç yıldır arıcılıkla uğraşıyorsunuz?	0-5 yıl	15	5.8
	6-10 yıl	105	40.4
	11-15 yıl	90	34.6
	15 ve üstü	50	19.2

Katılımcılara kredi kartı kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. %25.4’ü evet, %74.6’sı hayır cevabını vermiştir. Sonuç olarak kredi kartı kullanım oranının düşük olduğu gözlemlenmektedir. Katılımcılara BES’e katılımları olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. %91.5’i hayır, %8.5’i evet cevabını vermiştir. Bu oran göstermektedir ki, yüksek düzeyde arıcılık mesleğini icra eden bireyler BES kullanmamaktadır. Katılımcılara son olarak internet bankacılığı kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur.

%87.7'si hayır, %12.3'ü ise evet cevabını vermiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere bireylerin büyük çoğunluğu internet bankacılığı kullanmamaktadır.

Tablo 3.4: Katılımcıların Kredi Kartı ve BES Kullanımı

Kredi kartı kullanıyor musunuz?	Evet	66	25.4
	Hayır	194	74.6
Bireysel emeklilik sistemine katılımınız var mı?	Evet	22	8.5
	Hayır	238	91.5
İnternet bankacılığı kullanıyor musunuz?	Evet	32	12.3
	Hayır	228	87.7

3.6.2. Finansal Okuryazarlık Ölçeği Frekans, Ortalama Ve Standart Sapma Bulguları

Arıcılık mesleği ile uğraşanların finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmek için kullanılan ölçeklerin ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiştir. Elde edilen skorlar Tablo 3.3'te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.5: Ölçekler Betimleyici İstatistik Sonuçları

İfadeler	TDEF	BBANK	E&S	FİNTAB	YATIRIM	V&M
Ortalama	1.4639	1.4699	1.9108	1.0827	1.0438	2.2000
Standart Sapma	0.37903	0.45737	0.38550	0.31970	0.21898	0.61185

Ölçeklerin ortalamaları incelendiğinde TDEF 1.46, BBANK 1.46, E&S 1.91, FİNTAB 1.08, YATIRIM, 1.04 ve V&M 2.20 olarak hesaplanmıştır. Buradan hareketle en yüksek ortalamaya vergi ve mevzuat ölçeğinin olduğu tespit edilmiştir. En az ortalamaya ise yatırımın sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arıcılık mesleği ile uğraşan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için yapılan araştırmada finansal okuryazarlık ölçeği ifadeleri katılımcılara “doğru”, “yanlış” ve “fikrim yok” şeklinde yöneltilmiştir. Her bir katılımcının her bir ifadeye vermiş oldukları cevapların yüzdelik dağılımları bu kısımda verilmektedir. Temel düzeyde ekonomi ve finans bilgisini ölçmek için katılımcılara 8 ifade yöneltilmiştir. Bu ifadelere verilen yanıtların detayları Tablo 3.6'te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.6: Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	S.S.
	n	%	n	%	n	%		
Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.	111	42.7%	11	4.2%	138	53.1%	1.4639	0.37903
Türkiye’de enflasyon oranları %10’un altındadır.	135	51.9%	54	20.8%	71	27.3%		
Enflasyon oranı piyasadaki kredi faiz oranından yüksek ise kredi kullanmak avantajlıdır.	233	89.6%	12	4.6%	15	5.8%		
Bir evi kiralamak, ev satın almaya kıyasla finansal açıdan bütçenizi daha rahat kullanmanızı sağlar.	97	37.3%	52	20.0%	111	42.7%		
Borsalarda sadece hisse senedi alım-satımı yapılmaktadır.	218	83.8%	32	12.3%	10	3.8%		
Türkiye’deki menkul kıymetler borsasının adı Borsa İstanbul’dur.	224	86.2%	10	3.8%	26	10.0%		
Vadesiz mevduat hesabı faiz kazancı sağlar.	251	96.5%	1	0.4%	8	3.1%		
Ons, altın gibi kıymetli madenlerin ölçü birimidir.	236	90.8%	8	3.1%	16	6.2%		

Katılımcıların TFED boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdeleri dağılımları Tablo 3.4’te verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade “*enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır*” (n=138) olmuştur. Katılımcıların en az doğru yanıt verdiği ifade ise “*vadesiz mevduat hesabı faiz kazancı sağlar*” (n=8) olmuştur. Bireysel bankacılık bilgisini ölçmek için katılımcılara 6 ifade yöneltilmiştir. Bu ifadelere verilen yanıtların detayları Tablo 3.5’te detaylı olarak verilmektedir. Ayrıca TDEF sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 1.46’dır. Bu ortalama 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “fikrim yok” seçeneğine denk geldiği için arıcıların temel düzeyde finans ve ekonomi konusunda fikirlerinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 3.7: Bireysel Bankacılık Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	s.s.
	N	%	n	%	n	%		
Tüm bankalar aynı işlem ücretleri ile çalışırlar.	229	88.1%	16	6.2%	15	5.8%	1.4699	0.45737
Uzun vadeli kredi kullanmak kısa vadeli kredi kullanmaktan daha maliyetlidir.	104	40.0%	3	1.2%	153	58.8%		
IBAN, uluslararası banka hesap numarasıdır.	157	60.4%	0	0.0%	103	39.6%		
EFT, aynı bankadaki hesaplar arasında para transferi yapmak için kullanılır.	221	85.0%	19	7.3%	20	7.7%		
İnternet bankacılığı yardımıyla kredi başvurusu yapılabilmektedir.	226	86.9%	5	1.9%	29	11.2%		
İnternet bankacılığı yardımıyla hisse senedi alım satım işlemleri yapılabilmektedir.	234	90.0%	2	0.8%	24	9.2%		

Katılımcıların BBANK boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.5'te verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade “uzun vadeli kredi kullanmak kısa vadeli kredi kullanmaktan daha maliyetlidir” (n=153) olmuştur. Katılımcıların en az doğru yanıt verdiği ifade ise “tüm bankalar aynı işlem ücreti ile çalışırlar” (n=15) olmuştur. Emeklilik ve sigortacılık bilgisini ölçmek için katılımcılara 5 ifade yöneltilmiştir. Bu ifadelere verilen yanıtların detayları Tablo 3.6’da detaylı olarak verilmektedir. Ayrıca BBANK sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 1.46’dir. Bu ortalama 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “fikrim yok” seçeneğine denk geldiği için arıcıların bireysel bankacılık konusunda fikirlerinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 3.8: Emeklilik ve Sigortacılık Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	s.s.
	n	%	n	%	n	%		
Bireyin yaşı, araç kasko bedelinin belirlenmesinde önemli bir rol faktördür.	132	50.8%	3	1.2%	125	48.1%	1.9108	0.38550
SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu), Türkiye’de çalışanların bağlı oldukları sağlık güvencesi kurumudur.	24	9.2%	10	3.8%	226	86.9%		
Türkiye’de emeklilik yaşı herkes için 65’tir.	48	18.5%	148	56.9%	64	24.6%		
Bireysel emeklilik sistemi, aylık prim ödemeleri yapılan özel bir emeklilik sistemidir.	224	86.2%	10	3.8%	26	10.0%		
Bireysel emeklilik sisteminde emekliliğe hak kazanmak için 10 yıl süreyle katkı payı ödemesi yapmak gerekmektedir.	236	90.8%	1	0.4%	23	8.8%		

Katılımcıların E&S boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.6’da verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade “*SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu), Türkiye’de çalışanların bağlı oldukları sağlık güvencesi kurumudur*” (n=226) olmuştur. Katılımcıların en az doğru yanıt verdiği ifade ise “*bireysel emeklilik sisteminde emekliliğe hak kazanmak için 10 yıl süreyle katkı payı ödemesi yapmak gerekmektedir*” (n=23) olmuştur. Finansal tablolar bilgisini ölçmek için katılımcılara 4 ifade yöneltilmiştir. Bu ifadeler verilen yanıtların detayları Tablo 3.7’de detaylı olarak verilmektedir. Ayrıca E&S sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 1.91’dir. Bu ortalama 1.68-2.34 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “yanlış” seçeneğine denk geldiği için arıcıların emeklilik ve sigortacılık konusunda bildiklerinin yanlış olduğu söylenebilir.

Tablo 3.9: Finansal Tablolar Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	s.s.
	n	%	n	%	n	%		
Bilanço, belirli bir tarihteki varlıkları, borçları ve özsermayeyi gösterir.	249	95.8%	0	0.0%	11	4.2%		
Öz sermaye, toplam varlıklarla borçlar arasındaki farktır.	250	96.2%	0	0.0%	10	3.8%		
Eğer bir bireyin öz sermaye hesabında 9.000 TL ve borç hesabında 8.000 TL varsa bu bireyin toplam varlıkları 17.000 TL'dir.	251	96.5%	0	0.0%	9	3.5%	1.0827	0.31970
Nakit sıkıntısı çeken bir şirket, kesinlikle zarar etmiştir.	247	95.0%	13	5.0%	0	0.0%		

Katılımcıların FTAB boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.7'de verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade "*bilanço belirli bir tarihteki varlıkları, borçları ve öz sermayeyi gösterir*" (n=11) olmuştur. Katılımcıların hiç doğru yanıt veremedikleri ifade ise "*nakit sıkıntısı çeken bir şirket kesinlikle zarar etmiştir*" (n=0) olmuştur. Yatırım bilgisini ölçmek için katılımcılara 5 ifade yöneltilmiştir. Bu ifadelere verilen yanıtların detayları Tablo 3.8'de detaylı olarak verilmektedir. Ayrıca FTAB sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 1.08'dir. Bu ortalama 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında "fikrim yok" seçeneğine denk geldiği için arıcıların finansal tablolar konusunda fikirlerinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 3.10: Yatırım Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	s.s.
	n	%	n	%	n	%		
Bir şirketin tahvilini alırsanız o şirkete ortak olmuş olursunuz.	253	97.3%	6	2.3%	1	0.4%		
Hisse senetlerine yatırım yaptığınızda faiz kazancı elde edersiniz.	256	98.5%	3	1.2%	1	0.4%		
Hisse senedi yatırımı tahvil yatırımına kıyasla daha riskli bir yatırım türüdür.	257	98.8%	1	0.4%	2	0.8%	1.0438	0.21898
Döviz, bir tasarruf aracıdır.	253	97.3%	3	1.2%	4	1.5%		
Risk düzeyleri aynı olan iki projeden A projesi B projesinden daha fazla getiri sağlamaktadır. Dolayısıyla iki proje arasından B projesi seçilmelidir.	246	94.6%	7	2.7%	7	2.7%		

Katılımcıların yatırım boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdellik dağılımları Tablo 3.8’de verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade *“risk düzeyleri aynı olan iki projeden A projesi B projesinden daha fazla getiri sağlamaktadır. Dolayısıyla iki proje arasından B projesi seçilmelidir”* (n=7) olmuştur. Katılımcıların yalnızca bir doğru yanıt verdikleri ifadeler ise *“bir şirket tahvilini alırsanız o şirkete ortak olmuş olursunuz”*, *“hisse senetlerine yatırım yaptığımızda faiz kazancı elde edersiniz”* (n=1) olmuştur. Vergi ve mevzuat bilgisini ölçmek için katılımcılara 5 ifade yöneltilmiştir. İfadelerden vergi5 diğerlerinden farklı seçenekler ile katılımcılara yöneltilmiştir. Bu ifadeler ve verilen yanıtların detayları Tablo 3.9’da detaylı olarak verilmektedir. Ayrıca YATIRIM sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 1.04’tür. Bu ortalama 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında *“fikrim yok”* seçeneğine denk geldiği için arıcıların yatırım konusunda fikirlerinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 3.11: Vergi ve Mevzuat Boyutu Frekans Analizi

İfadeler	Fikrim yok		Yanlış		Doğru		\bar{x}	s.s.
	n	%	n	%	n	%		
Türkiye’de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır.	138	53.1%	93	35.8%	29	11.2%	2.2000	0.61185
Yeni bir iş kurmadan önce Sanayi ve Ticaret Odası'na kayıt yaptırmak gerekmektedir.	103	39.6%	16	6.2%	141	54.2%		
Her işyeri sahibi vergi dairesine kayıt yaptırmak zorundadır.	60	23.1%	7	2.7%	193	74.2%		
Bir "Vergi Yılı" 1 Ocak'ta başlayıp, 31 Aralık'ta sona erer.	105	40.4%	8	3.1%	147	56.5%		

Katılımcıların V&M boyutuna yönelik verdikleri yanıtların frekans ve yüzdellik dağılımları Tablo 3.9’da verilmektedir. Katılımcıların en fazla doğru yanıt verdikleri ifade *“her işyeri sahibi vergi dairesine kayıt yaptırmak zorundadır”* (n=193) olmuştur. Katılımcıların yalnızca en az doğru yanıt verdikleri ifade ise *“Türkiye’de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır”* (n=29) olmuştur. Ayrıca V&M sorularına arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması incelendiğinde 2.20’dir. Bu ortalama 1.68-2.34 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında *“yanlış”* seçeneğine denk geldiği için arıcıların vergi ve mevzuat konusunda bildiklerinin yanlış olduğu söylenebilir.

3.6.3. Finansal Okuryazarlık ve Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Araştırmada katılımcıların cinsiyeti ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.12 ve 3.13’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.12: Cinsiyet ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FİNTAB	YATIRIM	V&M
Mann-Whitney U	3176.500	3158.500	3701.500	3491.000	3493.000	2996.000
Wilcoxon W	3737.500	3719.500	29579.500	4052.000	29371.000	3557.000
Z	-1.422	-1.501	-0.111	-1.280	-1.502	-1.871
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.155	0.133	0.911	0.200	0.133	0.061

Yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre katılımcıların TDEF, BBANK, E&S, FİNTAB, Yatırım ve V&M başarı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla H_{1a} , H_{1b} , H_{1c} , H_{1d} , H_{1e} ve H_{1f} hipotezleri kabul edilmemiştir. Ayrıca ifadelerin sıralama ortalamaları ve sıralar toplamı Tablo 3.13’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.13: Cinsiyet ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar

Boyutlar	Cinsiyet	n	Sıralama ortalama	Sıralar toplamı
TDEF	Erkek	227	133.01	30192.50
	Kadın	33	113.26	3737.50
BBANK	Erkek	227	133.09	30210.50
	Kadın	33	112.71	3719.50
E&S	Erkek	227	130.31	29579.50
	Kadın	33	131.83	4350.50
FTAB	Erkek	227	131.62	29878.00
	Kadın	33	122.79	4052.00
Yatırım	Erkek	227	129.39	29371.00
	Kadın	33	138.15	4559.00
V&M	Erkek	227	133.80	30373.00
	Kadın	33	107.79	3557.00

Araştırmada katılımcıların asıl meslek durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.14 ve 3.15’te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.14: Meslek Durumu ve Finansal Okuryazarlık Mann Whitney U Testi Sonuçları

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FİNTAB	YATIRIM	V&M
Mann-Whitney U	4982.500	4430.500	5106.000	5435.000	5781.000	4147.500
Wilcoxon W	6812.500	6260.500	6936.000	7265.000	7611.000	5977.500
Z	-2.009	-3.171	-1.789	-2.246	-1.029	-3.654
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.045	0.002	0.074	0.025	0.303	0.000

Yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre E&S ve yatırım ile katılımcıların meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla H_{2c} ve H_{2e} hipotezleri kabul edilmemiştir. Diğer yandan TDEF, BBANK, FİNTAB ve V&M ile katılımcıların meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların TDEF (4982,500), BBANK (4430,500), FİNTAB (5435,000) ve V&M (4147,500) oranları, asıl mesleği arıcılık olanlardan daha yüksektir. Dolayısıyla H_{2a} , H_{2b} , H_{2d} ve H_{2f} hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca ifadelerin sıralama ortalamaları ve sıralar toplamı Tablo 3.15’te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.15: Meslek Durumu ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar

Boyutlar	Seçenek	n	Sıralama ortalama	Sıralar toplamı
TDEF	Evet	60	113.54	6812.50
	Hayır	200	135.59	27117.50
BBANK	Evet	60	104,34	6260.50
	Hayır	200	138.35	27669.50
E&S	Evet	60	115.60	6936.00
	Hayır	200	134.97	26994.00
FTAB	Evet	60	121.08	7265.00
	Hayır	200	133.33	26665.00
Yatırım	Evet	60	126.85	7611.00
	Hayır	200	131.60	26319.00
V&M	Evet	60	99.63	5977.50
	Hayır	200	139.76	27952.50

3.6.4. Finansal Okuryazarlık ve Kredi Kartı kullanımı Arasındaki İlişki

Araştırmada katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.16 ve 3.17’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.16: Kredi Kartı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FİNTAB	YATIRIM	V&M
Mann-Whitney U	1986.000	1263.500	2836.000	5046.000	5495.000	4469.500
Wilcoxon W	20901.000	20178.500	21751.000	23961.000	24410.000	23384.500
Z	-8.441	-10.050	-6.907	-5.218	-4.127	-3.690
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile TDEF (1986.000), BBANK (1263.500), E&S (2836.000), FİNTAB (5046.000), YATIRIM (5495.000) ve V&M (4469.500) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kredi kartı kullananların TDEF, BBANK, E&S, FİNTAB, YATIRIM ve V&M başarı düzeyi kullanmayanlara göre daha yüksektir. Dolayısıyla H_{3a} , H_{3b} , H_{3c} , H_{3d} , H_{3e} ve H_{3f} hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca ifadelerin sıralama ortalamaları ve sıralar toplamı Tablo 3.17'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.17: Kredi Kartı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar

Boyutlar	Seçenek	n	Sıralama ortalaması	Sıralar toplamı
TDEF	Evet	66	197.41	13029.00
	Hayır	194	107.74	20901.00
BBANK	Evet	66	208.36	13751.50
	Hayır	194	104.01	20178.50
E&S	Evet	66	184.53	12179.00
	Hayır	194	112.12	21751.00
FTAB	Evet	66	151.05	9969.00
	Hayır	194	123.51	23961.00
Yatırım	Evet	66	144.24	9520.00
	Hayır	194	125.82	24410.00
V&M	Evet	66	159.78	10545.50
	Hayır	194	120.54	23384.50

3.6.5. Finansal Okuryazarlık ve BES Arasındaki İlişki

Araştırmada katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.18 ve 3.19'da detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.18: BES Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FINTAB	YATIRIM	V&M
Mann-Whitney U	1738.500	1410.000	2027.000	2107.000	1994.000	1555.500
Wilcoxon W	30179.500	29851.000	30468.000	30548.000	30435.000	1808.500
Z	-2.629	-3.695	-1.790	-3.075	-4.440	-3.173
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.009	0.000	0.073	0.002	0.000	0.002

Yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla H_{4c} hipotezi kabul edilmemiştir. Diğer yandan TDEF, BBANK, FTAB, YATIRIM ve V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre BES kullananların TDEF (1738.500), BBANK (1410.000), FTAB (2027.000), YATIRIM (1994.000) ve V&M (1555.500) başarı düzeyleri BES kullanmayanlara göre daha yüksektir. Dolayısıyla H_{4a} , H_{4b} , H_{4d} , H_{4e} ve H_{4f} hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca ifadelerin sıralama ortalamaları ve sıralar toplamı Tablo 3.19’da detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.19: BES Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar

Boyutlar	Seçenek	n	Sıralama ortalama	Sıralar toplamı
TDEF	Evet	22	170.48	3750.50
	Hayır	238	126.80	30179.50
BBANK	Evet	22	185.41	4079.00
	Hayır	238	125.42	29851.00
E&S	Evet	22	157.36	3462.00
	Hayır	238	128.02	30468.00
FTAB	Evet	22	153.73	3382.00
	Hayır	238	128.35	30548.00
Yatırım	Evet	22	158.86	3495.00
	Hayır	238	127.88	30435.00
V&M	Evet	22	82.20	1808.50
	Hayır	238	134.96	32121.50

3.6.6. Finansal Okuryazarlık ve İnternet Bankacılığı Kullanımı Arasındaki İlişki

Araştırmada katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.20 ve 3.21’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.20: İnternet Bankacılığın Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FINTAB	YATIRIM	V&M
Mann-Whitney U	1285.000	275.500	1721.000	1785.000	2213.000	3492.500
Wilcoxon W	27391.000	26381.500	27827.000	27891.000	28319.000	29598.500
Z	-5.984	-8.738	-4.944	-9.498	-8.649	-0.393
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.694

Yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla H_{5f} hipotezi kabul edilmemiştir. Diğer yandan katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile TDEF, BBANK, E&S, FTAB ve YATIRIM başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre internet bankacılığı kullananların TDEF (1410.000), BBANK (1410.000), E&S (1410.000), FTAB (1410.000) ve YATIRIM (1410.000) başarı düzeyleri internet bankacılığı kullanmayanlara göre daha yüksektir. Dolayısıyla H_{5a} , H_{5b} , H_{5c} , H_{5d} ve H_{5e} hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca ifadelerin sıralama ortalamaları ve sıralar toplamı Tablo 3.21'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.21: İnternet Bankacılığın Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık Betimleyici Sonuçlar

Boyutlar	Seçenek	n	Sıralama ortalama	Sıralar toplamı
TDEF	Evet	32	204.34	6539.00
	Hayır	228	120.14	27391.00
BBANK	Evet	32	235.89	7548.50
	Hayır	228	115.71	26381.50
E&S	Evet	32	190.72	6103.00
	Hayır	228	122.05	27827.00
FTAB	Evet	32	188.72	6039.00
	Hayır	228	122.33	27891.00
Yatırım	Evet	32	175.34	5611.00
	Hayır	228	124.21	28319.00
V&M	Evet	32	135.36	4331.50
	Hayır	228	129.82	29598.50

3.6.6. Kruskal Wallis Analiz Bulguları

Araştırmada katılımcıların yaş aralıkları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.22'de verilmektedir.

Tablo 3.22: Yaş Aralıkları ve Finansal Okuryazarlık Kruskal Wallis Analizi

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FINTAB	YATIRIM	V&M
Ki-Kare	34.872	47.071	29.162	5.577	3.638	21.052
Sd	3	3	3	3	3	3
p-değeri	0.000	0.000	0.000	0.134	0.303	0.000

Kruskal Wallis analizi sonuçlarına göre katılımcıların yaş aralıkları ile FTAB ve YATIRIM başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla H_{6d} ve H_{6e} hipotezleri kabul edilmemiştir. Diğer yandan TDEF, BBANK, E&S ve V&M başarı düzeyleri ile katılımcıların yaş aralıkları arasında anlamlı bir fark vardır. Dolayısıyla H_{6a} , H_{6b} , H_{6c} ve H_{6f} hipotezleri kabul edilmiştir. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.23'te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.23: TDEF & Yaş Aralıkları Tamhane's T2 Sonuçları

(I) Yaş	(J) Yaş	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
20-30	31-40	-0.05631	0.17880	1.000
	41-50	0.05742	0.17551	1.000
	51 ve üzeri	0.28757	0.17871	0.652
31-40	20-30	0.05631	0.17880	1.000
	41-50	0.11373	0.05523	0.224
	51 ve üzeri	0.34387*	0.06467	0.000
41-50	20-30	-0.05742	0.17551	1.000
	31-40	-0.11373	0.05523	0.224
	51 ve üzeri	0.23015*	0.05493	0.000
51 ve üzeri	20-30	-0.28757	0.17871	0.652
	31-40	-0.34387*	0.06467	0.000
	41-50	-0.23015*	0.05493	0.000

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu ve 41-50 yaş grubu, 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.24'te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.24: BBANK & Yaş Aralıkları Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) Yaş	(J) Yaş	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
20-30	31-40	-0.07432	0.26988	1.000
	41-50	0.10294	0.26663	0.999
	51 ve üzeri	0.37295	0.27095	0.778
31-40	20-30	0.07432	0.26988	1.000
	41-50	0.17727*	0.06414	0.039
	51 ve üzeri	0.44728*	0.08022	0.000
41-50	20-30	-0.10294	0.26663	0.999
	31-40	-0.17727*	0.06414	0.039
	51 ve üzeri	0.27001*	0.06847	0.001
51 ve üzeri	20-30	-0.37295	0.27095	0.778
	31-40	-0.44728*	0.08022	0.000
	41-50	-0.27001*	0.06847	0.001

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu ve 41-50 yaş grubu ($p=0.001$), 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.25'te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.25: E&S & Yaş Aralıkları Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) Yaş	(J) Yaş	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
20-30	31-40	0.10000	0.19539	0.997
	41-50	0.15042	0.19462	0.978
	51 ve üzeri	0.39180	0.19764	0.460
31-40	20-30	-0.10000	0.19539	0.997
	41-50	0.05042	0.05215	0.914
	51 ve üzeri	0.29180*	0.06249	0.000
41-50	20-30	-0.15042	0.19462	0.978
	31-40	-0.05042	0.05215	0.914
	51 ve üzeri	0.24138*	0.06003	0.001
51 ve üzeri	20-30	-0.39180	0.19764	0.460
	31-40	-0.29180*	0.06249	0.000
	41-50	-0.24138*	0.06003	0.001

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu ve 41-50 yaş grubuna göre 51 ve üzeri yaş grubunun başarı düzeyi daha düşüktür.

Katılımcıların yaş aralıkları ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.26'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.26: V&M & Yaş Aralıkları Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) Yaş	(J) Yaş	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
20-30	31-40	5.13514	9.84336	0.997
	41-50	11.93277	9.24595	0.817
	51 ve üzeri	24.26230	9.53698	0.223
31-40	20-30	-5.13514	9.84336	0.997
	41-50	6.79764	4.73066	0.632
	51 ve üzeri	19.12716*	5.27690	0.002
41-50	20-30	-11.93277	9.24595	0.817
	31-40	-6.79764	4.73066	0.632
	51 ve üzeri	12.32952*	4.05482	0.017
51 ve üzeri	20-30	-24.26230	9.53698	0.223
	31-40	-19.12716*	5.27690	0.002
	41-50	-12.32952*	4.05482	0.017

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu ve 41-50 yaş grubu, 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir.

Araştırmada katılımcıların eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2.27'de verilmektedir.

Tablo 3.27: Eğitim Düzeyi ve Finansal Okuryazarlık Kruskal Wallis Analizi

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FINTAB	YATIRIM	V&M
Ki-Kare	132.694	136.992	93.436	133.239	73.695	84.362
Sd	5	5	5	5	5	5
p-değeri	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Kruskal Wallis analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile TDEF, BBANK, E&S, FTAB, YATIRIM ve V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Dolayısıyla H_{7a}, H_{7b}, H_{7c}, H_{7d}, H_{7e} ve H_{7f} hipotezleri kabul edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile TDEF başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.28'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.28: TDEF ve Eğitim Düzeyi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	-6.05139	2.11142	0.088
	İlköğretim	-22.91361*	2.24842	0.000
	Lise	-31.87859*	4.80973	0.000
	On lisans	-51.67026*	7.29420	0.002
	Lisans	-67.81609	8.53085	0.162
Okuryazar	Okuryazar değil	6.05139	2.11142	0.088
	İlköğretim	-16.86222*	1.68865	0.000
	Lise	-25.82721*	4.57489	0.000
	On lisans	-45.61887*	7.14154	0.005
	Lisans	-61.76471	8.40069	0.220
İlköğretim	Okuryazar değil	22.91361*	2.24842	0.000
	Okuryazar	16.86222*	1.68865	0.000
	Lise	-8.96498	4.63971	0.628
	On lisans	-28.75665	7.18323	0.065
	Lisans	-44.90248	8.43616	0.368
Lise	Okuryazar değil	31.87859*	4.80973	0.000
	Okuryazar	25.82721*	4.57489	0.000
	İlköğretim	8.96498	4.63971	0.628
	On lisans	-19.79167	8.34727	0.403
	Lisans	-35.93750	9.44706	0.339
On lisans	Okuryazar değil	51.67026*	7.29420	0.002
	Okuryazar	45.61887*	7.14154	0.005
	İlköğretim	28.75665	7.18323	0.065
	Lise	19.79167	8.34727	0.403
	Lisans	-16.14583	10.92332	0.963
Lisans	Okuryazar değil	67.81609	8.53085	0.162
	Okuryazar	61.76471	8.40069	0.220
	İlköğretim	44.90248	8.43616	0.368
	Lise	35.93750	9.44706	0.339
	On lisans	16.14583	10.92332	0.963

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ve lise mezunları ile okuryazar olmayan ve sadece okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile ilköğretim ($p=0.000$) ve lise ($p=0.002$) mezunları, okuryazar olmayanlar ve sadece okuryazar olanlardan daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit

varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.29'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.29: BBANK ve Eğitim Düzeyi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	-8.23755	3.10218	0.160
	İlköğretim	-24.60871*	3.23466	0.000
	Lise	-51.29310*	4.75386	0.000
	On lisans	-49.20977*	7.88675	0.002
	Lisans	-69.34866	11.47668	0.252
Okuryazar	Okuryazar değil	8.23755	3.10218	0.160
	İlköğretim	-16.37116*	1.88992	0.000
	Lise	-43.05556*	3.96332	0.000
	On lisans	-40.97222*	7.43704	0.011
	Lisans	-61.11111	11.17242	0.370
İlköğretim	Okuryazar değil	24.60871*	3.23466	0.000
	Okuryazar	16.37116*	1.88992	0.000
	Lise	-26.68440*	4.06786	0.000
	On lisans	-24.60106	7.49327	0.166
	Lisans	-44.73995	11.20993	0.566
Lise	Okuryazar değil	51.29310*	4.75386	0.000
	Okuryazar	43.05556*	3.96332	0.000
	İlköğretim	26.68440*	4.06786	0.000
	On lisans	2.08333	8.26349	1.000
	Lisans	-18.05556	11.73876	0.984
On lisans	Okuryazar değil	49.20977*	7.88675	0.002
	Okuryazar	40.97222*	7.43704	0.011
	İlköğretim	24.60106	7.49327	0.166
	Lise	-2.08333	8.26349	1.000
	Lisans	-20.13889	13.31917	0.969
Lisans	Okuryazar değil	69.34866	11.47668	0.252
	Okuryazar	61.11111	11.17242	0.370
	İlköğretim	44.73995	11.20993	0.566
	Lise	18.05556	11.73876	0.984
	On lisans	20.13889	13.31917	0.969

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuryazar olmayanlar ($p=0.000$) ve sadece okuryazar ($p=0.000$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile ilköğretim,

okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, ilköğretim ($p=0.000$), okuryazar olmayanlar ($p=0.000$) ve sadece okuryazar ($p=0.000$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir. Son olarak ön lisans mezunları ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($p=0.002$) ve sadece okuryazar ($p=0.011$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.30'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.30: E&S ve Eğitim Düzeyi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	-9.41853	3.53870	0.150
	İlköğretim	-22.65591*	3.60134	0.000
	Lise	-35.54598*	6.72765	0.000
	On lisans	-41.37931	10.47780	0.056
	Lisans	-54.71264	26.84949	0.944
Okuryazar	Okuryazar değil	9.41853	3.53870	0.150
	İlköğretim	-13.23738*	2.43382	0.000
	Lise	-26.12745*	6.18184	0.004
	On lisans	-31.96078	10.13598	0.203
	Lisans	-45.29412	26.71796	0.981
İlköğretim	Okuryazar değil	22.65591*	3.60134	0.000
	Okuryazar	13.23738*	2.43382	0.000
	Lise	-12.89007	6.21791	0.520
	On lisans	-18.72340	10.15802	0.811
	Lisans	-32.05674	26.72633	0.999
Lise	Okuryazar değil	35.54598*	6.72765	0.000
	Okuryazar	26.12745*	6.18184	0.004
	İlköğretim	12.89007	6.21791	0.520
	On lisans	-5.83333	11.63946	1.000
	Lisans	-19.16667	27.32377	1.000
On lisans	Okuryazar değil	41.37931	10.47780	0.056
	Okuryazar	31.96078	10.13598	0.203
	İlköğretim	18.72340	10.15802	0.811
	Lise	5.83333	11.63946	1.000
	Lisans	-13.33333	28.48001	1.000
Lisans	Okuryazar değil	54.71264	26.84949	0.944
	Okuryazar	45.29412	26.71796	0.981
	İlköğretim	32.05674	26.72633	0.999
	Lise	19.16667	27.32377	1.000
	On lisans	13.33333	28.48001	1.000

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuryazar olmayanlar ($p=0.000$) ve sadece okuryazar ($p=0.000$) olanlardan daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuryazar olmayanlar ($p=0.000$) ve sadece okuryazar

($p=0.004$) olanlardan daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.31'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.31: FTAB ve Eğitim Düzeyi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	-0.00980	0.00690	0.925
	İlköğretim	-0.00532	0.00532	0.997
	Lise	-0.35417*	0.08231	0.004
	On lisans	-1.37500*	0.30981	0.044
	Lisans	-0.16667	0.16667	1.000
Okuryazar	Okuryazar değil	0.00980	0.00690	0.925
	İlköğretim	0.00448	0.00871	1.000
	Lise	-0.34436*	0.08260	0.005
	On lisans	-1.36520*	0.30989	0.046
	Lisans	-0.15686	0.16681	1.000
İlköğretim	Okuryazar değil	0.00532	0.00532	0.997
	Okuryazar	-0.00448	0.00871	1.000
	Lise	-0.34885*	0.08248	0.005
	On lisans	-1.36968*	0.30986	0.045
	Lisans	-0.16135	0.16675	1.000
Lise	Okuryazar değil	0.35417*	0.08231	0.004
	Okuryazar	0.34436*	0.08260	0.005
	İlköğretim	0.34885*	0.08248	0.005
	On lisans	-1.02083	0.32056	0.177
	Lisans	0.18750	0.18588	0.999
On lisans	Okuryazar değil	1.37500*	0.30981	0.044
	Okuryazar	1.36520*	0.30989	0.046
	İlköğretim	1.36968*	0.30986	0.045
	Lise	1.02083	0.32056	0.177
	Lisans	1.20833	0.35180	0.106
Lisans	Okuryazar değil	0.16667	0.16667	1.000
	Okuryazar	0.15686	0.16681	1.000
	İlköğretim	0.16135	0.16675	1.000
	Lise	-0.18750	0.18588	0.999
	On lisans	-1.20833	0.35180	0.106

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, lise mezunları ile okuryazar olmayanlar, ilköğretim ve lisans mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuryazar olmayanlar, ilköğretim ve lisans mezunlarından daha yüksek FTAB başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile yatırım başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.32'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.32: Yatırım ve Eğitim Düzeyi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	0.00000	1.29567	1.000
	İlköğretim	-0.63830	1.30782	0.997
	Lise	-5.00000*	1.69900	0.041
	On lisans	-10.00000*	2.45876	0.001
	Lisans	-13.33333*	3.73400	0.006
Okuryazar	Okuryazar değil	0.00000	1.29567	1.000
	İlköğretim	-0.63830	0.88029	0.979
	Lise	-5.00000*	1.39682	0.005
	On lisans	-10.00000*	2.26053	0.000
	Lisans	-13.33333*	3.60656	0.004
İlköğretim	Okuryazar değil	0.63830	1.30782	0.997
	Okuryazar	0.63830	0.88029	0.979
	Lise	-4.36170*	1.40809	0.026
	On lisans	-9.36170*	2.26752	0.001
	Lisans	-12.69504*	3.61094	0.007
Lise	Okuryazar değil	5.00000*	1.69900	0.041
	Okuryazar	5.00000*	1.39682	0.005
	İlköğretim	4,36170*	1.40809	0.026
	On lisans	-5.00000	2.51353	0.351
	Lisans	-8.33333	3.77029	0.237
On lisans	Okuryazar değil	10.00000*	2.45876	0.001
	Okuryazar	10.00000*	2.26053	0.000
	İlköğretim	9.36170*	2.26752	0.001
	Lise	5.00000	2.51353	0.351
	Lisans	-3.33333	4.16822	0.967
Lisans	Okuryazar değil	13.33333*	3.73400	0.006
	Okuryazar	13.33333*	3.60656	0.004
	İlköğretim	12.69504*	3.61094	0.007
	Lise	8.33333	3.77029	0.237
	On lisans	3.33333	4.16822	0.967

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, lise mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca ön lisans mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans

mezunları, okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir. Son olarak lisans mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lisans mezunları, okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile V&M başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.33'te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.33: V&M ve Eğitim Düzeyi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları

(I) eğitim	(J) eğitim	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
Okuryazar değil	Okuryazar	-8.79648	3.57478	0.220
	İlköğretim	-38.52531*	3.96270	0.000
	Lise	-41.98276*	4.98993	0.000
	On lisans	-11.98276	16.89551	1.000
	Lisans	-21.14943	26.81214	1.000
Okuryazar	Okuryazar değil	8.79648	3.57478	0.220
	İlköğretim	-29.72883*	3.59476	0.000
	Lise	-33.18627*	4.70306	0.000
	On lisans	-3.18627	16.81302	1.000
	Lisans	-12.35294	26.76024	1.000
İlköğretim	Okuryazar değil	38.52531*	3.96270	0.000
	Okuryazar	29.72883*	3.59476	0.000
	Lise	-3.45745	5.00427	1.000
	On lisans	26.54255	16.89975	0.924
	Lisans	17.37589	26.81481	1.000
Lise	Okuryazar değil	41.98276*	4.98993	0.000
	Okuryazar	33.18627*	4.70306	0.000
	İlköğretim	3.45745	5.00427	1.000
	On lisans	30.00000	17.16969	0.851
	Lisans	20.83333	26.98575	1.000
On lisans	Okuryazar değil	11.98276	16.89551	1.000
	Okuryazar	3.18627	16.81302	1.000
	İlköğretim	-26.54255	16.89975	0.924
	Lise	-30.00000	17.16969	0.851
	Lisans	-9.16667	31.44503	1.000
Lisans	Okuryazar değil	21.14943	26.81214	1.000
	Okuryazar	12.35294	26.76024	1.000
	İlköğretim	-17.37589	26.81481	1.000
	Lise	-20.83333	26.98575	1.000
	On lisans	9.16667	31.44503	1.000

Tamhane’s T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuryazar olmayanlar ve sadece okuryazar olanlardan daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları,

okuryazar olmayanlar ve sadece okuryazar olanlardan daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir.

Araştırmada katılımcıların arıcılık mesleği ile uğraşma süresi ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.34’te verilmektedir.

Tablo 3.34: Meslek Süresi ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal Wallis Analizi

Test /faktörler	TDEF	BBANK	E&S	FINTAB	YATIRIM	V&M
Ki-Kare	21.724	34.200	23.093	10.836	19.005	10.229
Sd	3	3	3	3	3	3
p-değeri	0.000	0.000	0.000	0.013	0.000	0.017

Kruskal Wallis analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile TDEF, BBANK, E&S, FTAB, YATIRIM ve V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Dolayısıyla H_{8a} , H_{8b} , H_{8c} , H_{8d} , H_{8e} ve H_{8f} hipotezleri kabul edilmiştir. Katılımcıların meslek süresi ile TDEF başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane’s T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.35’te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.35: TDEF ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane’s T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	11.19048	7.53298	0.641
	11-15	9.44444	7.51689	0.787
	15 ve üzeri	21.08333	7.57391	0.077
6-10	0-5	-11.19048	7.53298	0.641
	11-15	-1.74603	2.55017	0.983
	15 ve üzeri	9.89286*	2.71363	0.002
11-15	0-5	-9.44444	7.51689	0.787
	6-10	1.74603	2.55017	0.983
	15 ve üzeri	11.63889*	2.66865	0.000
15 ve üzeri	0-5	-21.08333	7.57391	0.077
	6-10	-9.89286*	2.71363	0.002
	11-15	-11.63889*	2.66865	0.000

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 6-10 yıl ve 11-15 yıl deneyimi olanlar daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların meslek süresi ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.36'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.36: BBANK ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	10.15873	7.23593	0.692
	11-15	12.22222	7.11695	0.486
	15 ve üzeri	26.88889*	7.20110	0.010
6-10	0-5	-10.15873	7.23593	0.692
	11-15	2.06349	2.91153	0.980
	15 ve üzeri	16.73016*	3.11158	0.000
11-15	0-5	-12.22222	7.11695	0.486
	6-10	-2.06349	2.91153	0.980
	15 ve üzeri	14.66667*	2.82387	0.000
15 ve üzeri	0-5	-26.88889*	7.20110	0.010
	6-10	-16.73016*	3.11158	0.000
	11-15	-14.66667*	2.82387	0.000

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl deneyimi olanlar daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların meslek süresi ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.37'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.37: E&S ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	0.16762	0.13307	0.784
	11-15	0.13778	0.13269	0.896
	15 ve üzeri	0.41867*	0.13753	0.040
6-10	0-5	-0.16762	0.13307	0.784
	11-15	-0.02984	0.05153	0.993
	15 ve üzeri	0.25105*	0.06295	0.001
11-15	0-5	-0.13778	0.13269	0.896
	6-10	0.02984	0.05153	0.993
	15 ve üzeri	0.28089*	0.06215	0.000
15 ve üzeri	0-5	-0.41867*	0.13753	0.040
	6-10	-0.25105*	0.06295	0.001
	11-15	-0.28089*	0.06215	0.000

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl deneyimi olanlar daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların meslek süresi ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.38'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.38: FTAB ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	-0.04762	0.06911	0.983
	11-15	0.05556	0.05774	0.923
	15 ve üzeri	0.09000	0.05438	0.531
6-10	0-5	0.04762	0.06911	0.983
	11-15	0.10317	0.04896	0.201
	15 ve üzeri	0.13762*	0.04494	0.016
11-15	0-5	-0.05556	0.05774	0.923
	6-10	-0.10317	0.04896	0.201
	15 ve üzeri	0.03444	0.02402	0.634
15 ve üzeri	0-5	-0.09000	0.05438	0.531
	6-10	-0.13762*	0.04494	0.016
	11-15	-.03444	.02402	.634

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 6-10 yıl mesleki deneyimi olanlar ile 15 ve üzeri olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 6-10 yıl mesleki deneyimi olanlar, 15 ve üzeri yıl deneyimi olanlardan daha yüksek başarı düzeyine sahiptir. Katılımcıların meslek süresi ile yatırım başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.39'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.39: Yatırım ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	0.21714	0.13602	0.572
	11-15	0.26444	0.13477	0.353
	15 ve üzeri	0.22667	0.14057	0.554
6-10	0-5	-0.21714	0.13602	0.572
	11-15	0.04730	0.01865	0.043
	15 ve üzeri	0.00952	0.04408	1.000
11-15	0-5	-0.26444	0.13477	0.353
	6-10	-0.04730	0.01865	0.073
	15 ve üzeri	-0.03778	0.04006	0.925
15 ve üzeri	0-5	-0.22667	0.14057	0.554
	6-10	-0.00952	0.04408	1.000
	11-15	0.03778	0.04006	0.925

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 6-10 yıl mesleki deneyimi olanlar ile 11-15 yıl mesleki deneyimi olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 6-10 yıl mesleki deneyimi olanlar, 11-15 yıl mesleki deneyimi olanlardan daha yüksek başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların meslek süresi ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.40'ta detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.40: V&M ve Mesleki Deneyim Süresi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

(I) kaç yıl	(J) kaç yıl	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-5	6-10	0.20571	0.15873	0.755
	11-15	-0.04667	0.15478	1.000
	15 ve üzeri	0.20667	0.15719	0.745
6-10	0-5	-0.20571	0.15873	0.755
	11-15	-0.25238*	0.09006	0.033
	15 ve üzeri	0.00095	0.09414	1.000
11-15	0-5	0.04667	0.15478	1.000
	6-10	0.25238*	0.09006	0.033
	15 ve üzeri	0.25333*	0.08732	0.026
15 ve üzeri	0-5	-0.20667	0.15719	0.745
	6-10	-0.00095	0.09414	1.000
	11-15	-0.25333*	0.08732	0.026

Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 11-15 yıl mesleki deneyimi olanlar ile 6-10 yıl ve 15 yıl ve üzeri mesleki deneyimi olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 11-15 yıl mesleki deneyimi olanlar, 6-10 yıl ve 15 yıl ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan daha yüksek başarı düzeyine sahiptir.

3.6.7. Matematik ve Faiz Hesaplamaları Ölçeği Analiz Bulguları

Matematik ve faiz hesaplamaları ölçeği birinci soruda katılımcıların tasarruf yapabilme yetenekleri değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.41'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.41: Katılımcıların Tasarruf Yapabilme Yeteneği

İfadeler	n	%
Tuna Bey, ayda 2000 TL kazanacağı yeni bir işe girmiştir. Her ay 900 TL kira, 350 TL ulaşım gideri, 500 TL mutfak giderleri ve 100 TL giyinme masrafları vardır. Tuna Bey'in 600 TL para biriktirmesi kaç ay sürecektir?	Fikrim yok 1 ay 2 ay 3 ay 4 ay	252 96.9 0 0.0 5 1.9 1 0.4 2 0.8

Yapılan analize göre katılımcıların %96,9'u soruların soruya fikrim yok cevabını vermiştir. Katılımcılardan sadece 2 kişi doğru cevabı (4 ay) vermiştir. Elde edilen sonuçlara göre arıcılık mesleğini icra eden kişilerin neredeyse tamamı soruyu doğru cevaplayamamıştır.

Araştırmada matematik ve faiz hesaplama ölçeği kapsamında katılımcıların faiz hesaplayabilme yetenekleri değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.42'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.42: Katılımcıların Faiz Hesaplayabilme Yeteneği

Faiz Hesaplama İfadeleri	n	%
Amerikan doları, Euro ve Sterlin arasında en değerli olan para birimi hangisidir?	Amerikan doları Euro Sterlin	14 5.4 140 53.8 106 40.8
Konut kredisinde aylık faiz oranı %1 ise yıllık faiz oranı ne olmalıdır?	Fikrim yok %12'den az %12'den fazla %12	252 96.9 0 0.0 2 0.8 6 2.3
Banka hesabınızda 100 TL'niz olduğunu ve faiz oranının yıllık %5 olduğunu varsayın. 1 yıl sonra hesabınızdaki paranın ne kadar olacağını düşünürsünüz?	Fikrim yok 105 TL'den az 105 TL'den fazla 105 TL	254 97.7 0 0.0 1 0.4 5 1.9
Banka hesabınızda 100 TL mevduatınız olduğunu farz edin. Yıllık faiz oranı %5, enflasyon oranı %6 ise, 1 yıl sonra paranızın alım gücü ne kadar olacaktır?	Fikrim yok 100 TL 100 TL'den fazla 100 TL'den az	254 97.7 0 0.0 1 0.4 5 1.9
Zeynep ve Bilge aynı yaşadadır. Zeynep 30 yaşından itibaren her yıl 1.000 TL, Bilge ise 40 yaşından itibaren her yıl 2.000 TL bankaya faize para yatırıyor. 50 yaşına geldiklerinde hangisinin hesabında daha fazla parası vardır?	Fikrim yok Eşit miktarda paraları vardır. Bilge. Çünkü her yıl daha fazla miktarda birikim yapmıştır. Zeynep. Çünkü daha uzun yıl yatırım yapmıştır. Zeynep. Çünkü birikimleri daha uzun süre bileşik faizde artmıştır.	252 96.9 1 0.4 0 0.0 1 0.4 6 2.3

Matematik ve faiz hesaplamaları ölçeği kapsamında katılımcıların faiz hesaplayabilme yeteneğini belirleyebilmek için 5 soru katılımcılara yöneltiştir.

Birinci soruda katılımcılara “*Amerikan doları, Euro ve Sterlin arasında en değerli olan para birimi hangisidir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %40,8’i doğru cevap olan “sterlin” para birimini işaretlemiştir. İkinci soruda katılımcılara “*Konut kredisinde aylık faiz oranı %1 ise yıllık faiz oranı ne olmalıdır?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %0,8’i doğru cevap olan “%12’den fazla” seçeneğini işaretlemiştir. Üçüncü soruda katılımcılara “*Banka hesabınızda 100 TL’niz olduğunu ve faiz oranının yıllık %5 olduğunu varsayın. 1 yıl sonra hesabınızdaki paranın ne kadar olacağını düşünürsünüz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %1,9’u “105 TL” doğru cevabını vermiştir. Dördüncü soruda katılımcılara “*Banka hesabınızda 100 TL mevduatınız olduğunu farz edin. Yıllık faiz oranı %5, enflasyon oranı %6 ise, 1 yıl sonra paranızın alım gücü ne kadar olacaktır?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %1,9’u “100 TL’den az” doğru cevabını vermiştir. Beşinci soruda katılımcılara “*Zeynep ve Bilge aynı yaşadadır. Zeynep 30 yaşından itibaren her yıl 1.000 TL, Bilge ise 40 yaşından itibaren her yıl 2.000 TL bankaya faize para yatırıyor. 50 yaşına geldiklerinde hangisinin hesabında daha fazla parası vardır?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %2,3’ü “Zeynep. Çünkü birikimleri daha uzun süre bileşik faizde artmıştır” doğru cevabını vermiştir.

SONUÇ, ÖNERİ VE TARTIŞMA

Günümüz koşullarında bireyler gündelik hayatlarında finansal piyasalardan gitgide daha fazla yararlanmak zorunda kalmaktadır. Finansal piyasa ağlarının genişlemesi ve ürün yelpazesinin gelişmesi ile finans piyasaları gittikçe daha karmaşık hal almaktadır. Bu durum bireylerin asgari düzeyde bile olsa finans piyasalarını bilmelerini mecbur kılmaktadır. Yeterli finansal bilgiye sahip olmayan bireyler yanlış tercihler yapabilmekte ve dolayısıyla hem hanehalkı ekonomisini hem de ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bireylerin finansal hatalarını en aza indirebilmesi hem hanehalkı ekonomisi hem de ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Bu durumun önüne geçmenin en önemli yolunu ise finansal okuryazarlık ve finansal eğitimler oluşturmaktadır. Finansal okuryazarlık son yıllarda gerek bireyler açısından gerekse ülkelerin ekonomi politikaları açısından önem arz etmektedir. Ülkemizde de finansal okuryazarlığın tespit edilmesi amacıyla lisans öğrencileri başta olmak üzere, kamu sektörü çalışanları, hanehalkları ve çeşitli meslek grupları örneklem seçilerek çalışmalar yapılmaktadır.

Katılımcıların alt boyutlara vermiş oldukları cevapların frekans analizi ve yüzdellik dağılımlarına bakıldığında;

- Temel düzey ekonomi ve finans alt boyutunda katılımcılara 8 soru yöneltilmiş ve her bir soruya vermiş oldukları cevabın yüzdellik dağılımına bakılmıştır buna göre; arıcıların vermiş olduğu cevapların ortalaması 1.46 olarak bulunmuştur. Bu ortalama 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “fikrim yok” seçeneğine denk geldiği için arıcıların temel düzeyde finans ve ekonomi konusunda fikirlerinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde bireysel bankacılık alt boyutunda katılımcılara yöneltilen 6 soru da, finansal tablolar alt boyutunda yöneltilen 4 soruda ve yatırım alt boyutunda yöneltilen 5 soruda katılımcıların verdikleri yanıtlar 1.00-1.67 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “fikrim yok” seçeneğine denk geldiği için katılımcıların bu alt boyutlarda yeterince bilgilerinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bununla beraber; vergi ve mevzuat alt boyutu (2.20) ve emeklilik ile sigortacılık alt boyutunda (1.91) katılımcıların vermiş oldukları yanıtların 1.68-2.34 (Tatlı ve Alaca, 2018) aralığında “yanlış” seçeneğine denk geldiği için bildiklerini sandıkları finansal

bilgileri yanlış bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aracıların finansal okuryazarlıklarının düşük seviyelerde çıkması; genelinin ilköğretim mezunu olması bununla birlikte, yaş ortalamasının yüksek olması dolayısı ile teknolojik araçlarını yeterince kullanamama gibi sebeplere bağlanabilmektedir.

Katılımcıların cinsiyet ile finansal okuryazarlık alt boyutları arasında farka bakıldığında;

- Katılımcıların temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, emeklilik ve sigortacılık, yatırım, finansal tablolar, vergi ve mevzuat alt boyutu bilgi seviyeleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Katılımcıların asıl mesleğinin arıcılık olup olmadığı ve finansal okuryazarlık alt boyutları arasındaki farka bakıldığında;

- Emeklilik ve sigorta, yatırım alt boyutu bilgisi ile katılımcıların meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, finansal tablolar ile vergi ve mevzuat alt boyutları bilgisi ile katılımcıların meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, finansal tablolar ile vergi ve mevzuat bilgi oranları, asıl mesleği arıcılık olanlara göre daha yüksektir. Bu durum asıl mesleği arıcılık olmayıp ek iş olarak veya hobi olarak arıcılığı yapan katılımcıların eğitim seviyelerinin daha yüksek olması sebebine bağlı olabilmektedir.

Katılımcıların kredi kartı kullanımı ve finansal okuryazarlık alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında;

- Temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, emeklilik ve sigorta, finansal tablolar, yatırım ile vergi ve mevzuat alt boyutları bilgisi ile kredi kartı kullanımı arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Buna göre kredi kartı kullananların temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, emeklilik ve sigortacılık, finansal tablolar, yatırım ile vergi ve mevzuat alt boyutlarındaki başarı düzeyleri kredi kartı kullanmayanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum eğitim seviyesi ve yaş seviyesi ile ilişkilendirilebilmektedir. İleri yaşlarda arıcılık yapan katılımcıların kredi kartı kullanım seviyeleri daha

düşüktür. Bununla birlikte ödeme yöntemi olarak kredi kartını güvensiz bulduklarını ve daha geleneksel yöntemleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların bireysel emeklilik sistemi kullanımı ve finansal okuryazarlık alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında;

- Katılımcıların bireysel emeklilik sistemi kullanım durumları ile emeklilik ve sigorta alt boyut bilgisi ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Diğer yandan temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, finansal tablolar, yatırım ile vergi ve mevzuat alt boyut bilgisi ile arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre bireysel emeklilik sistemi kullanan katılımcıların temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, finansal tablolar, yatırım ile vergi ve mevzuat alt boyut bilgi düzeyleri bireysel emeklilik sistemi kullanmayan yatırımcılara göre daha yüksektir.

Katılımcıların internet bankacılığı kullanımı ve finansal okuryazarlık alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde;

- katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile vergi ve mevzuat alt boyut bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, emeklilik ve sigortacılık, finansal tablolar ve yatırım alt boyutlarındaki bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre internet bankacılığı kullanan katılımcıların temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, emeklilik ve sigorta, finansal tablolar ve yatırım alt boyut bilgi düzeyleri internet bankacılığı kullanmayan katılımcıların bilgi düzeyine göre daha yüksektir. Bu durum internet bankacılığı kullanan katılımcıların finans piyasalarını daha yakından takip ederek daha aktif rol almalarından kaynaklanabilmektedir.

Katılımcıların yaş aralıkları ve finansal okuryazarlık alt boyut bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında;

- katılımcıların yaş aralıkları ile finansal tablolar ve yatırım alt boyutlarındaki bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan Temel düzey ekonomi ve finans alt boyutunda yaş ortalaması 31-40 olanlar ve

41-50 yaş grubunda olanlar, 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek temel düzey ekonomi ve finans bilgisine sahiptir. Aynı şekilde 31-40 yaş grubunda olanlar ve 41-50 yaş grubunda olanlar, 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek bireysel bankacılık, emeklilik ve sigortacılık ile vergi ve mevzuat bilgisine sahiptirler. Bu durum 51 ve üzeri yaş grubundaki aracılarının büyük bir çoğunluğunun ilköğretim düzeyi eğitim seviyesinde olmasına bir kısmının ise okuryazar olmamasına bağlanabilmektedir. Ayrıca 51 ve üzeri yaş grubunu temsil eden katılımcılar finansal piyasalarda dolandırılmaktan korktukları için sistemin dışında kalarak geleneksel yöntemler ile hayatlarını sürdürmek istediklerini ileri sürmüşlerdir.

Katılımcıların eğitim düzeyi ve finansal okuryazarlık alt boyut bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında;

- katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık alt boyutlarındaki başarı düzeyleride artmıştır, diğer bir ifade ile; temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, sigorta ve emeklilik, vergi ve mevzuat, yatırım ve finansal tablolar gibi finansal okuryazarlık alt boyutlarının tamamında, ilköğretim mezunları ve okuryazar olan katılımcılar okuryazar olmayan katılımcılara göre daha yüksek başarı elde etmiştir. Ayrıca lise mezunu olan katılımcılar ise ilköğretim mezunları ve okuryazar olan katılımcılardan daha yüksek bilgi seviyesine sahiptir.

Katılımcıların meslekte bulunma süreleri ve finansal okuryazarlık alt boyut bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında;

- katılımcılar finansal okuryazarlığın alt boyutlarından temel düzey ekonomi ve finans, bireysel bankacılık, sigorta ve emeklilik, finansal tablolar, vergi ve mevzuat, yatırım alt boyutlarının tamamında 0-5 ve 6-10 yıl arasında meslekte bulunan katılımcılar 11-15 yıl ve 15 yıl üzeri meslekte bulunan katılımcılara göre daha yüksek başarı elde etmişlerdir. Bu durum 0-5 yıl arasında ve 6-10 yıl arasında meslekte bulunan katılımcıların eğitim düzeyinin daha yüksek olması ve bir kısmının memur emeklisi olup hobi olarak aracıyı tercih etmesi ile açıklanabilir.

Katılımcıların tasarruf yapabilme düzeyleri ölçüldüğünde, ayrıca matematik ve faiz hesaplayabilme yeteneklerine bakıldığında;

- katılımcılara yöneltilen tasarruf yapabilme yeteneğini ölçen soruda katılımcıların %96.9 fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir. Diğer bir ifade ile arıcıların neredeyse tamamı yanlış cevabı işaretleyerek tasarruf yapabilme yeteneklerinin zayıf olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte, matematik ve faiz ile alakalı katılımcılara sorular yöneltilmiş ve katılımcıların neredeyse tamamı soruları yanlış yanıtlamışlardır.

Çalışmada Bingöl'de arıcılık mesleğini yapan bireyler tercih edilmiştir. Çünkü Bingöl'de son yıllarda arıcılık mesleği az sermaye gerektiren, toprağa ve arazi koşullarına bağlı olmayan bir meslektir. Ayrıca Bingöl'ün bitki florası bakımından oldukça geniş olması sebebi ile bal ve bal ürünleri üretim potansiyeli oldukça geniştir ve bal ticareti hacim olarak giderek genişlemektedir. Bingöl'ün bal üretim potansiyelinin doğru değerlendirilmesi ile istihdam artırılmış olacaktır. Arıcılara verilecek finansal eğitimler bu bağlamda oldukça kıymetlidir. Finansal bilinçve eğitim ile beraber bal ve bal ürünlerinin Pazar ağları daha geniş alanlara yayılacaktır. Finansal eğitimler ile arıcıların kovan sayılarını arttırmalarının önü açılmış olacaktır. Finansal eğitim sadece finans uzmanlarını ve finans kuruluşlarını ilgilendiren bir konu olmamakla beraber toplumun tamamını ilgilendiren bir konudur. Bilginin güç olduğu düşünüldüğünde güçlü bireyler güçlü toplumları da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda çeşitli kamu kurumları, kadınlar, ev hanımları, işçiler, öğrenciler, akademik personeller ve çeşitli meslek mensuplarını kapsayacak şekilde geniş kapsamlı finansal eğitimler düzenlenmeli ve toplumda finansal farkındalığı oluşturmaya yönelik adımlar atılmalıdır.

Bu araştırma sadece Bingöl ilinde arıcılık mesleği ile uğraşan katılımcılar ile sınırlıdır. Ayrıca Bingöl ilinde arıcılık mesleği ile uğraşanlara ulaşmak için Bingöl Arıcılar Derneği tarafından verilen bilgiler üzerinden gidilmiştir. Ancak Bingöl'de mevcut ulaşılan katılımcıdan daha fazla arıcı olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum araştırmanın sınırlılığını göstermektedir. Öneri olarak ürettikleri bal ile ün kazanan ve övgü toplayan Muğla, Ordu, Artvin, Hakkari gibi illerde benzer çalışmalar yapılarak arıcılık mesleğini icra edenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri tespit edilebilir. Bu doğrultuda Valilik, Yerel İdareler, Belediyeler, arıcılar birliği, gibi yerel kuruluşlar,

Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, FODER gibi ulusal ve OECD gibi Uluslararası düzeyde finansal okuryazarlığı tespit edip eğitimler veren kuruluşlardan destek alınabilir, bu amaç doğrultusunda finansal eğitimler düzenlenebilir. Diğer yandan bu çalışma sadece arıcılık mesleğini icra edenlere uygulanmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda arıcılık mesleği dışındaki meslekler de dahil edilerek yeni bir çalışma yapılabilir. Ayrıca farklı illerde arıcılık mesleğini icra eden arıcılar da çalışmaya katılabilir. Böylelikle farklı illerdeki katılımcılar arasındaki finansal okuryazarlık arasındaki farklılıklar tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

AB (2020). 11 2, 2020 tarihinde <https://www.avrupa.info.tr/tr> adresinden alındı

Acar, O. (2006). Bireysel Bankacılıkta Ürün Geliştirme Sürecinin Bir Alt Süreci Olarak Rekabetçi Fiyatlama Stratejisi ve Bu Stratejiye Göre Fiyatlama Yönteminin AHP Tekniğı İle Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Acar, O. (2006). Bireysel Bankacılıkta Ürün Geliştirme Sürecinin Bir Alt Süreci Olarak Rekabetçi Fiyatlama Stratejisi ve Bu Stratejiye Göre Fiyatlama Yönteminin AHP Tekniğı İle Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı.

Aile ve Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Gelir Dağılımı <https://www.ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11 05, 2020.

Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı b.). Ankara: Gazi Kitapevi.

Akdoğan, N., & Tenker, N. (2010). *Finansal Tablolar ve Analizi* (13. Baskı b.). Ankara: Savaş Yayınları.

Akdoğan, Ö. G. (2019). Kadınların Finansal Okuryazarlığı Ve Finansal Becerileri Üzerine Bir Yerli Dizi Analizi. *Selçuk İletişim*, 12(1), 255-275.

Akgüç, Ö. (1985). *Mali Tablolar Analizi* (1. Baskı b.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Akgüç, Ö. (2010). *Finansal Yönetim* (8. Baskı b.). İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Akgüç, Ö. (2014). *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi* (10. Baskı b.). İstanbul: Avcıol Basımyayın.

Akgün, A. İ. (1996). Enflasyonun Finansal Yönetim Üzerine Etkisi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 263-276.

Akıncı, N., & Ünlen, M. (1988). *Mali Tablolar Analizi* (2. Baskı b.). İzmir: Barış Yayınları.

Aksoy, A., & Tanrıöven, C. (2014). *Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi* (5. Baskı b.). Ankara: Detay Yayıncılık.

Aksoy, Ş. (2010). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi* (6. Baskı b.). İstanbul: Filiz Yayınevi.

Aktaş, H. (2015). *Finansal Yetkinlik - Türkiye'de Finansal Yetkinlik Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Analizi*. Ankara: Gazi Kitapevi.

Akyıldız, A. (1996). *Kağıt Para*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015, Ekim). Finansal Okuryazarlık- Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 1-15.
- Alpergin, P. (2001). *Bireysel Bankacılık* (2. Baskı b.). Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayını.
- Al-Tamimi, H. A., & Bin Kalli, A. (2009). Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 500-516.
- Altıntaş, K. M. (2008). *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi "Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturma Süreci* (1. Baskı b.). Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı.
- Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 151-176.
- Ansong, A., & Gyensare, M. A. (2012). Determinant of University Working Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of Business and Management*, 7(9), 126-130.
- Apra, C., Wuttke, E., Breuer, K., Koh, N. K., Davies, P., Fuhrmann, B. G., & Lopus, J. S. (2016). *International Handbook of Financial Literacy*. Singapur: Springer.
- Arıkan, A. N. (2000). Türev İşlemlerin Hukuki ve Vergisel Boyutu. *Maliye Hesap Uzmanları Derneği*(3), 9-14.
- Aristoteles. (1975). *Politika*. (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- Arslan, M. (2007). *Türk Vergi Sistemi* (4. Baskı b.). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Ataç, E., Falay, N., Batirel, Ö. F., Coşkun, G., & Moğol, T. (2011). *Devlet Bütçesi* (7. Baskı b.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, Ü. (2003). *Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar* (2. Baskı b.). İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Ataman, Ü. (2003). *Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar* (1. Baskı b.). İstanbul: Ekin Kitapevi.
- Atkinson, A., & Anne Messy, F. (2012, 05 26). *Measuring Financial Literacy – Results of the OECD*. 08 19, 2020 tarihinde International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study: http://www.oecdilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en adresinden alındı
- Aydın, E. (2017). Temel Analiz Yöntemiyle Pay Senedi Değerlemesi ve BİST’te İşlem Gören Kimya Sektöründeki Şirketler Üzerine Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ayrıçay, Y. (2003). Türev Piyasaların Gelismekte Olan Ülkelere Olası Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi, S.B.E. Dergisi*(5), 1-19.
- Bacak, B. (2005). Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(165), 160-171.
- Bacova, M., Conkova, M., & Bricova, Z. (2013, Sebtember). Financial Literacy Of Students İn Slovak Republic. *The 7th International Days of Statistics and Economics*, 51-60.
- Bağcı, H., & Arabacı, S. M. (2019). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ve Finansal Okuryazarlığı Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(3), 68-88.
- Bahçuvan, S. (2011). Okuryazar Olmalıyım. *Borsa Yatırımcıları Derneği Resmi Dergisi*, 6(8), 46-57.
- Baki, A. (2006). *Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi* (2. Baskı b.). Trabzon: Derya Kitapevi.
- Bal, H. (2001). *Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Dünya Bankası. (2020). 11 01, 2020 tarihinde www.worldbank.org adresinden alındı
- Dünya Bankası. (2020). 10 08, 2020 tarihinde https://verisistemi.tbb.org.tr/index.php?tbb/report_bolgele adresinden alındı
- Başkanlığı, G. İ. (2020). *Gelir Vergisi Tarifesi 2020*. 10 22, 2020 tarihinde Gelir İdaresi Başkanlığı: <https://www.gib.gov.tr/gelir-vergisi-tarifesi-2020> adresinden alındı
- Baştürk, F., Çakmak, D., & Demirtaş, B. (2017). *Sigortacılığa Giriş*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.
- Beal, D., & Delpachitra, S. (2010). Financial Literacy Among Australian University Students. *Economic Papers: A Journal Of Applied Economics And Policy*, 22(1), 65-78.
- Bedir, G. (2020). Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışlarına İlişkin Hatay İlinde Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Bernheim, D., Garrett, D., & Maki, D. (1997). Education and Saving: The Long-Term Effects Of High School Financial Curriculum Mandates . *Nber (National Bureau Of Economic Research), Working Paper 6085*, 1-60.
- BES. (2016). *AvivaSA*. 10 16, 2020 tarihinde www.avivasa.com.tr/bes/bireysel-emeklilik-sistemi/bese-katilim-ve-haklar adresinden alındı

- Biçer, E. B., & Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1501-1517.
- Bihari, S. C., & Shukla, S. (2012). Financial Literacy: Mutual Funds. *SCMS Journal of Indian Management*, 9(2), 43-62.
- Bilici, A., & Bilici, N. (2019). *Kamu Maliyesi* (10. Baskı b.). İstanbul: Savaş Yayınevi.
- Bingöl, M. (2007). Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Matrahında Lehe Alınan Para ve Repo-Ters Repo İşlemlerinde Durum. *Vergi Dünyası*(313), 53-57.
- Bitter, G., Hatfield, M., & Edward, N. T. (1989). *Mathematics Methods For the Elementary and Middle School : A Comprehensive Approach*. Boston: Boston : Allyn and Bacon.
- BKM. (2018). *Gençlerde Finansal Okuryazarlık Araştırması 2018*. (F. Karahasan, Düzenleyen, & Bankalar Arası Kart Merkezi BKM) 09 23, 2020 tarihinde <https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2015/06/finansal-okuryazarlik.pdf>:
<https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2015/06/finansal-okuryazarlik.pdf> adresinden alındı
- Bolahatoğlu, M. (2018). Emlak Vergisi ve Türkiye Uygulamasının Değerlendirilmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- Borsa İstanbul (2020). Borsa Hakkında, www.borsaistanbul.com.tr, Erişim Tarihi: 11 05, 2020.
- Bozkurt, E., Toktaş, Y., & Altınır , A. (2019, Ekim). Türkiye'de Tasarruf Ve Finansal Okuryazarlık Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1582-1602.
- Bulutoğlu, K. (2008). *Kamu Ekonomisine Giriş* (7. Baskı b.). Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Campbell, J. Y. (2006). Household Finance. *The Journal of Finance*(4), 1-52.
- Can, Y. (2010). Bireysel Emekliliğin Türkiye'deki Durumu ve Gelişimi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 140.
- Capuano, A., & Ramsay, L. (2011, Marcy). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration Of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics. *Financial Literacy Project*, 19-82. University of Melbourne.
- Carradice, j., & Price, M. (2001). *Hellen Dünyasında Sikke*. (O. Tekin, Çev.) İstanbul: Homer Kitapevi ve Yayıncılık.
- Ceylan, O. (2014, 05 15). *Basit ve Bileşik Faiz Hesaplama Yöntemleri*. 10 30, 2020 tarihinde Piyasa Rehberi: <https://piyasarehberi.org/yatirim/yatirim-araclari/59-basit-ve-bilesik-faiz> adresinden alındı

- Charles, R. (1992). Mathematics Problem Solving: Some Issues Related to Teacher Education, School Curriculum, and Instruction. *Mathematical Problem Solving and New Information Technologies*, 89, 329-342.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2002). Gender Differences In Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*(11), 289-307.
- Chlouba, T., Simkova, M., & Nemcova, Z. (2011). Application For Education Of Financial Literacy. *Procedia- Social And Behavioral Sciences*, 370-380.
- Çabuk, A., & Lazol, İ. (2010). *Mali Tablolarda Analizi* (10. Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Çağlar, Ü. (2007). Elektronik Para: Enformasyon Teknolojisindeki Gelişmeler ve Yeni Ödeme Sistemleri. *Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(17), 178-187.
- Çakıcı, Ö., & Ceylan, M. (2014). *Banka Sigorta Muameleleri Vergisi: Teori-Uygulama-Mevzuat* (2. Baskı b.). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Çakmak, H. (2006). Türk Kamu Yönetiminde Tasarruf Tedbirleri Uygulamaları ve Sonuçları. *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Çetinkaya, Ö. (2014). *Mahalli İdareler Maliyesi* (4. Baskı b.). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Çıkrıkçı, M. (2005). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar* (2. Baskı b.). Trabzon: Akademi Kitapevi.
- Çipil, M. (2013). *Risk Yönetimi ve Sigortacılık* (2. Baskı b.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çırpan, B. (2000). *Kredi Kartları* (1. Baskı b.). Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Çolak, Ö. F., & Öztürkler, H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. *Bankacılar Dergisi*(82), 3-44.
- Dağdelen, T. (2017). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Danes, S., & Haberman, H. (2007). Teen Financial Knowledge, Self Efficacy and Behavior : A Gendered View. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 15-35.
- Danes, S., Huddleston-Casas, C., & Boyce, L. (1999). Financial Planning Curriculum for Teens: Impact Evaluation. *Financial Counseling and Planning*(10), 25-35.

- Davies, E., & Lea, S. E. (1995). Student Attitudes to Student Debt. *Journal of Economic Psychology*, 16(4), 663-679.
- Delavende, A., Rohwedder, S., & Willis, R. (2008). Preparation For Retirement, Financial Literacy And Cognitive Resources. Michigan Retirement Research Center Working .
- Demir, D. (2007). Türkiye'de Sermaye Piyasası Arçlarının Vergilendirilmesi ve Bankacılık Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- Demirel, E., & Apak, S. (2013). *Finansal Yönetim Sermaye Piyasaları* (2. Baskı b.). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Deuflhard, F., Georgarakos, D., & Roman, I. (2015). Financial literacy and savings account returns. *European Central Park*, 1-50.
- Dewey, J. (1991). *How We Think*. New York: Prometheus Books.
- Dinler, Z. (2019). *İktisada Giriş* (25. Baskı b.). Ekin Kitapevi Yayınları.
- Doğan, U. (2003). Özel Tüketim Vergisi. *Vergi Sorunları Dergisi*(174), 19-32.
- Domaniç, H. (1978). *Anonim Şirketler* (1. Baskı b.). İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Drucker, P. F. (1996). *Yönetim Uygulaması*. (E. S. Yarmalı, Çev.) İstanbul: İnkılap.
- Duranlar, S. (2005). Ülkemizdeki Banka İşletmelerinde Tüketici Kredileri Üzerine Bir İnceleme. *Finans- Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 42(492), 25-35.
- Durmuş, A. H. (1981). *Mali Tablolar Tahlili* (1. Baskı b.). İstanbul: Nihad Sayar-Yayın ve Yardım Vakfı.
- Duygulu, E. (2012). *Sigorta İşletmeciliği* (3. Baskı b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Edizdoğan, N. (2020). *Kamu Maliyesi* (11. Baskı b.). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., & Gümüþ, E. (2011). *Kamu Maliyesi* (3. Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- EGM. (2012). *Emeklilik Gözetim Merkezi*. 10 16, 2020 tarihinde Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu: <https://www.egm.org.tr/?pid=360> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2014). *Örneklerle Kolay Ekonomi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Elibol, H., & Kesici, B. (2004). Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(11), 304-326.
- Emhan, A. (2009). Risk Yönetim Süreci Ve Risk Yönetme Kullanılan Teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 209-216.
- Er, B., & Çetintaş, M. (2018). İşçilerde finansal okuryazarlık: finansal bilgi, tutum ve davranış eksenli bir araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 61-71.

- Er, B., & Taylan, A. E. (2017). Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*(14), 297-314.
- Erdal, G. (2006). Türkiye’de Vadeli İşlemler Piyasası ve Bazı Tarımsal Ürünler Üzerinde Uygulanabilirliği. *TOBB Yayın Sıra No: 2006-30*.
- Erdem, M., Şenyüz, D., & Tatlıoğlu, İ. (2017). *Kamu Maliyesi* (14. Baskı b.). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Erdem, Y. (1993). *Vadeli İşlem Piyasaları “Forward & Futures” ve Türkiye’de Oluşumun Ekonomik Şartları* (1. Baskı b.). Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası.
- Erdoğan, N. (1995). *Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi* (2. Baskı b.). İstanbul.
- Ergin, H., & Sevim, Ş. (2009). *Envanter Bilanço* (2. Baskı b.). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Yayınları.
- Erginay, A. (1984). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı b.). Ankara: Turhan Kitapevi.
- Ergün, B., Şahin, A., & Ergin, E. (2014, Ekim). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-863.
- Erkiletlioğlu, H., Gül, E., Şat, A. G., & Çevik, B. (2011). Türkiye’de Tasarruf Eğilimi. *İstanbul: Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü.*, 44-56.
- Eroğlu, F. (2017). *Davranış Bilimleri* (15. Baskı b.). Beta Yayınları.
- Ersan, İ. (2003). *Finansal Türevler, Futures & Opsiyon & Swap* (3. Baskı b.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Ertek, T. (2020). *Makroekonomiye Giriş* (4. Baskı b.). Beta Yayıncılık.
- Eser, R., & Toignonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 287-311.
- Farinella, J., Bland, J., & Franco, J. (2017). The Impact of Financial Education on Financial Literacy and Spending Habits. *International Journal of Business, Accounting, & Finance*, 11(1), 1-12.
- Fettahoğlu, S. (2015, Temmuz). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(67), 101-116.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (2020). Finansal Okuryazarlık Dağılımı, <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/>, Erişim Tarihi: 11 05, 2020.

- Friedline, T., & West, S. (2016). Financial Education is Not Enough: Millennials May Need Financial Capability to Demonstrate Healthier Financial Behaviors. *Journal of Family and Economic Issues*, 37(4), 649-671.
- Fünfgeld, B., & Wang, M. (2009). Attitudes And Behaviour İn Everyday Finance: Evidence From Switzerland. *International Journal of Bank Marketing*, 27(2), 108-128.
- Gazete, R. (1992, 12 26). 1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Genel Tebliği. *Muhasebe Standartları*. Resmi Gazete No: 21447.
- Genç, Ö. (2002). *Sigortacılık Sektörü ve Türkiye'de Sigortacılık Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları.
- GİB. (tarih yok). Gelir İdaresi. adresinden alındı
- GİB. (2020). 10 22, 2020 tarihinde Gelir İdaresi Başkanlığı: https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Yararli_Bilgi_ler/KV_Oranlari.html adresinden alındı
- Gökçen, G. (2013). *Genel Muhasebe: ilkeler ve Tek Düzen Hesap Planı Uygulamaları* (4. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık* (1. Baskı b.). Hiperlink Yayınları.
- Gönen, S. (2012). Muhasebe Standartlarına Yön Veren Temel Rehber: Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. *Dayanışma Dergisi*(116), 18-36.
- Gözütok, Z. (2010). *Faiz Hukuku* (1. Baskı b.). İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Greene, M. R. (1991). Risk And Insurance. *South-Western Pub*, 8, 16-38.
- Güçlü, N. (2003). Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*(163), 272-300.
- Güler, E. (2017). Finansal Okuryazarlık: Hanehalkı Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi(JOBS)*, 5(3), 82-89.
- Gülsever, T. (2010). *Finans Matematiği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Gültekin, G. (2020). Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi: Isparta İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Gürlek, S. P. (2007). Harcamalar Üzerinden Alınan Vergilerden Katma Değer Vergisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı.
- Güvel, E. A., & Güvel, A. (2015). *Sigortacılık* (7. Baskı b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güvenç, U. (2008). Türkiye'de Kabul Gören Uluslararası Kartlar. *Bankalararası Kart Merkezi Dergisi*, 3(3), 12-18.

- Habschick, M., Seidl, B., & Jan, E. (2007). *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*. Hamburg: Evers Jung .
- Hacıköylü, C. (2009). Emlak Vergisinde Değerleme Sorunu ve Değer Tespitine İlişkin Öneriler. *Doktora Tezi*. Eskişehir: Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- Hallahan, T. A., Faff, R., & Mckenzie, M. D. (2004). An Empirical Investigation of Personal Financial Risk Tolerance. *Financial Services Review*(13), 57-78.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile finans sistemi ilişkileri: Finansman yönetimi finansal okuryazarlık* (1. Baskı b.). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., & Beverly, S. (2003, January). Household Financial Management: The Connection Between Knowledge And Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89, 309-322.
- Hogarth, J. (2002). Financial Literacy and Family and Consumer Sciences. *Journal of Family and Consumer Sciences: From Research to Practice*(94), 9-12.
- Hogarth, J. (2006). Financial Education and Economic Development. *Improving Financial Literacy*, 1-33.
- Horwitz, S. (2010). Deflasyon: İyi Kötu ve Çirkin. (B. Kalkan, Dü.) *Liberal Düşünce*, 15(59), 123-129.
- Hukuku, V. U. (1961). Vergi Usul Hukuku Değerleme Esasları. *Vergi Usul Hukuku*, 1, 1037. Resmi gazete Kanun Numarası: 213. 10 29, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf> adresinden alındı
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.
- İçke, B. T. (2017). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Beta Yayınları.
- İlhan, G. (2007). Vergi ödemeyi etkileyen ekonomik faktörler. *Akademik Bakış*(12), 1-13.
- İncekara, A., Akalın, G., & Akalın, U. S. (2012). *Keynes'in Genel Teori'si Üzerine* (1. Baskı b.). Kalkedon.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim* (5.Baskı b.). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- Ing Bank (2020). Finansal Okuryazarlık, <https://www.ing.com.tr/tr/ing/toplumsal-yatirimlarimiz/finansal-okuryazarlik/turkiyenin-tasarruf-egilimleri>, Erişim Tarihi: 11 08, 2020.
- Investopedia (2020). Finansal Hizmetler, <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-services-authority-fsa.asp>, Erişim Tarihi: 11 02, 2020.
- Işık, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim. (T. C. Bankası, Dü.) Ankara. 11 03, 2020 tarihinde

cmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e-m3fBa1Y adresinden alındı

- Işık, K. C., Ayık, A., & Koç, S. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Yatırım Algıları: Cumhuriyet Üniversitesi Ve Erciyes Üniversitesinde Bir Araştırma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE dergisi*, 1(9), 44-68.
- Jariwala, H. V., & Sharma, M. S. (2016). Assessment of Behavioural Outcomes of Financial Education Workshops on Financial Behaviour of the Participants: An Experimental Study. *Financial Literacy and the Limits of Financial Decision-Making*, 302-324.
- Jorgensen, B. (2007). Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Virginia: Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Jumpstar, (2020). *Finanssal Okuryazarlık Hakkında*, <https://www.jumpstart.org/>, Erişim Tarihi: 02 11, 2020.
- JSDA (2020). Finsansal Aktivitler, <https://www.jsda.or.jp/en/about/major-activities/index.html>, Erişim Tarihi: 11 03, 2020
- Kadoya, Y., & Khan, M. (2020). Financial literacy in Japan: New evidence using financial knowledge, behavior, and attitude. *Sustainability*, 12(9), 3-18..
- Kanun. (2007, 03 06). Sigortacılık Kanunu. *Kanun(26552)*. Resmi Gazete.
- Karaaslan, H. (2020, Temmuz). Ortaokul Öürencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstütüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Karaca, H. S. (2018). *Türkiyede Finansal Okuryazarlık Ve Erişim*. (H. S. Karaca, Dü.) 08 19, 2020 tarihinde TEB: https://www.teb.com.tr/upload/PDF/TEB-FOE-Rapor-2018_website.pdf adresinden alındı
- Karagöl, E. T., & Özcan, B. (2014). Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf. *Analiz Dergi, Seta Yayıncılık(92)*, 1-28.
- Karakoç, Y. (1990). *Türk Miras Hukuku Açısından Veraset ve İntikal Vergisi* (1. Baskı b.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karaman, D. (2014). Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipieri). F. Kaya içinde, *Sigortacılık* (s. 21-55). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kargın, E. Ö. (2006). Bankacılıkta Hizmet Pazarlaması, Bireysel Bankacılık Hizmetleri Uygulamasında Bir Banka Akbank Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

- Karlık, R. (2014). *Türkiye Ekonomisi Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm* (13. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karımış, E. (2017). *Faiz ve Alacak Hesapları Hukuku* (2. Baskı b.). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Karlı, M. (2003). *Sermaye Piyasası: Borsa, Menkul Kıymetler* (5. Baskı b.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kaya, F. (2009). Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Bankacılar Dergisi*(70), 17-25.
- Kaya, F., & Kahya, M. (2017). *Sigorta ve Sigortacılık* (2. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaya, H. (2019, Eylül). Finansal Okuryazarlık Ve İİBF'de Verilen Muhasebe-Finansman Derslerinin Finansal Okuryazarlık Üzerine Etkileri; Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Kempson, E., & Perotti, V. (2013). *Measuring Financial Capability in a Low and Middle Income Countries*. Washington: World Bank.
- Kennedy, R. D. (1967). *Finansal Durum Tabloları: Form Analiz ve Yorumlama* (4.Baskı b.). (A. Gönenli, Dü.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Keş, Y., & Turgut, B. F. (2015). Kültür Ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı (Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyetin İlk Emisyonları. *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat Ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money. International Relations and Security Network*, 190.
- Khan, M. Y., & Jain, P. K. (2018). *Financial Management: Text, Problems and Cases* (8 b.). New Delhi: Tata Mcgraw-Hill Publishing Company Limited.
- Kidwell, D. S., Peterson, R. L., & Blackwell, D. (1999). *Financial Institutions, Markets And Money* (7. Baskı b.). Chicago: Harcourt College Pub.
- Kılcan, B., & Ergür, Ş. (2019). Finansal Tutum Ölçeğinin (FTÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(3), 59-68.
- Kılıç, F., & Torun, M. (2018). Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 18-40.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015, Nisan). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik BirAraştırma. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*(66), 129-150.
- Kılıç, Y. (2016, Mayıs). Finansal Okuryazarlık Ve Finansal Refahın Belirleyicileri: Gaziantep Ve Çevre İlleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması. Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı

- Kılıçer, E. (2012). Çok Yıllı Bütçeleme Sistemi ve Türkiye Değerlendirmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılınç, E., & Antepli, A. (2020). Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(43), 95-109.
- Kim, M., Choi, S., & Lee, J. (2017). Economic System And Financial Literacy: Evidence From North Korean Refugees. *Emerging Markets Finance & Trade*, 53(11), 2505-2527.
- Kıran, F. (2019). Finansal Okuryazarlık, Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Karşı Tolerans İlişkisi: Batı Akdeniz Girişimcileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Koç, K. (2010). Bireysel Bankacılık Sektöründe İhtiyaç Kredisi ve Banka Müşterilerinin İhtiyaç Kredisi Kullanma Davranışları Üzerine Ankara Ölçeğinde Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Korkmaz, S., & Gövdeli, E. Y. (2005). Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları ve Ürünleri İle Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(5).
- Korkmaz, T., & Ceylan, A. (2006). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi* (3. Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Korkmaz, T., & Ceylan, A. (2018). *Sermaye Piyasası Temel Konular* (2.Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Köksal, A. (2019). *Geleceğe Yatırım: Aileler için Yatırım ve Tasarruf Merkezi*. Ankara: Troy Yayınları.
- Kurnaz, A. C. (2010). Kamuda Performans Esaslı Bütçe Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Bu Çerçevde Part (Program Assessment Rating Tools) Sisteminin İncelenmesi. *Mesleki Uzmanlık Tezi*. Ankara.
- Kurtoğlu, R. (2014). Davranış Ekonomisi ve Nöro-Finans. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-25.
- Kutlu, A. (2019). Finansal Okuryazarlık İle Bütçeleme Ve Tasarruf Davranışı: Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, 12-17. Manisa.
- Kutukız, D., & Özden, E. (2018). Kadın Girişimciliği ve Finansal Okuryazarlığın Kadın Girişimciler Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 1-17.

- Kuyumcu, O. (2018). Finansal Okuryazarlığın MakroEkonomik Önemi Ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Örneği. *Yükseklisans Tezi*, 7-12. Bursa.
- Kuzu, Y. (2003). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Uluslar Arası Elektronik Finansal İletişim ve Yurt Dışı Ödeme Sistemleri İle İlişkiler. *Mesleki Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara.
- Lalik, Ö. (1982). *Finansal Muhasebe: Özellikler, Değerleme, Düzenleme, Tablolar* (1. Baskı b.). Ankara: A.İ.T.İ.A Muhasebe Yüksek Okulu Yayınları.
- Lazol, İ. (2010). *Mali Analiz Uygulamaları* (5. Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Lusardi, A., & Mitchel, O. S. (2008, May). Planning And Financial Literacy: How Do Women Fare. *American Economic Review*, 98(2), 413-417.
- Lusardi, A., & Tufano, P. (2009, March). Debt Literacy, Financial Experiences and Overindebtedness. Working Paper 14808.
- Mak, V., & Braspenning, J. (2012). Errare Humanum Est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law. *Journal Of Consumer Policy*(35), 307-332.
- Mandell, L. (2008). *The Financial Literacy of Young American Adults: Results of the 2008 National JumpStart Coalition Survey of High School Seniors and College Students*. Washington: Jumpstart Coalition.
- Mason, C., & Wilson, R. (2000, 01). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough University Institutional Repository. 08 20, 2020 tarihinde https://pdfs.semanticscholar.org/511a/7f4a411e96d0c02a6c1336088fc70a6d2716.pdf?_ga=2.259397251.821468656.1597922755-1142309837.1584361285 adresinden alındı
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (2020). Finansal Okuryazarlık Çalışmaları Hakkında, <https://mtegm.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11 05, 2020.
- Metzade, Z. (2007). *Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu*. TSRŞB Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları,
- Miller, M., Godfrey, N., Levesque, B., & Stark, E. (2009). *The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers*. Washington: World Bank.
- Mintzberg, H. (1994). *The Rise and Fall of Strategic Planning* (1. Baskı b.). Simon and Schuster.
- Moneysmart (2020). Para Hesapları, <https://moneysmart.gov.au/> Erişim Tarihi: 11 03, 2020.
- Muter, N., Çelebi, K., & Sakıncı, S. (2006). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı b.). Manisa: Emek Matbaacılık.
- Mutluer, K., Öner, E., & Kesik, A. (2018). *Bütçe Hukuku* (5.Baskı b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Mymoney (2020). Finansal Okuryazarlık, <https://www.mymoney.gov/>, Erişim Tarihi: 11 02, 2020.
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi* (11. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Nash, J. (2011, December). Adult Financial Literacy in Australia. *Australia and New Zealand Banking Group Limited Social Resarch*, 82-90.
- Nelson, C., & Wambugu, A. (2008). *Financial education in Kenya: scoping exercisereport*. Kenya: FSD Kenya.
- Norman, A. S. (2010). Importance of Financial Education in Making İnformed Decision on Spending. *Journal of Economics and International Finance*, 10(2), 199-207.
- OECD. (1961). *Development Centre Member Countries*. 10 30, 2020 tarihinde OECD: <http://www.oecd.org/dev/developmentcentremembercountries.htm> adresinden alındı
- OECD. (2005). Improving Financial Literacy: Analysis Of Issues And Policies. *OECD Publishing*, 5-92.
- OECD. (2012). 10 31, 2020 tarihinde <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm> adresinden alındı
- OECD. (2012). Financial Literacy Skills for the 21st Century. *PISA 2012 Results: Students and Money*, 5 PISA(6).
- OECD. (2016). 10 08, 2020 tarihinde <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey-Turkish.pdf> adresinden alındı
- OECD. (2017). *G20/OECD Infe Report On Adult Financial Literacy In G20 Countries*. Hamburg: G20 Germani 2017.
- OECD. (2020). 10 31, 2020 tarihinde OECD: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/#/111111111111> adresinden alındı
- Okka, O. (2018). *Finansal Yönetim Teori ve Çözümlü Problemler* (7. Baskı b.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Onur, N., & Nazik, H. (2014). Öğretmenler İçin Bireysel Finans Alanında Finansal Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (FTÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *E-Journal of New World Sciences Academy*(2), 91-98.
- Orhan, O. Z. (1995). *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı b.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Orton, L. (2007). *Financial Literacy: Lessons from International Experience*. Ontario: Canadian Policy Research Networks Inc. .

- Öcal, Ö. (2019). Finansal Okuryazarlık ve Bireysel Tasarruf Davranışları Ankara İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Ögel, B. (1991). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örten, R., & Örten, İ. (2001). *Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları* (1. Baskı b.). Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Öz, A. (2010). İMKB ile Yatırım Araçları Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçam, M. (2006). *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Özdemir, F. S. (2011). Finansal raporlama sistemlerinin bilginin ihtiyaca uygunluğu açısından değerlendirilmesi: İMKB şirketlerinde finansal başarısızlık tahminleri yönüyle bir uygulama. *Doktora Tezi*, 286. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Özen, A. (2008). Performans Esaslı Bütçeleme Sistemi ve Türkiye' de Uygulanabilirliği. *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, 2(1), 13-45.
- Özen, D. (2017). Firmaların Kira Serfifikası (Sukuk) veya Klasik Bono İhraç Etme Nedenlerinin Kısmi Ayarlamalar Metodu ile İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Özer, A. M. (2012). Türkiye'de Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Yatırım-Tasarruf Üzerine Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgüler, İ. (2013). Yüksek Lisans Tezi. *Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Öztürk, A., & Güven, Ö. F. (2014). *Bankacılık ve Sigortacılıkta Pazarlama*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Öztürk, E., & Demir, Y. (2015, Ekim). Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, 113-132.
- PACFL. (2008). *Annual Report to President*. President's Advisory Council On Financial Literacy. 08 20, 2020 tarihinde https://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/Domestic-Finance/Documents/PACFL_Draft-AR-0109.pdf adresinden alındı
- Pamukçuoğlu, K. (2019). Medyanın Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, 7-8. Ankara.

- Paramasivan, C., & Subramanian, T. (2009). *Financial Managemet*. New Delhi: New Age International (P) Ltd.
- Parasız, İ. (2018). *Para Banka ve Finansal Piyasalar* (10. Baskı b.). Ezgi Kitapevi.
- Pehlivan, O. (2009). *Vergi Hukuku* (2. Baskı b.). Trabzon: Derya Kitapevi.
- Pehlivan, O. (2011). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı b.). Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Pehlivan, O. (2019). *Devlet Bütçesi* (7.Baskı b.). Ekin Kitapevi Yayınları.
- Perry, V., & Morris, M. (2005, September). Who Is In Control? The Role Of Self-Perception, Knowledge, And Income In Explaining Consumer Financial Behavior. *Journal Of Consumer Affairs*, 39(2), 299-313.
- PİSA. (2012). 10 31, 2020 tarihinde PİSA 2012: <http://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/pisa-2012-results.htm> adresinden alındı
- Pompian, M. M. (2012). *Behavioral Finance And Investor Types*. United States Of America: Willey Finance.
- Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi*. (A. Başçı, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Poyraz, E. (2016). *Finansal Yönetim* (3. Baskı b.). İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Rabin, M. (1998). Psychology and Economics. *Journal of Economic Literature*, 36(1), 11-46.
- Reisoğlu, S. (2004). Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*(49), 100-124.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition inan increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276-295.
- Reyes, R. (2006). The Psychological Meanings Of Money. *Yayınlanmış Doktora Tezi*, 3-336. Alliant International Univercity: USA.
- Rodoplu, G. (1993). *Türkiye’de Sermaye Piyasası İşlemleri* (1. Baskı b.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı.
- Sancak, E., & Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmaları*, 8(2), 159-198.
- Sarıgül, H. (2015, Ocak). Finansal Okuryazarlık Tutum Ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlilik Ve Güvenirlik. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 3-6.
- Sarıgül, H. (2019). *A'dan Z'ye Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: DER Yayınları.
- Sarıkamış, C. (1998). *Sermaye Pazarları* (1. Baskı b.). İstanbul: Alfa Kitapevi.

- Sarıoğlu, K. (2009). Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunulması ile ilgili Kavramsal ereve. V. (. Demir içinde, *Seçilmiş Türkiye Muhasebe Standartları* (s. 9-28). İstanbul: Ismmmo.
- Savcı, M. (2010). *Mali Tablolar Analizi* (3. Baskı b.). Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Sayılın, G. (2013). *İşletme Finansmanı* (6. Baskı b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sayılr, ., Ertuğrul, M., & Ulutekin, M. (2016). *Menkul Kıymet Yatırımları* (3. Baskı b.). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sekita, S. (2011). Financial Literacy and Retirement Planning in Japan. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 650-670.
- Senseven, M. T. (2010). Bireysel Bankacılık Hizmetlerinin Türk Bankalarının Karlılıklarına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sermaye Piyasası Kurulu (2020). Piyasa zeti, <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/3/0>, Erişim Tarihi: 11 05, 2020.
- Servon, L. J., & Kaestner, R. (2008). Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Customers. *The Journal Of Consumer Affairs*, 42(2), 271-308.
- Seyidoğlu, H. (2010). *Finansal Kriz Yazıları*. (K. İrfan, D.) İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sonat, K. A. (2010). Nakit Dışı deme Usulleri erevesinde Para Borcunun Banka Havalesi Yoluyla denmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, zel Hukuk Anabilim Dalı.
- Soydal, H. (2010). *Yeni Ekonomi Kuantum-Nroeconomi* (1. Baskı b.). Palet Yayınları.
- Sönmez, M. T. (2019). Yedinci Sınıf Matematik Ders Kitabında Yer Alan Problemlerin Finansal Okuryazarlığı Bağlamında İncelenmesi. *Cumhuriyet International Journal Of Education*(8), 1-23.
- Sönmez, B. (2004). "Balın İnsan Sağlığındaki Yeri ve nemi", Uludağ Arıcılık Dergisi, Ağustos: 127-130
- SPK. (2018). *Sermaye Piyasası Kurulu*. 10 15, 2020 tarihinde Bireysel Emeklilik Yatırım Fonu: <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/286> adresinden alındı
- şafak, H. (2013). Veraset ve İntikal Vergilerinin Türk Vergi Sistemi İçerisindeki Yeri. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- şahin, M., & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık Ve Tasarruf Davranışları: Kamu alıőanları zerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103.

- Şamiloğlu, F., & Akgün, A. İ. (2012). *Finansal Yönetim* (1. Baskı b.). İstanbul: Melisa Yayıncılık.
- Şarlak, Z. (2012). *Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi*. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Şener, O. (2017). *Kamu Ekonomisi* (13. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şengür, M., & Taban, S. (2016). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruflarının Gelir Dışındaki Belirleyicileri. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 29-53.
- Şenyüz, D., Yüce, M., & Gerçek, A. (2017). *Vergi Hukuku* (8. Baskı b.). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Şimşek, M., Çelik, A., & Akgemci, T. (2015). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Eğitim Yayınevi.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics, (sixth ed.)*. Boston: Pearson.
- Tanrıseven, I. (2000). Matematik Öğretiminde Problem Çözme Stratejisi Olarak Dramatizasyon Yönteminin Kullanılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tapşın, G. (2011). İç Tasarruflar, Büyüme ve İstihdam İlişkisi. *Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarkan, M. (2001). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim* (1.Baskı b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taş, H. U. (2012). Tasarruf Bilinci Oluşturmada Coğrafya Eğitiminin Yeri ve Önemi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taşçı, M. (2011). Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler. *Sermaye Piyasası Dergisi*(5), 87-103.
- Tatlı, H., & Alaca, F. (2018). Akademisyenlerin Mobil İnternet Tercihini Etkileyen Davranışsal ve Demografik Faktörler. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 9(30), 123-136.
- Taylan, A. E., & Bünyamin, E. (2017). Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarını Belirlenmeye Yönelik Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 297-317.
- TBB, (2020). 09 2020, 2020 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği Veri Sistemi: https://verisistemi.tbb.org.tr/index.php?/tbb/report_bolgele adresinden alındı
- TCMB, (2011). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*. 10 06, 2020 tarihinde Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayınlar/Kitap%2C+Kitapçıklar+ve+Brosur> adresinden alındı

- TCMB, (2015, Nisan). *Finansal Eğitim*. 11 03, 2020 tarihinde TCMB Bülten No:37: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3/TCMB_Bulten_37.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3-m3fB9EJ adresinden alındı
- TDK. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 10 6, 2020 tarihinde [sozluk.gov.tr:](https://sozluk.gov.tr/) <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TEB-Boğaziçi Üniversitesi, (2014). *Türkiye’de Finansal Erişim Ve Okuryazarlık*. İstanbul: TEB Aile Akademisi.
- Tekin, O. (2008). *Antik Nüsmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Temizel, F., & Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-80.
- Temizel, F., & Özgüler, İ. (2015). Finansal Eğitime Bakış. *Business & Management Studies: An International Journal*, 3(1), 1-15.
- Temizel, F., & Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126.
- Tenker, N. (1982). *Şirketlerin Halka Açılmasında Finansal Tabloların ve Dış Denetimlerinin Önemi* (1. Baskı b.). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tetik, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi: İnönü Üniversitesi Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2756-2771.
- Thung, C. M., Kai, C. Y., Nie, F. S., Chiun, L. W., & Tsen, T. C. (2012). *Determinants Of Saving Behaviour Among The University Students In Malaysia*. Universiti Tunku Abdul Rahman Faculty of Business and Finance Department of Commerce and Accountancy.
- Tomaskova, H., Mohelska, H., & Nemcova, S. (2011, December). Issues Of Financial Literacy Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 365-369.
- Topalhan, T. (2010). Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu-iş Dergisi*, 11(2), 150-168.
- Tortop, N. (1996). *Yerel Yönetimler Maliyesi* (1. Baskı b.). Ankara: Todaie Yayıncılık.
- Tuna, G., & Ulu, M. O. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Management Economics and Business*, 78-97.

- Tuna, İ., & Yılmaz, Ş. (2018). *Ticaret ve Finans Matematiği* (1. Baskı b.). Seçkin Yayıncılık.
- Tunca, Z. (2013). Sigorta Aracılığına Gelişkin 2002/92/EC Sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesinin Türk Hukukuna Yansımaları ve Yönerge ile İlgili Güncel Gelişmeler. *Journal of Yaşar University*, 8, 2617-2672.
- Tuncer, S. (1966). *Teoride ve Pratikte Servet Vergileri*. İstanbul: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 32/9 Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi.
- Turan, S. A. (2010). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Turhan, S. (2020). *Vergi Teorisi ve Politikası* (10. Baskı b.). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tüğen, K. (2011). *Devlet Bütçesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Türk, İ. (1999). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi. (2019). 07 23, 2020 tarihinde Borcunu Ödemeyen Bireysel Kredi ve Bireysel Kredi Kartı Borçluların Sayısı (Yıllık): https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/2319/Bireysel_Kredi_ve_Bireysel_Kredi_Karti_Borcunu_Odememis_Gercek_Kisi_Sayisi_2019.pdf adresinden alındı
- TCMB, (2020). Para Piyasası Hakkında, <https://www.tcmb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11 06, 2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, (2020b). Finansal Okuryazarlık Yayınları, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlik/Yayinlar>, Erişim Tarihi: 11 06, 2020.
- TCMB, (2020). Finansal Okuryazarlık Yayınları, <https://herkesicin.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ekonomi/kategori=cocuklar> Erişim Tarihi: 11 06, 2020.
- TEB, (2020). Finansal Okuryazarlık, <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik/> Erişim Tarihi: 11 08, 2020.
- TÜSİAD. (2017, 02 14). "Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi "(BSMV)" Uygulama Genel Tebliği Düzenlemesi İçin Öneriler. *Basın Bülteni*. 10 27, 2020 tarihinde [file:///C:/Users/Sony/Downloads/Banka-ve-Sigorta-Muameleleri-Vergisi-BSMV-Uygulama-Genel-Tebliigi-Duzenlemesi-icin-Oneriler%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Sony/Downloads/Banka-ve-Sigorta-Muameleleri-Vergisi-BSMV-Uygulama-Genel-Tebliigi-Duzenlemesi-icin-Oneriler%20(1).pdf) adresinden alındı
- Uluatam, Ö., & Mathibay, Y. (2000). *Vergi Hukuku* (2. Baskı b.). Ankara: İmaj Yayıncılık.

- Uluslan, H. (2008). Değerleme Esasları Ve Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 135-156.
- Usul, H., Bekçi, İ., & Eroğlu, A. H. (2002). Bireysel Yatırımcıların Hisse Senedi Edinimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Etkenler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(19), 135-150.
- Uygun, B. (2014). Finansal Hizmetlerin Kullanımının Yaygınlaştırılması. *Türkiye Finansal Tabana Yayılma Konferansı* (s. 1-15). ING Bank. 10 7, 2020 tarihinde <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/ECA/Turkey/tr-fin-incl-confer-barbaros-uygun-tr.pdf> adresinden alındı
- Uzundumlu, A.S. Aksoy, A. Işık, B.H. 2011. Arıcılık işletmelerinde mevcut yapı ve temel sorunlar: Bingöl ili örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak Dergisi*, 42(1): 49-55.
- Ünsal, U. (2014). Sermaye Piyasası Araçlarının Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Mersin Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wachtel, P. (1977). Inflation, Uncertainty, and Saving Behavior Since the Mid-1950s. *Explorations in Economic Research*, 4(4), 558-578.
- Wagland, S. P., & Taylor, S. (2009). When It Comes to Financial Literacy, Is Gender Really An Issue? *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 3(1), 13-25.
- Widdowson, D., & Hailwood, K. (2007). Financial Literacy and Its Role in Promoting a Sound Financial System. *Reserve Bank of New Zealand Bulletin*(70), 45-78.
- Worthington, A. (2006). Predicting Financial Literacy in Australia. *Financial Services Review*(15), 5-7.
- Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası. (2008). *Lisanslama Rehberi*. İzmir: Vadeli İşlem Ve Opsiyon Borsası Yayınları.
- Yanık, S. (2016). *Sigorta Acentelerinde Yönetim ve Muhasebe Uygulamaları* (1. Baskı b.). İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Yavuz, M. (2011). Kurum İmajının, Üst Gelir Müşteriler Özelinde Bireysel Bankacılık Finansal Çıktılarına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yenici, V. A. (2006). Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Bireysel Bankacılık Ürünleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı.
- Yeşilkaya, S. C. (2009). Tahvil, Bono ve Borsa Kazançlarının Vergilendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

- Yıldırım, K., Taşdemir, M., & Karaman, D. (2016). *Makro Ekonomi* (13. Baskı b.). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O. (2008). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entistüsü.
- Yılmaz, B., & Yaraşır, S. (2009). Türkiye’de ve OECD ülkelerinde tasarruf- yatırım açıkları ve dış kaynak ihtiyacı. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 27(2), 97-129.
- Yılmaz, M. K. (2002). *Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri* (2. Baskı b.). İstanbul: Der Yayınları.
- Yurdakul, M., & Dalkılıç, N. (2006). İlişkisel Pazarlama Anlayışının Sigorta Müşterilerinin Bağıllığı Üzerindeki Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(16), 255-270.
- Yücebalkan , B. (2010). Akademik Kapitalizm Örneği: Üniversitelerde Akıllı Kart Uygulaması. 5. *Karaburun Bilim Kongresi*(4), 75-80.
- Yücel, E., & Kuyumcu, O. (2018). Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisindeki Yeri Ve Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Tespit Edilmesi: Bursa İli Uygulaması. *International Journal of Social Inquiry*(11), 395-422.
- Zieme, P. (1976). Zum Handel im Uigurische Reich von Qoço. *Altorientalische Forschungen*(4), 235-249.

EK-1: ANKET FORMU

Değerli katılımcı,

Bu anket çalışması, **Bingöl'deki Arıcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi** amacıyla hazırlanmıştır. Sorulara verilen cevaplar bilimsel amaçlarla değerlendirilecektir. Araştırmanın geçerliliği açısından bütün soruların cevaplanması önem arz etmektedir. Lütfen seçenekler arasından size göre en doğru olanı işaretleyiniz. **Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacaktır.**

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Cinsiyetiniz	() Erkek () Kadın
Yaşınız	() 20 - 30 yaş () 31 - 40 yaş () 41 - 50 yaş () 51 ve üstü
Eğitim Durumunuz	() Okuryazar değil () Okuryazar () İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisans () Lisansüstü
Asıl mesleğiniz arıcılık mıdır?	() Evet () Hayır
Kaç yıldır arıcılıkla uğraşıyorsunuz?	() 0-5 yıl () 6- 10 yıl () 11 - 15 yıl () 15 ve üstü
Kredi kartı kullanıyor musunuz?	() Evet () Hayır
Bireysel emeklilik sistemine katılımınız var mı?	() Evet () Hayır
İnternet bankacılığı kullanıyor musunuz?	() Evet () Hayır

	Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans	Doğru	Yanlış	Fikrim Yok
1	Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.			
2	Türkiye'de enflasyon oranları %10'un altındadır.			
3	Enflasyon oranı piyasadaki kredi faiz oranından yüksek ise kredi kullanmak avantajlıdır.			
4	Bir evi kiralamak, ev satın almaya kıyasla finansal açıdan bütçenizi daha rahat kullanmanızı sağlar.			
5	Borsalarda sadece hisse senedi alım-satımı yapılmaktadır.			
6	Türkiye'deki menkul kıymetler borsasının adı Borsa İstanbul'dur.			
7	Vadesiz mevduat hesabı faiz kazancı sağlar.			
8	Ons, altın gibi kıymetli madenlerin ölçü birimidir.			
	Bireysel Bankacılık	Doğru	Yanlış	Fikrim yok
9	Tüm bankalar aynı işlem ücretleri ile çalışırlar.			
10	Uzun vadeli kredi kullanmak kısa vadeli kredi kullanmaktan daha maliyetlidir.			
11	IBAN, uluslararası banka hesap numarasıdır.			
12	EFT, aynı bankadaki hesaplar arasında para transferi yapmak için kullanılır.			
13	İnternet bankacılığı yardımıyla kredi başvurusu yapılabilmektedir.			
14	İnternet bankacılığı yardımıyla hisse senedi alım satım işlemleri yapılabilmektedir.			
	Emeklilik ve Sigortacılık	Doğru	Yanlış	Fikrim yok
15	Bireyin yaşı, araç kasko bedelinin belirlenmesinde önemli bir rol faktördür.			
16	SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu), Türkiye'de çalışanların bağlı oldukları sağlık güvencesi kurumudur.			
17	Türkiye'de emeklilik yaşı herkes için 65'tir.			
18	Bireysel emeklilik sistemi, aylık prim ödemeleri yapılan özel bir emeklilik sistemidir.			
19	Bireysel emeklilik sisteminde emekliliğe hak kazanmak için 10 yıl süreyle katkı payı ödemesi yapmak gerekmektedir.			

Finansal Tablolar		Doğru	Yanlış	Fikrim yok
20	Bilanço, belirli bir tarihteki varlıkları, borçları ve özsermayeyi gösterir.			
21	Öz sermaye, toplam varlıklarla borçlar arasındaki farktır.			
22	Eğer bir bireyin öz sermaye hesabında 9.000 TL ve borç hesabında 8.000 TL varsa bu bireyin toplam varlıkları 17.000 TL'dir.			
23	Nakit sıkıntısı çeken bir şirket, kesinlikle zarar etmiştir.			
Yatırım		Doğru	Yanlış	Fikrim Yok
24	Bir şirketin tahvilini alırsanız o şirkete ortak olmuş olursunuz.			
25	Hisse senetlerine yatırım yaptığınızda faiz kazancı elde edersiniz.			
26	Hisse senedi yatırımı tahvil yatırımına kıyasla daha riskli bir yatırım türüdür.			
27	Döviz, bir tasarruf aracıdır.			
28	Risk düzeyleri aynı olan iki projeden A projesi B projesinden daha fazla getiri sağlamaktadır. Dolayısıyla iki proje arasından B projesi seçilmelidir.			
Vergi ve Mevzuat		Doğru	Yanlış	Fikrim Yok
29	Türkiye'de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır.			
30	Yeni bir iş kurmadan önce Sanayi ve Ticaret Odası'na kayıt yaptırmak gerekmektedir.			
31	Her işyeri sahibi vergi dairesine kayıt yaptırmak zorundadır.			
32	Bir "Vergi Yılı" 1 Ocak'ta başlayıp, 31 Aralık'ta sona erer.			
33	Amerikan doları, Euro ve Sterlin arasında en değerli olan para birimi hangisidir?	a. Amerikan Doları b. Euro c. Sterlin		
Matematik ve Faiz Hesaplamaları				
34	Tuna Bey, ayda 2000 TL kazanacağı yeni bir işe girmiştir. Her ay 900 TL kira, 350 TL ulaşım gideri, 500 TL mutfak giderleri ve 100 TL giyinme masrafları vardır. Tuna Bey'in 600 TL para biriktirmesi kaç ay sürecektir?	a. 1 ay b. 2 ay c. 3 ay d. 4 ay e. Fikrim yok		
35	Konut kredisinde aylık faiz oranı %1 ise yıllık faiz oranı ne olmalıdır?	a. %12'den az b. %12 c. %12'den fazla d. Fikrim yok		
36	Banka hesabınızda 100 TL'niz olduğunu ve faiz oranının yıllık %5 olduğunu varsayın. 1 yıl sonra hesabınızdaki paranın ne kadar olacağını düşünürsünüz?	a. 105 TL'den az b. 105 TL c. 105 TL'den fazla d. Fikrim yok		
37	Banka hesabınızda 100 TL mevduatınız olduğunu farz edin. Yıllık faiz oranı %5, enflasyon oranı %6 ise, 1 yıl sonra paranızın alım gücü ne kadar olacaktır?	a. 100 TL b. 100 TL'den az c. 100 TL'den fazla d. Fikrim yok		
38	Zeynep ve Bilge aynı yaştadır. Zeynep 30 yaşından itibaren her yıl 1.000 TL, Bilge ise 40 yaşından itibaren her yıl 2.000 TL bankaya faize para yatırıyor. 50 yaşına geldiklerinde hangisinin hesabında daha fazla parası vardır?	a. Eşit miktarda paraları vardır. b. Bilge. Çünkü her yıl daha fazla miktarda birikim yapmıştır. c. Zeynep. Çünkü daha uzun yıl yatırım yapmıştır. d. Zeynep. Çünkü birikimleri daha uzun süre bileşik faizde artmıştır. e. Fikrim yok		